

KONGELIG RESOLUSJON

Olje- og energidepartementet
Statsråd: Terje Aasland

Ref.nr.:
Saksnr.: 18/224
Dato: 29. september 2023

Statnett SF og Fagne AS - tillatelser til å bygge, eie og drive ny 420 kV kraftledning mellom Blåfalli koblingsstasjon og Gismarvik transformatorstasjon, og ny Gismarvik transformatorstasjon mv. i Kvinnherad, Etne, Vindafjord og Tysvær kommuner

1. Innledning

Statnett SF (Statnett) søkte 20. april 2020 konsesjon til å bygge, eie og drive en ny 420 kV kraftledning mellom Blåfalli og Gismarvik i Kvinnherad, Etne, Vindafjord og Tysvær kommuner. Statnett søkte videre om utvidelse av Blåfalli koblingsstasjon i Kvinnherad kommune, og å bygge ny Gismarvik transformatorstasjon i Tysvær kommune. Statnett søkte også om ekspropriasjonstillatelse og forhåndstiltredelse. Statnett har 11. oktober 2021 og 1. september 2022 sendt inn tilleggssøknader.

Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) avga innstilling til departementet den 8. februar 2023. NVE tilrår at Statnett meddeles konsesjon til anleggene. Det vises til NVEs «*Bakgrunn for innstilling*» datert 8. februar 2023. Departementet viser til Statnetts søknader og NVEs innstilling for flere detaljer om søknadene.

Det følger av forskrift om ekstern kvalitetssikring og vedtaksmyndighet etter energiloven § 3 at Kongen i statsråd fatter vedtak om konsesjon etter energiloven § 3-1 for nye, store kraftledningsanlegg som definert i forskriften § 1. Saken behandles derfor ved kongelig resolusjon.

Departementet tilrår at Statnett i medhold av energiloven § 3-1 gis konsesjon til å bygge, eie og drive en ny 420 kV kraftledning med tilhørende elektriske installasjoner fra Blåfalli koblingsstasjon til en ny transformatorstasjon på Gismarvik i Kvinnherad, Etne, Vindafjord og Tysvær kommuner. Ledningen skal bygges etter trasé:

1.0A+1.0B2+1.0C2+1.0C+1.0D+1.52+1.0F2+1.0G+1.0G3+1.0G+1.0H.

Det tilrås også å gi konsesjon til å gjøre utvidelser av Blåfalli koblingsstasjon i Kvinnherad kommune, til å bygge, eie og drive ny Gismarvik transformatorstasjon i Tysvær kommune og til nødvendig permanent omlegging av eksisterende 300 kV ledninger Sauda–Håvik og Sauda–Kårstø inn til Gismarvik transformatorstasjon.

Det tilrås videre at Fagne AS (Fagne) får tillatelse til å bygge, eie og drive en 132 kV kabel mellom Fagnes nye transformatorstasjon i Gismarvik, og Statnetts 420 kV transformatorstasjon.

Det tilrås at det etter oreigningslova gis samtykke til ekspropriasjon av nødvendig grunn og rettigheter til bygging og drift av anleggene, samt samtykke til å bruke allmannastevning ved begjæring av skjønn til utmåling av ekspropriasjonerstatningen.

Ledningen blir godt synlig i landskapet og kan påvirke opplevelsen av kultur- og naturmiljø, landskap, jordbruk og friluftsliv/reiseliv. Ledningen vil også være negativ for naturmangfold, naboer og andre allmenne interesser.

I behandlingsprosessen har det kommet forslag om alternative traséer og løsninger, noe som har bidratt til at traséen som tilrås for ledningen er godt tilpasset allmenne og lokale hensyn.

For å redusere de negative virkningene tilrås departementet vilkår om kamuflering av master, merking av liner for å redusere risikoen for fuglekollisjoner, skånsom skogrydding og utarbeidelse av detaljplan.

Etter departementets vurdering vil anleggene det tilrås å gi konsesjon til etter energiloven ha akseptable miljø- og arealmessige konsekvenser.

Under følger NVEs innstilling gjengitt i kapittel 2, høringspartenes merknader til NVEs innstilling under kapittel 3, Olje- og energidepartementets vurdering under kapittel 4, vilkår og avbøtende tiltak i kapittel 5 og departementets vurdering av søknadene etter oreigningslova under kapittel 6. Utkast har vært forelagt berørte departementer i tråd med retningslinjen Om kongen i statsråd.

2. NVEs innstilling

I NVEs innstilling av 8. februar 2023 vurderer NVE de samlede samfunnsmessige fordelene ved ledningsanlegget til utvilsomt å være overveiende i forhold til de skader og ulemper anlegget kan innebære. NVE tilrås at Statnett gis anleggskonsesjon etter energiloven og samtykke til ekspropriasjon og allmannastevning etter oreigningslova for de omsøkte anleggene. NVE la til grunn at søknaden om forhåndstiltredelse ikke behandles før eventuelt samtykke til ekspropriasjon er gitt og skjønn er begjært.

Fra innstillingen fra 8. februar 2023 siteres NVEs sammendrag:

«Sammendrag

Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) har behandlet konsesjonssøknaden fra Statnett SF av 20. april 2020 og gir med dette vår innstilling til Olje- og energidepartementet (OED) som vil ta en endelig avgjørelse i saken.

NVE anbefaler at Statnett SF gis tillatelse til å bygge en ny 420 kV ledning mellom Blåfalli og Gismarvik i Kvinnherad, Etne, Vindafjord og Tysvær kommuner. Videre anbefaler vi at det gis tillatelse til å gjøre utvidelser av Blåfalli koblingsstasjon i Kvinnherad kommune, og å bygge ny Gismarvik transformatorstasjon i Tysvær kommune. Vi anbefaler samtidig at det gis samtykke til ekspropriasjon av grunn- og rettigheter til bygging og drift av anleggene.

NVE anbefaler at det gis tillatelse til å bygge kraftledningen for å tilrettelegge for nytt forbruk

Det er i dagens nett på Haugalandet ikke kapasitet til å tilknytte nye store forbrukskunder eller særlig mye nytt alminnelig forbruk, uten at dette vil gå ut over forsynings sikkerheten i området. Samtidig er Statnett kjent med planer om nye store uttak på til sammen rundt 1700 MW. Det vil si mer enn en dobling av dagens forbruk i området. Aktører som står for 280–370 MW av dette forbruket har Statnett signert utredningsavtale med og reservert kapasitet til, forutsatt at det blir gjennomført tiltak for å øke kapasiteten i nettet inn til Haugalandet. Dette gjelder forbruk knyttet til etableringen av Haugaland Næringspark og elektrifisering av petroleumsfeltene Balder, Grane og Ringhorne og gassprosesseringsanlegget på Kårstø. For å gjøre det mulig å tilknytte disse og andre store industrikunder, er det derfor nødvendig å gjøre tiltak i nettet.

Statnett har vurdert flere alternative tiltak for å kunne legge til rette for økt forbruk på Haugalandet. NVE støtter Statnetts konklusjon om at en ledning fra Blåfalli til Gismarvik er det beste alternativet for å øke kapasiteten i nettet inn til Haugalandet.

Det er fortsatt usikkerhet knyttet til hvor mye nytt forbruk som vil etableres, og når dette vil komme.

Gitt den store mengden planer, legger NVE til grunn at den nye nettkapasiteten som Blåfalli–Gismarvik bidrar med (ca. 500 MW) før eller siden vil bli tatt i bruk. Det vil ikke være samfunnsøkonomisk lønnsomt å etablere Blåfalli–Gismarvik lenge før nytt forbruk kommer. NVE mener derfor at departementet bør vurdere å sette et vilkår som kan hindre at ledningen blir bygget lenge før det er behov for den. Et slikt vilkår kan være at Statnett må ha signert avtale om anleggsbidrag med minst én større kunde før de starter bygging av ledningen.

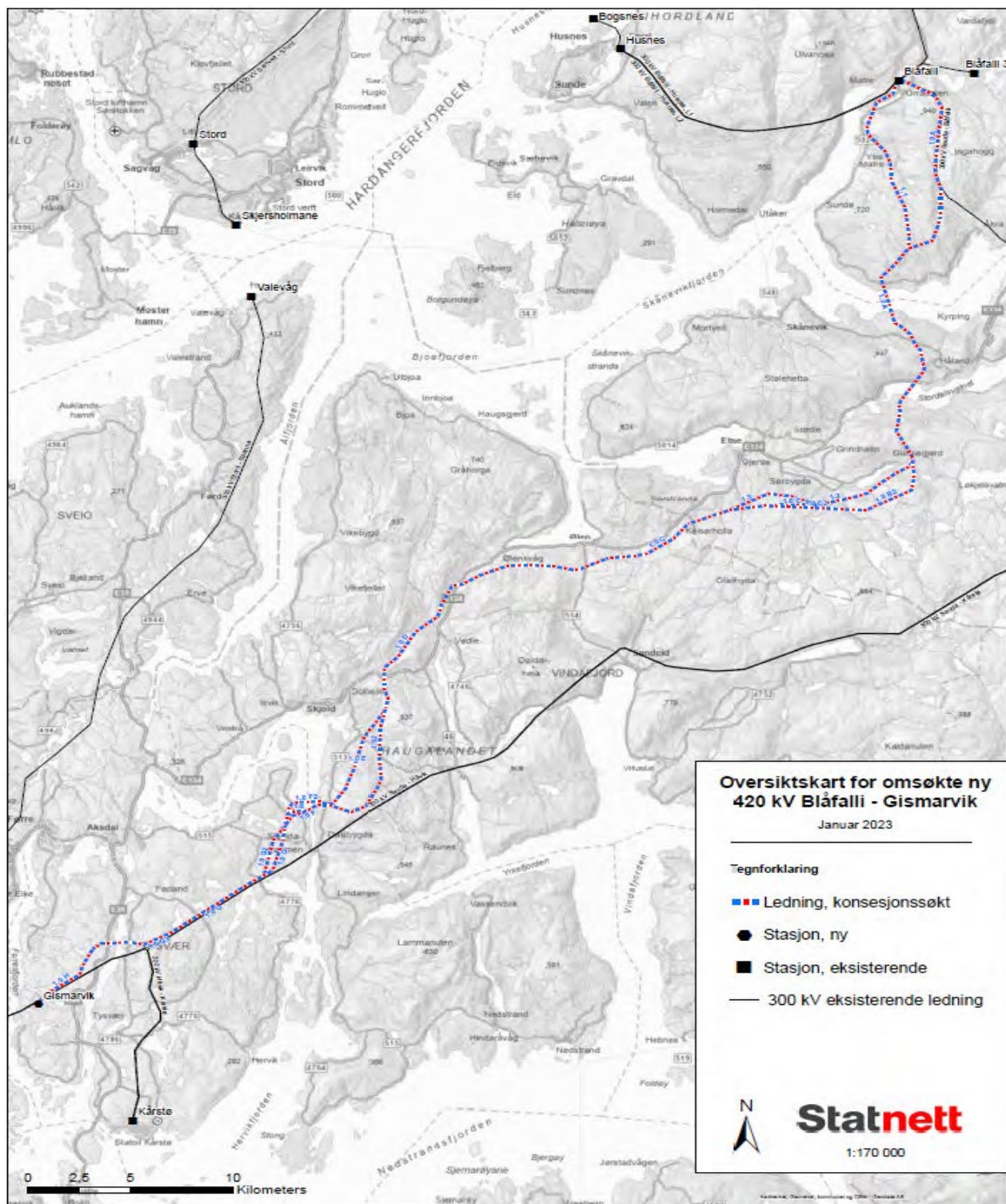
Hva anbefaler NVE at det gis tillatelse til?

En ny ca. 88,4 km lang 420 kV luftledning bør gå i følgende trasé mellom Blåfalli og Gismarvik (Kart 1):

- *Trasé 1.0A fra Blåfalli koblingsstasjon i Kvinnherad kommune til Litledalen i Etne kommune.*
- *Trasé 1.0B2-1.0C2-1.0C fra Litledalen i Etne via Strypeheiane til næringsområdet på Nerheim i Vindafjord kommune.*
- *Trasé 1.0D-1.52 fra Nerheim til Skjoldastraumen via Tørsdal i Vindafjord og Tysvær kommuner.*
- *Trasé 1.0F2-1.0G-1.0G3-1.0H fra Skjoldastraumen via Dueland, Sauahøgda og Klovning til Gismarvik transformatorstasjon i Tysvær kommune.*

NVE anbefaler at det gis konsesjon til en utvidelse av Blåfalli koblingsstasjon i Kvinnherad, ny Gismarvik transformatorstasjon i Tysvær og nødvendig permanent omlegging av eksisterende 300 kV ledninger Sauda–Håvik og Sauda–Kårstø inn til Gismarvik transformatorstasjon. NVE anbefaler videre at det gis tillatelse til midlertidig omlegging av de eksisterende 300 kV ledningene Sauda– Håvik og Sauda–Kårstø for å muliggjøre den permanente omleggingen inn til Gismarvik stasjon.

NVE anbefaler også at Fagne AS gis tillatelse til en ca. 800 meter lang 132 kV jordkabel fra Gismarvik transformatorstasjon til Fagnes nye Haugaland Næringspark transformatorstasjon.

Oversiktskart over omsøkte og konsesjonsgitte traseer for ny 420 kV ledning Blåfalli–Gismarvik, ny Gismarvik transformatorstasjon og utvidelse av Blåfalli koblingsstasjon.

Kilde: Statnett, 2023.

Hvilke virkninger gir tiltakene?

Ledningen vil bli godt synlig i landskapet, både fra bebyggelsen og turområder langs hele traseen. Ledningen vil gi direkte inngrep i skog- og jordbruksområder ved mastefester og hogst i traseen, og vil legge begrensninger på gjødslingsmetoder under ledningen. Den vil også gi inngrep blant annet i den utvalgte naturtypen kystlynghei i Tysvær kommune kalt Hei til Høie/Aksdal. Ledningen og anleggsplasser vil påvirke naturmangfoldet i områdene som er berørt. Anleggsarbeidene og særlig bruk av helikopter, kan virke forstyrrende på beitedyr og påvirke hjortejakten i enkelte områder. Ved å følge vilkår som NVE anbefaler om å ta hensyn til automatisk fredete kulturminner ved Lundagard i Vindafjord kommune og ved Vatnheim i Tysvær kommune, vil ingen automatisk fredete kulturminner bli direkte berørt av traseene NVE anbefaler at det gis konsesjon til.

NVE har mottatt mange høringsinnspill

Det har kommet mange innspill med hensyn til plassering av anleggsplasser og -veier av hensyn til dyrket mark, beitedyr og bebyggelse. Statnett har i stor grad fulgt opp dette ved å trekke flere anleggsveier og -plasser fra søknaden, eller finne nye veier og plasser i samråd med grunneiere.

Mange uttalelser ber om at det tas hensyn til beitedyr og sesong for hjortejakt i anleggsfasen, spesielt med tanke på helikopterbruk. Det blir også påpekt at det er mange hekkeplasser for rovfugl, og at en bør unngå anleggsarbeider i hekkesesongen.

Det har videre kommet mange innspill som mener at sjø- og jordkabel må utredes på lik linje med luftledning, og som mener at det er fullt mulig å bygge ledningen som sjø- og jordkabel fra Blåfalli til Ålfjorden og videre til Gismarvik i parallell med E39. Innspillene begrunnes med hensynet til natur og friluftsliv, spesielt på Strype i Etne kommune. Hensynet til friluftsliv har vært særskilt nevnt i Kvinnherad og Etne kommuner.

Rogaland fylkeskommune opprettholder sine innsigelser for traséalternativ 1.0D og anleggsvei V41 ved Lundagard i Vindafjord, og for anleggsvei V77 ved Vatnheim i Tysvær av hensyn til automatisk fredete kulturminner. Innsigelsene kan ifølge fylkeskommunen trekkes dersom det settes vilkår om at anleggsveier ikke utvides til å berøre kulturminnene, og at mastefester ikke settes i det automatisk fredete kulturminnet på Lundagard.

Hvordan redusere de negative virkningene av kraftledningen?

NVE mener at den anbefalte traseen bidrar til at de negative virkningene for areal, miljø, bebyggelse og jordbruk blir minst mulig sammenlignet med øvrige omsøkte traseer. Det har vært en omfattende prosess som mange har medvirket i, og prosessen har ført til at en rekke traseer er vurdert og forkastet. Dette gjelder også anleggsplasser og anleggsveier.

For å redusere ulempene for omgivelsene ytterligere, anbefaler NVE at Statnett pålegges å gjennomføre begrenset skogrydding under spennene på begge sider over Åkrafjorden,

Stordalsvatnet og Førlandsfjorden. Videre anbefaler NVE begrenset skogrydding, dersom det gir tilstrekkelig driftssikkerhet, fra Eikrem og opp Meiarehillarhaugen, fra Undstein til Strype, ved kryssing av Høylandselva, og ved bebyggelsen på Klovning. NVE anbefaler også at det settes igjen vegetasjonsskjerming ved Blåfalli koblingsstasjon og ved bebyggelsen på Klovning.

NVE anbefaler at Statnett blir pålagt å montere fugleavvisere på ledningen på strekningen over Frønsdalsmyrane i Vindafjord, over Skjoldafjorden til Vårå, ved Erlandstjørna og Storavatnet. Statnett bør også pålegges å montere fugleavvisere på topplinene på spennene over Åkraftfjorden, Stordalsvatnet og Førlandsfjorden. NVE mener videre at det bør settes vilkår om at Statnett unngår anleggsarbeid i hekketiden for rovfugl på enkelte strekninger i Etne og Tysvær.

NVE mener også at Statnett bør pålegges å i god tid informere og ha dialog med grunneiere med beitedyr og jaktvald for hjortejakt, om anleggsarbeider som innebærer helikopterbruk.

NVE anbefaler at det settes vilkår om at det skal utarbeides en miljø-, transport- og anleggsplan (MTA-plan), som vil sikre at Statnett tar berørte interesser med på råd i detaljplanleggingen og i gjennomføringen av anleggsarbeid og skogrydding. Planen skal godkjennes av NVE før anleggsstart. En slik MTA-plan bør blant annet beskrive hvordan anleggsarbeidet kan gjennomføres for å i minst mulig grad forstyrre hekkende rovfugl.

NVE anbefaler at det stilles vilkår om at Statnett skal bruke aluminiumsmaster på strekningen Romsalandsvågen til Klovning av hensyn til klimautslipp og mindre krevende anleggsarbeider, dersom videre planlegging konkluderer med at dette er teknisk forsvarlig.

NVE fraråder avbøtende tiltak som innebærer sjø- og/eller jordkabel på hele eller store deler av strekningen. Dette er fordi det vil innebære en høy risiko for at en ikke klarer å oppnå tilstrekkelig spenningskvalitet og sikker strømforsyning, i tillegg til at kostnadene vil være svært mye høyere enn for en luftledning. Sjø- og/eller jordkabel på en så lang strekning, er heller ikke i tråd med retningslinjene for kabel i transmisjonsnett, jf. Meld. St. 14 (2011–2012). NVE anbefaler heller ikke sjø- og/eller jordkabel som avbøtende tiltak på mindre deler av strekningen av hensyn til kostnader og fordi sjø- og jordkabel også gir store, men andre arealinngrep sammenlignet med luftledning.

NVEs anbefaling om samtykke til ekspropriasjon og allmannastevning

NVE anbefaler at Statnett får samtykke til ekspropriasjon av eiendom og bruksrett til nødvendige arealer for å bygge og drifte ledningen, da NVE mener at fordelene som oppnås ved ledningen er større enn ulempene for samfunnet som helhet. NVE forutsetter at Statnett forsøker å inngå minnelige avtaler med berørte grunneiere og rettighetshavere. NVE anbefaler også at det gis tillatelse til allmannastevning da det finnes usikkerhet rundt eiendomsforholdene til enkelte eiendommer.»

3. Høring

3.1. NVEs høring av konsesjonssøknad og konsekvensutredning

NVE hadde konsesjonssøknaden med tilhørende konsekvensutredninger på høring og mottok mange innspill. Innkomne høringsuttalelser er inntatt i vedlegg B til NVEs innstilling av 8. februar 2023, og departementet viser til dette.

3.2. Olje- og energidepartementets høring av NVEs innstilling

Olje- og energidepartementet sendte NVEs innstilling på høring den 6. mars 2023 med høringsfrist den 19. juni 2023. Nedenfor er et sammendrag av de innkomne uttalelsene.

Rogaland fylkeskommune skriver i brev av 6. juni 2023 at den anbefalte traséen for kryssing av Skjoldastraumen ivaretar de hensyn fylkeskommunen tidligere har påpekt, herunder både landskapshensyn og hensynet til viktige kulturminner. Videre skriver fylkeskommunen at den anbefalte traséen for kryssing av Skjoldastraumen ivaretar de hensyn de tidligere har påpekt, herunder både landskapshensyn og hensynet til viktige kulturminneinteresser. Under befaringen kom det fram at høyden på mastene på hver side av Skjoldastraumen styres av krav til seilingshøyde i området, men fra lokalt hold ble det framholdt at dette kravet var for konservativt i forhold til det som er aktuell størrelse på fartøy som seiler på Skjoldafjorden. Etter fylkeskommunens mening vil det være rimelig å utfordre kravet knyttet til seglingshøyde i dette området. En redusert seglingshøyde vil kunne redusere landskapsvirkningen av kraftledningen.

Ved brev av 15. juni 2023 skriver fylkeskommunen at forutsetningene for at innsigelsene frafalles, er at departementet tilrår konsesjon i henhold til NVEs innstilling.

Vindafjord kommune skriver i e-post av 14 og 22. mai 2023 at ved å opprettholde foreslåtte plasseringer av mastepunkt 112 og 113, er det om lag 4,4 dekar av Biovinds næringstomter i Ølen Næringspark, som er omfattet av kraftledningens sikkerhetssone, og som dermed ikke kan brukes til utbygging av næring/industri. Ettersom Vindafjord kommune er eier av nabotomta til Biovind, ser kommunen det som en løsning å gjennomføre en grensejustering og et makeskifte med Biovind, slik at de vil få samme areal som de i utgangspunktet har kjøpt og planlagt ut fra, uten å ligge i sikkerhetssonen. Kommunen skriver at denne løsningen gjør at kommunen blir sittende med 4,4 dekar opparbeidet næringsareal som ikke kan brukes. Kommunen skriver også at dette arealet var regulert til næring før prosessen med planlegging av ledningen Blåfalli – Gismarvik startet. Ut fra en «ekspropriasjonstankegang» går kommunen ut fra at Statnett vil erstatte kommunens tap på gjennomføring av denne justeringen og makeskiftet, inkludert de kostnadene de pådrar seg med å gjennomføre dette. For Biovind vil det ifølge kommunen være avgjørende å få en stadfesting på at det ikke er noen restriksjoner på bruken av tomte når denne ligger utenfor, men grenser til sikkerhetssonen.

Etne kommune skriver i brev av 23. juni 2023 at de viser til kommunens to primære innspill fra tidligere i saksbehandling om at sjøkabelalternativet bør bli fullverdig utredet som alternativ trasé. Kommunen savner en rimelighetsvurdering av forskjellen i kostnad mellom luftledning og kabel,

jf. føringene i naturmangfoldloven § 11. De ønsker også en forklaring på forholdet mellom St. meld. 14 (2011-2012) *Vi bygger Norge – om utbyggingen av strømmettet* og andre føringer og plikter som ligger i offentlige dokumenter og avtaler på nasjonalt og internasjonalt nivå, jf. St.meld. 14 (2015-2016) *Natur for livet – Norsk handlingsplan for naturmangfold og FNs naturavtale fra 2022*. Kommunen stiller spørsmål om hvorfor St. meld. 14 tillegges mer vekt enn føringer som ligger i andre meldinger og avtaler. Videre skriver kommunen at de krever å få ta del i et utredningsprogram for strekningen Litledalen - Mostølen. I den forbindelse viser de til kommunens uttalelser fra 2022 som var at hvis NVE ikke følger kommunens innspill, krever kommunen at traséen i Litledalen-Mostølen blir utredet videre og får en mer skånsom løsning enn den foreslåtte, og at det knyttes mer kompetanse til landskap og natur. Kommunen skriver at de ikke har krevd å få være med å avgjøre konsesjonsspørsmålet slik NVE skriver, men at de ønsker å ta del i et utredningsprogram sammen med NVE, Statnett og fagkonsulenter. Kommunen mener også at Statnett bør vurdere det såkalte «hyllealternativet». Kommunen har flere forslag til hvor ledningen kan gå på dette hyllealternativet. De skriver at det i dag allerede går en vei i dette området. Kommunen viser til at det i NVEs innstilling skrives om at villreinområdet Skaulen-Etnefjellet ligger sør og øst for traséen, og at traséen i sin helhet ligger utenfor det registrerte villreinområdet. Kommunens kommentar til dette er at villreinområdet er grovt avgrenset noe som ikke er helt uvanlig for ulike registreringer av naturområder. Grensen følger for store deler en gitt høydekurve, og følger ikke topografien på en logisk måte. Derfor er området Kaldheimshovda/Strypeheia ifølge kommunen ikke del av det avmerkede arealet selv om det utgjør en naturlig del av fjellet. Kommunen skriver at det har vært rein i dette området tidligere. Det er ifølge grunneiernes nettsider opplyst om at det er observert 18 rein på Strype i 2001 og 12-13 dyr opp Kaldheimshovda i 2003.

Haugaland Vekst skriver i brev av 27. april 2023 at iverksettingen av 420 kV-kraftledningen mellom Blåfalli og Gismarvik er svært etterlenget. Haugaland Vekst viser til uttalelser fra ordførerne i regionen der de ber om at saksbehandlingen videre blir lagt opp slik at arbeidet med kraftledningen kan starte opp så raskt som mulig.

Tysvær kommune skriver i brev av 5. juni 2023 at de støtter NVEs innstilling for trasévalg gjennom Tysvær kommune. For fremtidig næringsutvikling og forsyningssikkerhet i området er det etter kommunens syn viktig at ledningen oppgraderes.

Forum for sjø- og jordkabelteknologi (FSJT) skriver i brev av 9. juni 2023 at de sterkt uenig med NVE i at det er den omsøkte traséen i luftspenn fra Blåfalli til Gismarvik som er den traséen som gir minst konsekvenser for naturmangfold og omgivelsene. De skriver at NVE ikke tar hensyn til at konsekvensutredningen fra 2018 er gjort etter datidens gjeldende metodikk Håndbok V712 fra 2015. Både verdi- og omfangskriteringer har endret seg i dagens gjeldende metodikk (Miljødirektoratet 2022) og *Natur i Norge (NIN)* versjon 2 fra 2020. De mener det ikke stemmer det NVE skriver i innstillingen om at metoden ikke bidrar til å endre kunnskapsgrunnlaget. NVE sier at Multiconsult har gjort supplerende feltarbeid der det er mangel på kunnskap i eksisterende utredninger og databaser. Forumet skriver også at ifølge bakgrunnskart i NIN er fjellområdene

som alternativ 1.0B skal gå gjennom, kalkrike, med glimmerskifer, kvartglimmerskifer og fyllitt med kvartiliner. Forumet anfører at Tilleggsnotat til KU 420 Haugalandet, stadfester deres mening om at det er gjort et for dårlig arbeid med KU fra 2018. I pkt. 3.6 står det at det foreligger en iboende usikkerhet om at all relevant informasjon er fanget opp. Det er ifølge FSJT ikke detaljkart for amfibier som det er gjort observasjoner av på Strypefjell og Tosko. Videre påpeker de at trasé 1.0C og 1.0C2 går gjennom et av Etnes største område for storfugl og tiurleikområder. Her er det også hubro og haukugler. Traséområdet fra Strypefjell – Kaldheimshovda er ifølge FSJT det eneste inngrepsfrie i det totale influensområdet. Det påpekes at Etnefjellet har lidd store tap ved kraftutbygging, og at alle fjellvatna utenom dette området er regulerte. Forumet krever at departementet vurderer sjøkabelalternativet og at saken sendes til Stortinget for behandling. De mener det ikke er gjort tilstrekkelige utredninger av dette alternativet, og at et overordnet notat ikke er tilstrekkelig. Til slutt skriver forumet at dersom man ikke har en signert strømvtales med kundene, er det nok å bygge ny overføring med ett sett 3-fase sjø- og jordkabel med en samlet kapasitet på opptil 1500 MW.

Grethe Tesdal skriver i e-post av 3. mai 2023 at denne ledningen visuelt vil skade en av DNTs mest populære og fineste signatur Gullrute – Etnefjellet. Tesdal mener også at ledningen vil skade og forringe friluftsopplevelsene til innbyggerne i Etne og i regionen Bergen - Stavanger. I e-post av 19. juni 2023 har Tesdal lagt ved ett nytt skriv, en underskriftkampanje og «referat etter folkemøte og befaring», «presentasjon av North Connect» og «oppsummering mastesaka.» Hun skriver at det ikke stemmer at Multiconsult har gjort supplerende feltarbeid for Litledalen – Høylandshovda, og at NVE ikke tar hensyn til at konsekvensutredningen fra 2018 er foretatt etter dagjeldende metoder. Brevet er signert av 823 personer.

Fagne AS skriver i brev av 15. juni 2023 at de har kontakt med mange som ønsker tilknytning til nettet, og mange ønsker tilknytning av i det minste ett byggetrinn før det er antatt at ny 420 kV er ferdig. De ønsker også flere byggetrinn på sikt. Fagne frykter at det ikke er mulig å tilknytte nye kunder før ny 420 kV kraftledning mellom Blåfalli og Gismarvik er ferdig, og at det da bare vil være mulig å knytte til 40 pst. av den effekten kundene ønsker å tilknytte til nettet. Fagne ber derfor om at Statnett får konsesjon tidsnok til at fremdriftsplanen kan holdes.

Haugaland Næringspark skriver ved brev av 21. april 2023 at Haugaland Næringspark er Norges største, ferdigregulerte område som er klar for ny, grønn industri. Fem eierkommuner har brukt over 20 år på å regulere og investere mange titalls millioner kroner i infrastruktur som vei, vann, avløps- og renseanlegg og ikke minst havneområde med dypvannskai i direkte tilknytning til næringsparken. Det eneste som mangler er strømmen. De siste årene har Haugaland Næringspark derfor måtte se store industriaktører og tilhørende hundrevis av arbeidsplasser velge bort Norge til fordel for andre land i Europa. Status i dag er at næringsparken har flere industriaktører som ønsker å etablere seg der, men som har risiko knyttet til strøm som eneste ankepunkt. Det er ifølge næringsparken viktig at konsesjonsbehandlingen går så raskt som mulig, slik at Statnett får kommet i gang med anleggsarbeidet. Konsesjonssøkt transformatorstasjon på Gismarvik vil bli Vestlandets sterkeste energiknutepunkt for flyt av kraft både nord- og sørover. Den blir ifølge

næringsparken av Rogaland fylkeskommune i regionalplan for grønn industri pekt på som én av to strategisk viktige transformatorstasjoner for forsterking av transmisjonsnettet i fylket.

Norges Miljøvernforbund skriver i brev av 15. juni 2023 at inngrepsfri natur forsvinner fra en region som har lite igjen å miste, og at det er manglende utredninger av alternativer. De stiller spørsmål ved om hvorfor ikke kabel er utredet, og om havvind og hydrogenproduksjon er årsaken til de unødvendige store naturinngrepene.

Lars Emil Berge, grunneier og styreleder i småkraftverket Vika Kraft AS, skriver i e-post av 10. mai 2023 at den eneste innsigelsen på kraftledningen er at Statnett hadde plassert en mast oppå rørgata deres. Han vil at traséen plasseres utenom rørgata. Utenom dette ønsker han ledningen velkommen.

Atle Aas skriver i brev av 7. juni 2023 at det er vanskelig å forstå at det er greit å legge sjøkabel til installasjonene i Nordsjøen, men ikke mellom Blåfalli og Gismarvik. Han mener at størrelsen på bygningsmasse på tilknytningspunktene for jord- og sjøkabel ikke kan være et argument for en 88,4 km lang kraftledning gjennom viktig natur og friområder. Han mener også at departementet bør ha en mening om hvor kraftkrevende industri bør legges. I denne sammenheng mener han at det er et minus at effekttapet for transport av strøm ikke er tallfestet, utover at Statnett mener det er større ved vekselstrøm i sjøkabel enn i luftledning.

Guri Ravatn skriver i e-post av 7. juni 2023 at traséen over Strypeheia går i områder med stor kvalitet. Kvalitetene er etter Ravatns syn ikke utredet tilstrekkelig, og konsekvensene installasjonene vil medføre for planter, dyr, mennesker og totalmiljø, kommer ikke ordentlig frem.

Kurt Birger Hagen på vegne av Industri- og Næringspartiet (INP) i Etne skriver i e-post av 19. juni 2023 at det er underlig at det i Norge i dag, med all kunnskap om teknologi og naturvern planlegges for slike grove naturinngrep som denne ledningen vil medføre. Ledningen vil stå som et monument for arroganse og skjødesløshet og markering for umodent trass. INP mener det er urovekkende latterlig at det ikke er utredet alternativer som for eksempel i sjø. Videre skriver han at man bør legge kraftkrevende industri der krafta faktisk er. Han mener at for trasé 1.0B og 1.0C har ikke NVE tatt hensyn til at konsekvensutredningen fra 2018 er gjort etter dagjeldende Håndbok V712 fra 2015. Både verdi- og omgangskriterier har endret seg i dagens gjeldende metodikk (Miljødirektoratet 2022) og Natur og Norge versjon 2 fra 2020. Hagen skriver at dette er et inngrepsfritt område med urørt preg. Til slutt mener han at det må foretas en fullverdig konsekvensutredning av sjø- og jordkabelalternativet.

Stian Grindheim og Alice Katrine Grimås skriver at de stiller seg bak Etne kommune og Johan Strømvold sine innspill til krav om ny konsekvensutredning. Det er ikke uten grunn at Rødekorshytta på Hjørnås er plassert der den er. Den er beredskapsbase der folket og ferdselen er, sommer og vinter. Camp Hjærnås er en svært vellykket og populær leir, og er et samarbeid mellom Etne Røde Kors og Etne Frivillighetssentral. Det har vært aktivitet her siden 2010 og har engasjert om lag 150 barn og voksne én uke på sommeren. Det betyr at størstedelen av barna som

har gått grunnskolen i Etne, og noen fra flere andre regioner, har en «nær relasjon» til dette naturområdet.

Jostein Harboe spør i e-post av 18. juni 2023 om vi ikke skal slutte å bygge ned natur eller om vi godtar alt så lenge det er snakk om vekst og arbeidsplasser. Han spør om vi også skal tillate gruvedrift i Rago og vindkraft på Hardangervidda. Harboe håper departementet setter prisen på natur høyt og tilrår sjø- og jordkabel på strekningen.

Elin Mæland skriver i e-post av 2023 om viktigheten av naturen og hvor mye av den som har gått tapt i årenes løp og hvor lite som er igjen. Når det jobbes aktivt for å ødelegge mer av naturen, ber hun om at det tenkes godt gjennom hva det som egentlig skjer og hva som er de faktiske konsekvensene av det.

Statnett skriver i e-post av 19. juni 2023 at det i NVEs innstilling kap. 6.7 mangler en traséhenvisning under punkt 1, første punkt. Ifølge *Bakgrunn for innstilling* skal 1.0F2 også inkluderes i kombinasjonslista for traséalternativer. I dokumentet *Bakgrunn for innstilling* avsnitt 5.3.4 *Vurdering av aluminiumsmaster* skriver NVE at Statnett vurderer master i aluminium på en strekning fordi det gir reduserte klimautslipp ved montering, at de har inntil 20 års lengre levetid og at det legges til grunn at det benyttes resirkulert aluminium. Statnett har satt i gang en studie som vurderer klimagevinst ved å benytte mast av aluminium sammenlignet med stålmaster. Studien tar for seg klimagassutslipp fra produksjon og transport av materialer og fra anleggsarbeidene. Det er stor variasjon i klimautslipp knyttet til aluminium avhengig av resirkuleringsgrad, energikilde og transportavstander. Statnett presiserer at de vil gjøre en helhetsvurdering av mulig klimagevinst ved produksjon og bygging, tilgjengelighet i markedet og kostnader til anskaffelse, samt bygging og drift. Ut fra dette vil Statnett vurdere om det skal bygges en strekning med 17 master i aluminium eller om samme/større klimagevinst kan oppnås til en lavere kost ved å gjøre andre tiltak. NVE skriver at Statnett sier at kamuflering av aluminiumsmaster har usikker klimagevinst fordi overflatebehandling gir tyngre master slik at gevinsten med redusert helikopterbruk blir redusert. Statnett presiserer at årsaken til at overflatebehandlet aluminium har mindre klimagevinst, først og fremst er utslipp knyttet til overflatebehandlingen. NVE har blant annet anbefalt at det bør settes vilkår om at Statnett skal benytte kamuflerte master fra Undstein til Strype i Etne, der ledningen har bakgrunnsdekning. Statnett ønsker å opplyse om at detaljprosjektering avdekker at et spenn mellom Undstein og Strype utløser krav om luftfartsmerking, som følge av krav fra luftfartsmyndighetene. Dette kommer av høyde på spennet. Videre har NVE også anbefalt at det bør settes vilkår om å gjennomføre begrenset skogrydding i samme området i den den grad det er mulig, noe nevnte spennhøyde vil kunne øke muligheten for. Statnett opplyser at de arbeider med en tilleggssøknad for enkelte justeringer/tillegg i Blåfalli stasjon og i Gismarvik stasjon, som de vil ettersende. Dette gjelder justering av permanent/midlertidig deponi i tilknytning stasjonene, samt enkelte justeringer/tillegg i Gismarvik stasjon som er innenfor tidligere omsøkt ervervet eiendom.

Bjørnar Grindheim skriver i e-post av 19. juni at han støtter oppropet til Forum for sjø- og jordkableteknologi. Han stiller spørsmål ved utredningene som han mener sier at Strypeheine ikke

er et viktig friluftsområde. Han mener at området er et veldig viktig friluftslivsområde og mye brukt. Han spør hvor det blir av hensynet til naturen og miljøet.

Nils Inge Eikeland, eier av gnr. 123/2, 3 og 26 på Eikeland skriver i e-post av 19. juni at han henter inn all inntekten fra melkeproduksjon og kjøttproduksjon. Han ser at NVE ikke har tatt hensyn til hans innvendinger mot trasé og viser derfor til tidligere innspill hvor han ber om en alternativ trasé.

Kristin Golf, gruppeleder i *Etne Venstre*, skriver i e-post av 19. juni 2023 at den andre store miljøtrusselen er inngrep i naturen, ødeleggelser av habitat og biologisk mangfold. FNs naturpanel melder at naturmangfoldet aldri har vært så truet som det er i dag, og på grunn av menneskelig påvirkning blir arter utryddet mellom ti og hundre tusen ganger fortere i dag enn tidligere i historien. Hun skriver at det er ikke lett å stå imot Statnetts planer og Etne kommune står nå i samme situasjon som Hardanger gjorde i 2005. Videre skriver hun at det er store mangler ved konsekvensutredningene og viser til at hele traséer blir vurdert til å ha liten til middels konsekvens når det gjelder naturmangfold, kulturminner og reiseliv selv om deler av traséene har høy konsekvens. Hårlansnepene blir uteglemt i utredningene under delrapport landskap, friluftsliv og reiseliv. Hun viser til at Etne som kulturhistorisk landskap av nasjonal interesse ikke er omtalt, og ikke omtalt sammen med kulturmiljø eller kulturminner. Videre skriver hun at Statnett har mistet tillit og at Etne ikke er alene om å stå i dette. Hun viser i den sammenheng til kraftledningen som skal bygges i Oslo og Bærum. I Etne er det ifølge henne fullt mulig å bygge en sjø- og jordkabel.

Motvind Tysvær skriver i brev av 18. juni 2023 at planene om Haugaland Næringspark har eksistert i nærmere 20 år uten at det er blitt etablert nevneverdig industri. Det er foreløpig ikke kommet på banen fremtidig seriøs etablering av industri med kraftbehov som ikke lokal kraftleverandør kan betjene. Med dagens kraftpriser og trolig høye kraftpriser i fremtiden, er det lite trolig at det vil komme store kraftkrevende industrietableringer på Haugalandet de neste åra. Motvind mener det ikke kan være tvil om at det er via sjø- og jordkabel vi skal transportere elektrisitet på i fremtida. Videre mener Motvind Tysvær at konsekvensutredningene er mangelfulle, og støtter fremsatte krav om bruk av jord- og sjøkabel.

Frode Tesdal skriver i brev av 19. juni 2023 at traséene ikke er konsekvensutredet etter nyeste føringer fra Natur i Norge versjon 2 og Miljøverndirektoratets kartleggingsinstruks fra 2022. Dette betyr at fjellet som omfattes av trasé 1.0.B og 1.0.B2 som er snaufjell hverken er oppsøkt eller kartlagt. Dette er fjellpartier som er kalkrike og rødlistede. Storsalamander, hubro, haukugler og tiur er ikke tatt hensyn til i NVEs innstilling. Området Litledalen, Strype- Kaldheimshovda-Høylandshovda er sammenhengende villmarkspregede områder med Etnes største bestand av storfugl. Traséen er planlagt tvers gjennom dette området. Dette er også et populært friluftsområde for tur, rekreasjon, jakt og fiske. Det er katastrofalt om dette «siste» villmarksprega området i denne delen av Etnefjellet skal raseres. Spesielt med tanke på sjøkabelteknologien som er mer skånsom og gjør mindre naturinngrep. Tesdal viser også til forpliktelsene Norge vil ha etter FNs naturavtale. Om naturvatalen skal være annet enn tomme lovnader, må denne traséen

skrinlegges. Tesdal mener at NVE bryter med konsekvensutredningsregelverket ved å tilrå denne traséen som ikke er utredet etter siste og gjeldende lovverk.

Etne Jeger- og fiskeforening ved Jan A Vinje skriver ved brev av 18. juni 2023 at de er sterkt kritiske til at omsøkt trasé går i luftspenn. Han skriver at omsøkt traséområde fra Strypeheia – Kaldheimshovda er et område med urørt preg og som er mye brukt som turområde og til jakt og fiske. Han skriver at området er spesielt for deres kommune fordi det er lettere tilgjengelig enn andre urørte fjellområder som bidrar til økt bruk for flere.

4. Olje- og energidepartementets vurdering

4.1. Saksbehandlingen og vedtaksmyndigheten

Konsesjonssøknaden er behandlet av NVE etter energilovens bestemmelser om konsesjonsbehandling av energianlegg. NVE har avgitt innstilling til departementet. Vedtaksmyndigheten følger av *forskrift om ekstern kvalitetssikring og vedtaksmyndighet* etter energiloven, fastsatt med hjemmel i energiloven §§ 2-1 og 2-2. Forskriften § 3 bokstav a fastsetter at Kongen i statsråd fatter vedtak om konsesjon etter energiloven § 3-1 for nye, store kraftledningsanlegg.

Forut for søknaden har NVE behandlet meldingen om prosjektet og fastsatt konsekvensutredningsprogram i henhold til bestemmelsene om konsekvensutredninger i plan- og bygningsloven og forskrift om konsekvensutredninger. NVE har gjennomført høring og avholdt møter både i forbindelse med melding og konsesjonssøknad.

Departementet sendte NVEs innstilling på høring, og gjennomførte befarings av flere omsøkte traséalternativer 24-26. mai 2023. I forbindelse med befarings ble det avholdt åpent møte i Ølen, der representanter fra kommunene, grunneiere, organisasjoner og andre deltok. Klima- og miljødepartementet deltok også på befarings. NVEs innstilling er offentliggjort, og alle interesserte er gitt adgang til å kommentere dokumentene, herunder i etterkant av departementets befarings og møter.

NVEs innstilling oppfyller etter departementets vurdering naturmangfoldlovens krav til saksbehandling og dokumentasjon. NVEs innstilling og saksbehandlingen som ligger til grunn, inngår som en integrert del av departementets tilråding.

4.2. Kunnskapsgrunnlaget

Departementets saksbehandling bygger på følgende grunnlag:

- Konsesjonssøknad fra Statnett av 20. april 2020 med godkjente konsekvensutredninger, fagrapporter og tilleggsutredninger
- NVEs samlede konsesjonsbehandling og all dokumentasjon i den forbindelse, jf. NVEs innstilling av 8. februar 2023

- Statnetts tilleggssøknader av 11. oktober 2021 og 1. september 2022 med virkninger for miljø, naturressurser og samfunn
- Naturbase
- Artsdatabanken
- Høringsuttalelser
- Departementets befarings 24-26. mai 2023
- Åpent møte i forbindelse med befaringsen
- De berørte kommunenes arealdel av kommuneplanen
- Statnetts søknad på vegne av Fagne AS om 132 kV kabel mellom Fagnes nye transformatorstasjon i Gismarvik og Statnetts omsøkte transformatorstasjon i Gismarvik.
- Innspill mottatt som ledd i departementets behandling av saken
- Statnetts overordnede vurdering av sjø- og jordkabel for hele traséen og for kryssingen av Skjoldastraumen.

Det anføres av flere at NVE ikke tar hensyn til at konsekvensutredningen fra 2018 er gjort etter datidens gjeldende metodikk Håndbok V712 fra 2015. Det anføres at både verdi- og omfangskriteringer har endret seg i dagens gjeldende metodikk (Miljødirektoratet 2022) og Natur i Norge (NIN) versjon 2 fra 2020. Flere mener at det ikke er riktig det NVE sier i innstillingen om at metoden ikke bidrar til å endre kunnskapsgrunnlaget.

Departementet har vurdert utredningene i lys av foreliggende informasjon med utgangspunkt i naturtyperegistreringer i *Naturbase*. For øvrig viser departementet til NVEs vurdering av konsekvensutredningene i kapittel 4 i NVEs innstilling av 8. februar 2023.

Etter departementets vurdering gir den samlede dokumentasjon i denne saken det kunnskapsgrunnlag som er tilstrekkelig for å drøfte og vurdere virkningene av kraftledningen og transformatorstasjonene på naturmangfoldet. Den samlede dokumentasjonen gir også et godt og tilstrekkelig grunnlag for den overordnede avveiningen av alle relevante hensyn som skal skje etter energiloven, jf. også prinsippet i forvaltningsloven § 17 om utrednings- og informasjonsplikten.

4.3. Samfunnsøkonomisk lønnsomhet

4.3.1. Innledning

Statnett vurderer at det i dagens nett på Haugalandet, vest for det såkalte SKL-snittet, ikke er kapasitet til å tilknytte stort nytt eller økt forbruk. SKL-snittet består av tre 300 kV-ledninger, to fra Sauda og én fra Blåfalli (Matre). Disse ledningene overfører strøm fra vannkraftområdene i indre deler av Rogaland og Sunnhordaland til Haugalandet. Det foreligger samtidig planer om stor

forbruksvekst i årene fremover og Statnett har inngått utredningsavtaler med tre store forbrukskunder på til sammen 370 MW.

Statnett har vurdert flere alternative tiltak for å kunne legge til rette for økt forbruk, og har konkludert med at det er behov for en ny ledning inn til området. Konseptet med ny ledning for å forsyne et økt kraftforbruk på Haugalandet var i 2015 et av konseptene i Statnetts konseptvalgutredning *Forsyning av økt kraftforbruk på Haugalandet (KVU Haugalandet)*. For å møte et økt industriforbruk anbefalte Statnett den gang en trinnvis utvikling av nettet. Konseptet det nå søkes konsesjon for, inngikk som trinn 2 i KVUen. Trinn 1, som besto av mindre tiltak i eksisterende nett, er allerede gjennomført.

4.3.2. Bakgrunn

Forsyning av økt kraftforbruk på Haugalandet (KVU Haugalandet)

I tråd med forskrift om ekstern kvalitetssikring og vedtaksmyndighet etter energiloven, gjennomførte Statnett konseptvalgutredningen *Forsyning av økt kraftforbruk på Haugalandet (KVU Haugalandet)* i 2015. Bakgrunnen for konseptvalgutredningen var planer om økt industriforbruk på Haugalandet. Konseptvalgutredningen redegjør for behov og anbefaler konsept for imøtekomme behovet. Statnett anbefalte i KVU Haugalandet en trinnvis utvikling hvor de mente en forbruksøkning på mer enn 650 MW ville utløse behov for et større tiltak (trinn 2). Statnett anbefalte en ny kraftledning inn til Haugalandet.

I brev av 28. juni 2016 sluttet departementet seg til det vesentlige i Statnetts behovsvurdering og konseptvalg. Departementet konkluderte med at Statnett hadde sannsynliggjort at det ville være rasjonelt med netttiltak ved en forbruksøkning på mer enn 650 MW. I departementets uttalelse ble det presisert at konseptvalget dreier seg om de tiltakene som kunne legge til rette for det da planlagte forbruket på 900 MW. Uttalelsen forutsatte en gjennomføring av mindre tiltak (trinn 1) før Statnett kunne gå videre med det valgte konseptet i trinn 2.

Departementet uttalte at Statnett etter energiloven kunne melde og konsesjonssøke en ny ledning inn til Haugalandet under de gitte forutsetningene. Videre forutsatte departementet at Statnett «*i en eventuell konsesjonssøknad redegjør for samfunnsøkonomien i tiltaket, herunder at nullalternativet utredes og er referansen som det omsøkte tiltaket sammenlignes med.*»

Dagens kraftforsynings situasjon på Haugalandet og tilstand i nettet

Haugalandet, vest for SKL-snittet, er et underskuddsområde med mye industri og lite produksjon. Statnett har siden KVU Haugalandet, gjort flere mindre tiltak for å øke kapasiteten i eksisterende nett (trinn 1). Statnett vurderer at N-1 kapasiteten i området i dag er rundt 1500 MW vinterstid og 1400 MW sommerstid. Siden KVU Haugalandet ble gjennomført, er det blitt tilknyttet stort nytt forbruk og Statnett vurderer at det nå er behov for en ny 420 kV forbindelse inn til området for å tilknytte det planlagte forbruket.

I *områdeplan for bergensområdet og Haugalandet* oppgir Statnett at nettet i området har et betydelig antall utkoblingsdøgn (70 i snitt de siste ti år), og at de forventer at dette vil øke til inntil 100 utkoblingsdøgn i årene fremover. Dette skyldes vedlikehold av eldre komponenter kombinert med utkoblingsbehov tilknyttet reinvesteringer og nybygginger. Det at en ledning kobles ut, medfører ikke alene avbrudd i strømforsyning, men dersom det oppstår feil under en slik utkobling, kan det gi avbrudd i strømforsyningen. Det er imidlertid ikke alle kombinasjoner av planlagt utkobling og utkobling som følge av feil, som vil gi avbrudd.

I KVV Haugalandet la Statnett til grunn at det på Haugalandet minimum må være en leveringspålidelighet i strømforsyningen som tilsvarer at strømforsyningen skal opprettholdes når én av ledningene er koblet ut, enten på grunn av vedlikehold eller som følge av feil (N-1 leveringspålidelighet). Dette ble begrunnet blant annet med en stor andel aluminiumsproduksjon på Karmøy, som er sårbar for strømbrydd som varer mer enn to til tre timer. Departementet mente at det var tilstrekkelig sannsynliggjort at det var rasjonelt med N-1-forsyning til det planlagte forbruket i området, jf. departementets uttalelse av 28. juni 2016.

Forventninger om forbruksutvikling

Det foreligger mange planer om vekst i kraftforbruket på Haugalandet, men det er også stor usikkerhet om hvor stor denne veksten vil bli og når den vil komme. I *områdeplan bergensområdet og Haugalandet* opplyser Statnett at det er reservert 370 MW ny kapasitet til planlagt forbruk fordelt på tre prosjekter. Dette gjelder petroleumfeltene Balder, Grane og Ringhorne (140 MW) hvor Vår Energi er tiltakshaver, Haugalandet Næringspark (70 MW) og en delelektrifisering av Gasscos gassprosesseringsanlegg på Kårstø (140-160 MW). Av disse har Gassco fått reservere 100 MW i eksisterende nett med vilkår om utkobling eller redusert leveringspålidelighet i gitte situasjoner frem til nytt nett er på plass. Resterende har reservert på ordinære vilkår i fremtidig nett, dvs. at forbruket planlegges tilknyttet når Blåfalli-Gismarvik er etablert. Statnett har i e-post av 19. juni 2023 opplyst om at det i tillegg er forbruksplaner på til sammen rundt 1100 MW som har sendt forespørsel til Statnett om tilknytning, men som ikke er modne nok til å reservere kapasitet. Statnett melder at det i tillegg er henvendelser utover dette.

Statnett har inngått utredningsavtaler med de respektive tiltakshaverne for de tre prosjektene som har fått reservere kapasitet. I innstillingen til denne konsesjonssøknaden opplyser NVE at Gassco har besluttet å endre på delelektrifiseringsprosjektet, men at arbeidet med å redusere CO₂-utslipp fortsetter og inkluderer en mulig elektrifisering av deler av anlegget. Haugalandet Næringspark har inngått utredningsavtale på vegne av fremtidige, ikke-navngitte kunder. Statnett oppgir i sin samfunnsøkonomiske analyse at de ikke vet hva slags type forbruk som vil etablere seg i næringsparken. Det er kjent at store forbrukerkunder har signalisert et ønske om etablering, gjennom kjøp av tomt, samarbeidsavtaler og intensjonsavtaler, men det er fremdeles usikkerhet knyttet til om og eventuelt når de større kundene vil komme. En eventuell anleggsbidragsavtale vil inngås direkte med de faktiske kundene i næringsparken.

I tillegg til planer om nytt stort kraftbehov, har utviklingen i alminnelig forsyning betydning for den totale etterspørselen etter nettkapasitet. Alminnelig forbruk omfatter alle grupper uttakskunder unntatt kraftintensiv industri, og det er husholdninger, tjenesteytende sektor og annen industri som står for det aller meste av dette forbruket. I Statnetts samfunnsøkonomiske analyse legges det til grunn en økning i alminnelig forbruk som i basisscenarioet tilsvarer en økning fra 540 MW i 2019 til 660 MW i 2040. I dette scenarioet legges det til grunn høy grad av elektrifisering av bilpark og ferger. Energieffektivisering av bygg demper veksten noe. Fra 2040 legges det til grunn en årlig vekstrate på omkring 0,4 prosent. Alminnelig forbruk utgjør ifølge Statnett rundt 40 prosent av maksforbruket i regionen, og det forventes at andelen vil synke med etablering av ny kraftintensiv industri.

Planer om ny produksjon

Det er planlagt ny kraftproduksjon tilknyttet strømmettet på Haugalandet. Potensielt vil en økning i lokal kraftproduksjon redusere effektbehovet i området. I 2019 kjente Statnett til planer om å bygge ut 60 MW vannkraft og 200 MW landbasert vindkraft. I den samfunnsøkonomiske analysen vedlagt konsesjonssøknaden gjorde Statnett en vurdering av potensialet for ny produksjon i området og virkningen av en ny produksjon. Her kommer det fram at det hovedsakelig er planlagt vindkraft på land og havvind fra Utsira Nord innenfor SKL-snittet, som vil bidra med å avlaste flyten i området. Siden analysen ble ferdigstilt er det satt i drift to vindkraftverk på land på til sammen om lag 60 MW. Videre er det åpnet for kraftproduksjon på inntil 1500 MW havvind fra Utsira Nord. I mars 2023 kunngjorde departementet konkurranse om prosjektområde til havvind i Utsira Nord. Arealet Utsira Nord er inndelt i tre prosjektområder, hvor installert effekt i hvert prosjektområde skal være minimum 460 MW og maksimum 500 MW. I utlysingsdokumentene fra departementet vises det til NVEs arbeid med identifisering av nye områder og kapasitetsutvidelse, jf. oppdrag fra departementet av 9. februar 2022. Dersom dette arbeidet viser at det er mulig å utvide kapasiteten, vil det bli vurdert å øke kapasiteten inntil 750 MW per prosjektområde, og eventuelt også å justere prosjektområde.

Behovet for tiltak

I uttalelsen til Statnetts KVVU for Haugalandet, støttet departementet i det vesentlige Statnetts behovsvurderinger og konseptvalg. Departementet mente Statnett hadde sannsynliggjort at det vil være rasjonelt med nettiltak ved en forbruksøkning på mer enn 650 MW. 650 MW var det som på den tiden var ledig kapasitet til nytt kraftforbruk i nettet som forsyner Haugalandet, forutsatt mindre oppgraderinger av nettet. NVE mener i innstillingen til konsesjonssøknaden at det ikke har skjedd endringer som svekker departementets konklusjon. NVE viser til at forbruksplanene har økt i volum, og at det er signert utredningsavtale med Statnett på til sammen 280-370 MW. NVE mener videre at utredningsavtaler med tilhørende fremdrifts- og kostnadsforpliktelser indikerer at dette er modne planer med stor sannsynlighet for å bli realisert. NVE legger derfor i innstillingen til grunn at det er høy sannsynlighet for at en økning i nettkapasiteten inn til Haugalandet vil bidra

til å realisere nytt kraftforbruk knyttet til industri med et volum som minst tilsvarer volumet det er inngått utredningsavtale for.

Havvind på Utsira Nord vil sannsynligvis bli tilknyttet strømmettet på Haugalandet. Dette vil føre til redusert behov for overføring av kraft inn til Haugalandet i de periodene det blåser. NVE støtter imidlertid Statnetts vurdering av at det ikke vil være realistisk å skaffe tilstrekkelige fleksibilitetsressurser til at dette *alene* kan forsyne det økte forbruket, hverken fra regulerbar produksjon, industriaktører på Haugalandet eller alminnelig forsyning.

NVE konkluderer i innstillingen med at det er behov for tiltak for å øke kapasiteten i transmisjonsnettet inn til Haugalandet.

4.3.3. Nærmere om det omsøkte tiltaket –konseptvalg

Statnetts begrunnelse for valg av omsøkt tiltak

Statnett har vurdert flere alternative tiltak for å kunne legge til rette for økt forbruk, og har konkludert med at det er behov for en ny ledning inn til området. Konseptet med ny ledning for å forsyne et økt kraftforbruk på Haugalandet var, som nevnt i punkt 4.3.2, i 2015 gjenstand for konseptvalgutredningen *Forsyning av økt kraftforbruk på Haugalandet (KVU Haugalandet)*, og utgjorde trinn 2 i KVUen. De alternative nettiltakene som ble vurdert i trinn 2 var en ny ledning inn til Haugalandet fra enten øst (Blåfalli), Vestre korridor (Sauda) eller bergensområdet, samt oppgradering av SKL-ringen til 420 kV. I tillegg ble alternative tiltak vurdert som drift av gasskraftverket på Kårstø, energieffektivisering, realisering av planlagt kraftproduksjon, innføring av nytt prisområde og systemvern på forbruk.

I KVU-en konkluderte Statnett med at en ny ledning fra øst (Blåfalli) løser behovet best. Sammen med alternativet med en ny ledning fra Vestre korridor (Sauda), hadde dette alternativet de laveste investeringskostnadene og den korteste gjennomføringstiden. Departementet sluttet seg til Statnetts, Vista Analyses og NVEs vurdering av at en ny ledning fra øst, vil være det beste alternativet for å løse behovet dersom det planlagte forbruket ble etablert. Departementet uttalte videre at «*Departementet anser at alternativet med ledning fra øst og alternativet med ledning fra Vestre korridor er varianter av det samme konseptet, og åpner dermed for at Statnett kan ta med alternativet med ledning fra Vestre korridor sammen med ny ledning fra øst i det videre alternativet*».

I Statnetts samfunnsøkonomiske analyse vurderes de overordnede løsningsvalgene for en ny ledning både fra øst (Blåfalli) eller Vestre korridor (Sauda). De prissatte virkningene av de to alternativene er beregnet til å være i favør Sauda-alternativet. Statnett anbefaler likevel Blåfalli som startpunkt for ny ledning for å ta ned risikoen for hendelser med stor negativ konsekvens (avbruddskostnader) og for å minimere risikoen tilknyttet sikkerhet, helse og arbeidsmiljø. NVE peker i innstillingen på forskjeller i de ikke-prissatte virkningene mellom de to alternativene, blant annet utfordringer knyttet til innløsning av hus, nærhet til bebyggelse og tap av områder med natur

med urørt preg, og som går i favør Blåfalli-alternativet. I en samlet vurdering av prissatte og ikke-prissatte virkninger rangerer både Statnett og NVE Blåfalli-alternativet foran Sauda-alternativet.

4.3.4. Nytte og kostnader ved Blåfalli – Gismarvik

Departementet forutsatte i uttalelsen til KVU Haugalandet at Statnett «*i en eventuell konsesjonssøknad redegjør for samfunnsøkonomien i tiltaket, herunder at nullalternativet utredes og er referansen som det omsøkte tiltaket sammenlignes med*». I det følgende redegjøres det for Statnetts og NVEs vurderinger av prissatte samfunnsøkonomiske virkningene (nytte og kostnader) ved bygging av en ny ledning mellom Blåfalli og Gismarvik, ny Gismarvik transformatorstasjon og utvidelse av Blåfalli koblingsstasjon, sett opp mot et alternativ der det ikke bygges en ny forbindelse, et såkalt nullalternativ.

I Statnetts samfunnsøkonomiske analyse legges det i nullalternativet til grunn en forbruksutvikling tilsvarende deres basisprognose (eksisterende forbruk + 350 MW til elektrifisering av Utsirahøyden fase 1 og 2). Det legges ikke inn en økning i forbruk i nullalternativet utover det Statnett mener vil være driftsmessig forsvarlig å knytte til. Statnett har som alternativ valgt å regne på hvor stor verdi et nytt forbruk må ha for at investeringen skal være lønnsom. Statnett konkluderer med at verdien av nytt forbruk må være rundt 2 milliarder kroner for at tiltaket skal ha nøytrale prissatte virkninger.

NVE skriver i innstillingen at det er lite trolig at det vil bli etablert særlig nytt kraftforbruk uten at det kommer en ny ledning som øker kapasiteten og hever leveringspåliteligheten til forsyning av nytt forbruk på Haugalandet. NVE har likevel i innstillingen valgt å beregne nytte og kostnader ved å tilknytte 500 MW nytt forbruk i nullalternativet, blant annet for å synliggjøre den samfunnsøkonomiske merverdien av å bygge en ny ledning.

NVE har beregnet netto nåverdi av ny ledning fra Blåfalli til Gismarvik til rundt 80 millioner 2019-kroner, gitt en forutsetning om at det tilknyttes 500 MW nytt eller økt forbruk. NVE mener at reduksjonen i avbrudds-, drift- og vedlikeholdskostnader trolig er større enn hva de har klart å tallfeste. Dette vil bidra til en høyere netto nåverdi enn det de har beregnet.

NVE mener videre at det ikke vil være samfunnsøkonomisk lønnsomt å etablere Blåfalli-Gismarvik lenge før nytt forbruk kommer, og at departementet derfor bør vurdere å sette et vilkår som kan hindre at ledningen blir bygget lenge før det er behov for den. Et slikt vilkår kan være at Statnett må ha signert avtale om anleggsbidrag med minst én stor kunde før de starter bygging av ledningen.

Tekniske løsningsvalg

Statnett har søkt om at Blåfalli stasjon utvides med et nytt 300 kV bryterfelt for ledningen til Gismarvik, i tillegg til et nytt kontrollbygg med nytt kontrollanlegg for hele Gismarvik stasjon. Ledningen og anlegget i Gismarvik vil på samme tid tilrettelegges for å kunne bli driftet på 420 kV. For å kunne drifte ledningen på 420 kV, må Blåfalli stasjon bygges om til 420 kV spenning,

som vil innebære store investeringer. På samme tid vil drift av ledningen på 420 kV øke overføringskapasiteten og redusere overføringstapene. Nytt fra redusert overføringstap vil realiseres i øyeblikket ledningen blir drevet på 420 kV, mens nytten av den økte overføringskapasiteten ikke vil realiseres før flere av ledningene i SKL-snittet driftes på 420 kV. Dette medfører at det ikke er rasjonelt å drifte ledningen på 420 kV før flere av ledningene i SKL-snittet er oppgradert. Statnett har i nettutviklingsplanen fra 2021 og *Områdeplan for Bergensområdet og Haugalandet* fra september 2022, beskrevet et behov for å oppgradere en av ledningene i SKL-snittet (Sauda-Blåfalli-Mauranger-Samnanger) til 420 kV. Dette vil kreve en ombygging av Blåfalli stasjon til 420 kV. NVE påpeker i innstillingen at det vil være naturlig å heve spenningen i Blåfalli-Gismarvik-ledningen på samme tid som denne oppgraderingen. På samme tid fastslår NVE at oppgraderingen av Sauda-Blåfalli-Mauranger-Samnanger er i en tidlig utredningsfase, og at det hersker stor usikkerhet når en 420 kV ledning er klar på dette strekket. Følgelig er det stor usikkerhet rundt når en 420 kV ledning mellom Blåfalli-Gismarvik kan være i drift. Videre fastslår NVE i innstillingen at det eksisterer en stor risiko for at en tilrettelegging for 420 kV i Blåfalli stasjon fra start kan forsinke ferdigstillingen av Blåfalli-Gismarvik-ledningen. De anbefaler derfor at det samtidig bør gis konsesjon til å utvide Blåfalli stasjon med et nytt 300 kV bryterfelt for ledningen til Gismarvik, i tillegg til et nytt 300 kV kontrollanlegg for hele stasjonen. Hvis videre utredninger av Sauda-Samnanger-forbindelsen viser at det både er mulig og hensiktsmessig å etablere 420 kV i Blåfalli stasjon innen man skal begynne driften av Blåfalli-Gismarvik-ledningen, legger NVE til grunn at Statnett vil søke om dette, og dermed ikke benytte seg av en eventuell konsesjon til utvidelsen av 300 kV-anlegget i Blåfalli.

For bygging av ny stasjon i Gismarvik planlegges det et tradisjonelt luftisolert 420 (300) kV-koblingsanlegg, hvor de eksisterende 320 kV ledningene Sauda-Håvik og Kårstø-Håvik legges innom stasjonen, i tillegg til ny ledning fra Blåfalli. Statnett har i tillegg planlagt et 132 kV koblingsanlegg med bryterfelt for to transformatorer, i tillegg til en tilkobling av 132 kV kabel til Fagnes regionalnettstasjon i Haugaland Næringspark. Utover dette vil det etableres et kontrollhus og lagerbygg. Statnett planlegger også for senere utbyggingstrinn og ønsker derfor å sette av plass i koblingsanlegget til åtte 420 kV bryterfelt, hvorav fire er satt av til eksterne aktører (store industriaktører som har uttrykt planer om å etablere seg i Haugaland Næringspark). De resterende fire feltene er satt av til en trinnvis overgang til 420 kV drift av deler av stasjonen.

I søknaden har ikke Statnett konkludert på ledningstype, men mener det som minimum bør investeres i en duplex-ledning (to ledere per fase) for å ta høyde for oppgradering av øvrige ledninger i området. De legger videre til grunn bruk av linetypen Athabaska. Athabaska gir høyere overføringskapasitet og lavere tap enn alternativet (Parrot), men er noe dyrere. De anslår en merkostnad på om lag 15-20 millioner kroner. Statnett påpeker imidlertid at lavere tap alene kan gjøre det lønnsomt å velge Athabaska sammenlignet med alternativet. I innstillingen mener NVE at en ny ledning bør dimensjoneres slik at den minst kan håndtere forventet etterspørsel etter kapasitet i en analyseperiode på 40 år. Videre påpeker de at hvis merkostnaden for økt kapasitet er liten i form av kroner og inngrep, bør ledningen dimensjoneres for å håndtere et scenario med

etterspørsel etter kapasitet som er høyere enn forventet. På grunnlag av Statnetts beregninger i *Områdeplan for Bergensområdet og Haugalandet* fra 2022, mener NVE at det ikke vil være behov for å bygge Blåfalli-Gismarvik med en ledning med flere ledere per fase enn en duplex-ledning. Dette begrunner de med at N-1-kapasiteten med en duplex-ledning vil være høyere enn høyscenarioet for etterspørsel etter kapasitet Statnett skisserer. En ledning av typen duplex Athabaska vil ha litt høyere kapasitet, vil gi noe mer fleksibilitet og kapasitet i revisjonsperioder i et fremtidig oppgradert nett, og har lavere elektriske tap sammenlignet med alternativet (Parrot). NVE mener at dette oppveier merkostnaden, og anbefaler derfor at Statnett gis tillatelse til å bygge strømførende liner med tverrsnitt med minimum strømføringsevne tilsvarende duplex Athabaska.

Statnett har vurdert aluminiumsmaster på deler av strekningen (Romsalandsvågen-Klovning), ettersom slike master kan gi reduserte klimautslipp ved montering og har inntil 20 års lengre levetid. Statnett har satt i gang en studie som vurderer klimagevinst ved å benytte mast av aluminium sammenlignet med stålmaster. Det er stor variasjon i klimautslipp knyttet til aluminium avhengig av resirkuleringsgrad, energikilde og transportavstander. Ulempene vil være at mastene er blankere og dermed mer synlige i terrenget enn hva stålmaster er. Det vil imidlertid være mulig å kamuflere mastene, men dette gir en usikker klimaeffekt på grunn av høyere vekt. Ser man bort i fra forventet levetid, vil aluminiumsmaster i tillegg ha høyere kostnader. Statnett har ikke konkludert med hvilke master de ønsker å ta i bruk, da dette avhenger av vilkår fra NVE om kamuflering og medfølgende klimaeffekter. NVE mener i innstillingen at Statnett må vurdere mulighetene for å bruke aluminiumsmaster ved parallellføring på den aktuelle strekningen (Romsalandsvågen-Klovning), for å redusere klimagassutslipp og belastning på området i byggeperioden. Videre mener NVE at Statnett bør bruke aluminiumsmaster, dersom disse er et fullgodt alternativ teknisk og økonomisk. I en e-post til departementet datert 19. juni 2023 med kommentarer til NVEs innstilling, presiserer Statnett at de vil gjøre en helhetsvurdering av mulig klimagevinst ved produksjon og bygging, tilgjengelighet i markedet og kostnader til anskaffelse, samt bygging og drift. Ut fra dette vil de vurdere om det skal bygges en strekning på 17 master i aluminium eller om samme/større klimagevinst kan oppnås til en lavere kost ved å gjøre andre tiltak.

4.3.5. Departementets vurdering

Behov og konseptvalg

Til tross for at det foreligger konkrete planer for økt forbruk på Haugalandet, er det stor usikkerhet i anslagene for forbruksvekst, både når det gjelder størrelsen på forbruket og tidspunktene for eventuelle økninger i forbruket. Statnett oppgir å ha signert utredningsavtale med tre store aktører som til sammen har reservert 370 MW. Reservasjonen er under forutsetning at det blir gjennomført tiltak for å øke kapasiteten i nettet inn til Haugalandet. I innstillingen mener NVE at utredningsavtale og de framdrifts- og kostnadsforpliktelsene som medfølger, indikerer at disse planene er modne planer med stor sannsynlighet for å bli realisert, gitt tilgang på kapasitet i

nettet. Departementet støtter NVEs vurdering om at utredningsavtale kan være en god indikator på modenhet.

I tillegg til aktører som Statnett har inngått utredningsavtale med, foreligger det ifølge Statnett også forespørsler om uttak på til sammen om lag 1100 MW. NVE legger i innstillingen til grunn at den økte kapasiteten på om lag 500 MW som en ny ledning mellom Blåfalli og Gismarvik vil bidra med, før eller siden vil bli tatt i bruk, gitt det store omfanget av planer om nytt forbruk. Departementet støtter NVEs vurdering av at store forbruksplaner kan indikere en høy sannsynlighet for at det vil komme nytt forbruk til. Samtidig vil departementet presisere at det utover 370 MW ikke er kjente planer som er så modne at de er kommet til et punkt hvor det er naturlig å inngå utredningsavtale og reservere kapasitet. Dersom det kun kommer en liten til moderat økning i forbruket, mener departementet det bør vurderes hvorvidt det finnes alternative tiltak som kan legge til rette for forbruket.

I departementets uttalelse til Statnetts KVVU Haugalandet, støttet departementet i det vesentlige Statnetts behovsvurdering og konseptvalg. I innstillingen mener NVE at det i ettertid ikke har skjedd endringer som svekker departementets konklusjon. Departementet er enig med NVE i at forutsetningene fra da KVVU Haugalandet ble vurdert fremdeles ligger til grunn. På lik linje med Statnett og NVE, vurderer departementet at det er behov for tiltak i nettet dersom det kommer nytt stort forbruk.

Statnett har i søknaden vurdert alternativer til ny forbindelse Blåfalli-Gismarvik og en alternativ forbindelse Sauda-Gismarvik. Statnett har rangert Blåfalli-alternativet øverst. Det er dette tiltaket som er konsesjonssøkt, som NVE har avgitt innstilling om på og som departementet har vurdert i nærmere detalj.

Samfunnsøkonomisk lønnsomhet

Transmisjonsnettet skal utvikles i tråd med samfunnsøkonomiske kriterier. Statnett må derfor gjøre grundige vurderinger av behov, nytte og kostnader ved tiltak i transmisjonsnettet.

Statnetts anslag for investeringskostnadene ved Blåfalli – Gismarvik har økt i løpet av konsesjonsbehandlingstiden, både i totalkostnad og i vurdering av usikkerhet rundt kostnadsanslaget. I konsesjonssøknaden oppga Statnett investeringskostnadene å være 1170-1400 millioner 2019-kroner. I en oppdatert vurdering fra august 2022 opplyste Statnett at totalkostnaden var endret til 1830-2440 millioner 2022-kroner. Kostnadsøkningen knyttet seg til oppdaterte markedspriser og økt omfang på Gismarvik stasjon. I det oppdaterte anslaget er finansieringskostnader inkludert.

Statnett vurderer at den omsøkte ledningen fra Blåfalli til Gismarvik gir kapasitet til 500 MW nytt kraftforbruk. Prosjekter som har signert utredningsavtale, tilsvarer et forbruk på 370 MW. I tillegg er det kjente planer om ytterligere nytt stort forbruk, men med lavere modenhetsgrad. Nyten av nytt forbruk er vanskelig å beregne på grunn av begrenset informasjon om de ulike planene og usikkerhet rundt hva som kommer, og eventuelt når.

I usikkerhetsanalysen til Statnett pekes det på at en ny ledning har en nytteside også i fravær av økt forbruk, men at denne nytten ikke er stor nok til å forsvare kostnaden av å bygge en ny ledning alene. Statnett vurderer imidlertid at dersom moderat forbruk faller fra, så vil det være andre aktører ønske å benytte seg av kapasiteten en ny ledning gir.

I innstillingen legger også NVE til grunn at den nye nettkapasiteten som Blåfalli–Gismarvik bidrar med (om lag 500 MW) før eller siden vil bli tatt i bruk, gitt det store omfanget planer om nytt forbruk som foreligger. NVE har beregnet at en ny ledning mellom Blåfalli og Gismarvik vil ha en netto nåverdi på om lag 80 millioner 2019-kroner, gitt at det knyttes til 500 MW. Videre vurderer NVE at dette er et konservativt estimat, og at det kan forventes at nettonåverdien er betydelig høyere, gitt forventninger om betydelig større reduksjoner i avbrudd-, drift- og vedlikeholdskostnader, sammenlignet med nullalternativet.

Departementet viser til at Statnett i 2019 vurderte at tiltaket Blåfall-Gismarvik ikke ville være samfunnsøkonomisk lønnsomt dersom det ikke etableres vesentlig mer forbruk i området. Departementet støtter samtidig Statnetts og NVEs vurdering at det fremstår som sannsynlig at det vil være en vekst i forbruket, gitt kjente planer og modenheten i prosjektene som har inngått utredningsavtale.

Statnetts plikt til å gjennomføre tiltak

Departementet legger til grunn Statnetts og NVEs vurdering av at det ikke er driftsmessig forsvarlig å knytte et nytt stort forbruk til i dagens nett, og at uten ny ledning vil ikke vesentlig nytt forbruk kunne etablere seg. Departementet legger videre til grunn at dagens nett ikke kan forsyne det planlagte forbruket med N-1 forsyningssikkerhet. Departementet viser til uttalelsen til KVU Haugalandet, der departementet mente det var tilstrekkelig sannsynliggjort at det er rasjonelt med N-1 forsyning. Vurderingen var basert blant annet på tilstanden i nettet på det tidspunktet. Departementet vurderer at denne konklusjonen fremdeles står seg i dag.

Statnett plikter å sikre en driftsmessig forsvarlig tilknytning av nytt eller økt forbruk og produksjon, jf. tilknytningsplikten i energiloven (§§ 3-4 og 3-4a). I en situasjon hvor en tilknytning ikke er driftsmessig forsvarlig, utløses utrednings- og investeringsplikten. Da plikter Statnett å planlegge, konsesjonssøke og om nødvendig investere i nye nettanlegg uten ugrunnet opphold, jf. forskrift om nettregulering og energimarkedet (§§ 3-2 og 3-3). Departementet kan gi dispensasjon fra tilknytnings- og investeringsplikten for produksjon dersom tiltaket ikke er samfunnsmessig rasjonelt (§ 3-4 a). Det er svært begrenset adgang for departementet til å gi dispensasjon fra tilknytningsplikten for uttakskunder. Tilknytnings- og investeringsplikten forutsetter at den som ønsker å knytte seg til, betaler anleggsbidrag etter gjeldende regler.

Vilkår for konsesjon

Departementet understreker at til tross for at Statnett har inngått utredningsavtale med tre aktører, er det fremdeles usikkert om dette forbruket vil komme og eventuelt når det vil komme. Departementet viser til at Statnett i 2019 vurderte at tiltaket Blåfall-Gismarvik ikke

ville være samfunnsøkonomisk lønnsomt dersom det ikke etableres vesentlig mer forbruk i området, og at NVE i innstillingen presiserer at det ikke vil være samfunnsøkonomisk lønnsomt å etablere Blåfalli–Gismarvik lenge før nytt forbruk kommer. På bakgrunn av dette mener NVE at departementet bør vurdere å sette et vilkår som kan hindre at ledningen blir bygget lenge før det er behov for den. NVE skriver at et slikt vilkår kan være at Statnett må ha signert avtale om anleggsbidrag med minst én større kunde før de starter bygging av ledningen.

Departementet legger til grunn at Statnett i forkant av en beslutning om oppstart, forsikrer seg om at det samlede behovet tilsier at det er rasjonelt å gjennomføre tiltaket. Departementet vurderer at Statnett som et minimum må ha signert anleggsbidragsavtale med én stor kunde før de starter bygging av ledningen.

4.4. Vurdering av kabel

Bakgrunn

Flere høringsparter, inkludert Etne kommune, Statsforvalteren i Rogaland, Vestland fylkesting og Forum for jord- og sjøkabel, mener at sjøkabel på enten hele eller deler av strekningen fra Blåfalli til Gismarvik, og ved kryssing av Skjoldafjorden, må utredes som et reelt alternativ på lik linje med luftledning.

Som følge av høringsinnspillene og krav fra NVE, gjennomførte Statnett en overordnet utredning av to alternativer hvor hele eller store deler av forbindelsen fra Blåfalli til Gismarvik etableres med sjø- og/eller jordkabel, i form av ett alternativ med sjøkabel hele veien fra Blåfalli til Gismarvik og ett alternativ med sjøkabel fra Blåfalli til Ålfjorden og kombinasjon av jordkabel og luftledning videre til Gismarvik. Statnett så også på muligheten for å kable ledningstrekket over Skjoldastraumen.

Statnett fastslår at det er mulig å bygge hele eller deler av ledningen med vekselstrøm sjø- og jordkabel. Det vil imidlertid bli betydelig dyrere enn luftledning, og en stor andel kabel vil gi utfordringer i driften av transmisjonsnettet. Statnett skriver at det vil gi betydelig negative tekniske virkninger ved alternativene med lengre kabelføringer. Statnett mener imidlertid at kortere kabelalternativer, som kabel over Skjoldafjorden, har akseptabel påvirkning på driften av nettet, men vil medføre en uforholdsmessig stor kostnadsøkning, lengden tatt i betraktning.

Departementets vurdering av kabelløsninger

Det er kommet inn mange innspill i løpet av saksbehandlingen til både NVE og departementet, om at Statnett må utrede kabelalternativer på lik linje med luftledning.

Konsesjonsmyndighetene forholder seg til gjeldende prinsipper for når kraftledninger kan bygges som kabel. I Stortingsmeldingen *Vi bygger Norge – om utbygging av strømmettet* (Meld. St. 14 (2011–2012)) ble det fastsatt prinsipper for når kabel kan benyttes som alternativ til luftledning. Disse prinsippene legges til grunn for konsesjonsbehandlingen av nye nettanlegg.

For transmisjonsnettene (300 og 420 kV) er hovedregelen at den skal bygges som luftledning, bortsett fra der luftledning er teknisk vanskelig eller umulig, som for eksempel i byer og ved kryssing av større sjøområder. Videre kan kabel benyttes dersom ekstrakostnaden for kabling av en begrenset delstrekning kan forsvares med at det gir særlige miljøgevinster sammenliknet med luftledning og/eller en begrenset strekning med kabling kan gi en vesentlig bedre totalløsning alle hensyn tatt i betraktning.

Utgangspunktet er at bruk av kabel som alternativ til luftledning alltid skal vurderes, men hvor grundig kablingsalternativet utredes, tilpasses hva som kan være beslutningsrelevant og i tråd med gjeldende prinsipper for bruk av kabling. I vurderingen av om kabling er aktuelt i regional- og transmisjonsnettene, skal det vektlegges om det finnes alternativ luftledningstrasé som ikke er urimelig lang og kostbar. Det vil blant annet si at for transmisjonsnettene vil en full konsekvensutredning av lengre strekninger med kabel sjeldent være aktuelt, jf. Meld. St. 14 (2011–2012, s. 82-83).

Det er kommet inn innspill til departementet om at kabelpolitikken er utdatert og lite fremtidsrettet. Til dette vil departementet bemerke at Strømnettutvalget gjorde en ny vurdering av prinsippene for kabling, og i *NOU 2022:6 Nett i tide – om utviklingen av strømmettet* anbefales det i all hovedsak å videreføre dagens retningslinjer for når kraftledninger kan bygges som kabel.

Departementet tolker prinsippene for kabling slik at en fullverdig utredning av sjøkabel mellom Blåfalli- Gismarvik eller bruk av jordkabel på enkelte strekninger, ikke vil være i tråd med prinsippene i gjeldende kabelpolicy. Departementet kan ikke se at noen av unntakene for bruk av kraftledning kommer til anvendelse. Stortingsmeldingen er særlig restriktiv på bruk av kabel i transmisjonsnettene.

Departementet er enig med NVE i at det ikke vil være beslutningsrelevant å få utredet sjøkabel hele veien fra Blåfalli eller Sauda til Gismarvik eller Håvik. Imidlertid mente NVE at det var beslutningsrelevant å få fremlagt forventede kostnadstall og en vurdering av tekniske forhold knyttet til bruk av kortere kabelalternativer slik mange høringsparter ønsket utredet. NVE ba derfor Statnett om å beskrive sjøkabelalternativer over Åkrafjorden og Karmsundet. Departementet er enig i at denne vurderingen er beslutningsrelevant.

Departementet viser til NVEs innstilling kap. 4.2.2. om forutsetninger og arealbehov for kabelalternativer og til Statnetts vurderinger av jordkabel i vei parallelt med eksisterende E39 og E134. Statnett fraråder å legge 420 kV kabel i veibanen eller veiskulder på grunn av store utfordringer i byggeperioden. I byggefasen vil hele eller deler av veien måtte stenges for all trafikk over en lengre periode, noe som vil være uakseptabelt for trafikkavviklingen. Dersom det oppstår feil på kablet, vil kabelgrøften måtte graves opp og en vil måtte grave opp veien. Dersom veien utvides eller flyttes, vil også kablet måtte justeres, noe som vil gi store kostnader for kabelanlegget. Departementet vil derfor ikke tilrå jordkabel i eller i tilknytning til eksisterende vei.

Departementet viser også til Statnetts vurdering av en om lag 100 kilometer lang sjøkabel mellom Blåfalli og Gismarvik. Alternativet har et kostnadsestimat på om lag 6,9 milliarder kroner (2021-kroner), det vil si en merkostnad på over 5 milliarder kroner (2022-kroner), sammenlignet med omsøkt luftledning. Departementet viser videre til Statnetts vurdering av sjøkabel Blåfalli – Ålfjorden og jordkabel Ålfjorden-Aksdal- Gismarvik. Kostnadene for dette alternativet har Statnett estimert til om lag 5,1 milliarder kroner (2021-kroner), det vil si en merkostnad på over 3 milliarder kroner (2022-kroner) sammenlignet med luftledning.

Departementet viser til Statnetts vurdering av sjøkabel over Skjoldastraumen. Statnett har sett på to kabelalternativer for kryssing av Skjoldastraumen. Ett alternativ med total kabellengde på 2,7 kilometer bestående av om lag 2,1 kilometer sjøkabel og 0,65 kilometer jordkabel, i tillegg vil det komme om lag 1 km lengre luftledning på Sponaviksidan. Merkostnaden for dette alternativet sammenlignet med luftledningsalternativet, har Statnett estimert til om lag 312 millioner kroner (2021-kroner). Det andre alternativet vil gi en total kabellengde på 1,6 kilometer, bestående av om lag 0,95 kilometer sjøkabel og om lag 0,65 kilometer jordkabel. Merkostnadene for dette alternativet sammenlignet med luftledningsalternativet har Statnett estimert til om lag 215 millioner kroner (2021-kroner).

Statnett har som følge av de overordnede vurderingene valgt å ikke konsesjonssøke kabelalternativer. Departementet er enig i disse vurderingene og legger stor vekt på de tekniske utfordringene og merkostnadene en kabel vil medføre.

Løsningsalternativer med lange kabellengder

Statnett vurderte at en løsning med likestrømforbindelse mellom Blåfalli og Gismarvik kunne forkastes uten at det ble utredet ytterligere, både på grunn av at det vil kreve svært store arealer til omformerstasjoner i hver ende, og fordi det vil koste betraktelig mer enn en løsning med vekselstrøm.

Departementet er enig i denne vurderingen og legger avgjørende vekt på at en likestrømforbindelse innebærer en ukjent risiko i driften av kraftsystemet. Det er per i dag svært begrenset erfaring i verden med å drive slike systemer som en del av et masket vekselstrømnett. Denne usikkerheten gjør at det ikke kan legges til grunn at en likestrømforbindelse vil gi en tilfredsstillende leveringspålitelighet til Haugalandet.

Dersom hele eller store deler av forbindelsen mellom Blåfalli og Gismarvik skulle etableres som vekselstrømkabel, er det alternativet med sjøkabel fra Blåfalli til Ålfjorden, og kombinasjon av jordkabel/luftledning videre inn til Gismarvik som ifølge NVE, virker mest teoretisk gjennomførbart. Alternativet med sjøkabel helt inn til Gismarvik/Fosen vil innebære 30 kilometer lengre kabel enn den lengste vekselstrømkabelen vi har i dagens transmisjonsnett, og forsterker dermed utfordringene med lange vekselstrømkabler ytterligere. I tillegg innebærer alternativet å legge syv 420 kV kabler i det trange og trafikkerte Karmsundet og forbi havneområdet i Haugesund. Statnett antar at dette kan være vanskelig å gjennomføre på grunn av hensyn til skipsfart og annen infrastruktur i dette området.

Alternativet med sjøkabel fra Blåfalli til Ålfjorden og kombinasjon av jordkabel og luftledning videre til Gismarvik, vil innebære om lag 70 kilometer sjø- og jordkabel. Som Statnett beskriver vil dette være betraktelig lengre enn de lengste vekselstrømkablene i transmisjonsnettet i Norge og verden i dag. Til sammenligning finnes det ikke i Danmark, hvor de har politiske retningslinjer om at transmisjonsnettet skal kables så langt det er teknisk forsvarlig, kabler på dette spenningsnivået som er lengre enn 20–30 kilometer.

NVE legger til grunn at kostnaden for alternativet med sjøkabel fra Blåfalli til Ålfjorden og kombinasjon av jordkabel/luftledning videre inn til Gismarvik, vil være høyere enn 5,1 milliarder kroner som oppgitt i 2021. Det er fordi kostnadsanslaget for kabelalternativet ikke inkluderer finansieringskostnader, usikkerhetsavsetninger, oppdaterte markedspriser eller omfangsøkning i Gismarvik stasjon, som vil være gjeldende for begge løsningsalternativene.

Departementet konstaterer at en ny vekselstrømforbindelse inn til Gismarvik med lange kabler, vil innebære en markant endring i de elektriske egenskapene for transmisjonsnettet i regionen. Dette innebærer en høy risiko for at en ikke klarer å oppnå tilstrekkelig spenningskvalitet og sikker strømforsyning. NVE la vekt på dette da det i saksbehandlingsprosessen ikke ble bedt om detaljerte utredninger av lange kabellengder til Gismarvik. Departementet støtter NVEs konklusjon om å ikke kreve at Statnett gjør ytterligere utredninger av kabel for disse lange strekningene.

Sjøkabel over Skjoldastraumen

Statnett opplyser at en sjøkabel over Skjoldastraumen vil innebære korte strekninger med sjø- og jordkabel på til sammen 1,5–3 kilometer. Slike små kabellengder har ifølge Statnett liten innvirkning på de elektriske egenskapene til transmisjonsnettet. Merkostnaden for sjøkabel på dette strekket har Statnett beregnet til 200–300 millioner kroner (2021-kroner).

Departementet konstaterer at ekstrakostnadene er svært høye for korte strekk med kraftledning. De positive effektene av kablingen må derfor være betydelige sammenlignet med luftledningsalternativet for at departementet skal vurdere at dette faller inn under ett av unntakene som omtales i Stortingsmeldingen *Meld. St. 14 (2011–2012)*. Den visuelle belastningen av selve linene over Skjoldafjorden vil forsvinne dersom det blir lagt sjøkabel. Videre vil kabling fjerne risikoen for at trekkende fugl kolliderer med luftledningen. En sjøkabel vil likevel etter departementets mening, gi betydelige arealinngrep på land der den går over i jordkabel, og der muffestasjonene etableres.

Statnett tar utgangspunkt i boring av mikrotunnel i fjell fra enten rett nord for Sponavik eller i kabelgrøft fra Båtavika lenger nord. Statnett har imidlertid ikke gjort nærmere undersøkelser av om det er teknisk mulig å bore mikrotunneler. I hver ende av kablet er det ifølge Statnett, nødvendig med en muffestasjon som vil legge beslag på et areal på minimum 1,6 dekar (*mål*). Det må også etableres permanente veier til disse anleggene. Ved landtak i Valsbukta og dersom det legges kabelgrøft fra Båtavika, vil vegetasjon måtte fjernes i hele kabeltraséen, og den må holdes

fri for større vegetasjon i et belte på 11 meter. Byggeforbudsbeltet vil være tilsvarende fordi man må ha tilgang til traséene til enhver tid.

Etter NVEs vurdering blir ikke arealbeslagene særlig mindre av en sjøkabel enn en luftledning over Skjoldastraumen, som følge av at det må etableres to muffestasjoner. En slik løsning vil samtidig gi andre visuelle virkninger enn en luftledning gir, ved at det etableres to muffestasjoner på hver side av kabelen, som vil bli synlig fra fjorden, fra vei og fra bebyggelse rundt Valsbukta. Det vil bli et ryddebelte for skog også for en jordkabeltrasé og for grunneierne vil det være restriksjoner for utnyttelse av arealer over en jordkabel. Ifølge Statnett vil anleggsarbeidene bli betydelig mer krevende med større inngrep som følge av vekten av kablene som skal transporteres inn og legges ut.

Departementet er enig i NVEs vurdering og mener at de positive effektene man ønsker å oppnå ved å legge sjøkabel på en så kort strekning, vil være begrensede og ikke oppveie de arealinngrepene en sjø- og jordkabel medfører på hver side av kabelen. Departementet mener at disse arealinngrepene til dels vil gi de samme eller tilsvarende negative visuelle og landskapsmessige virkninger som en luftledning. Kollisjonsfaren for fugl ved en luftledning, mener NVE kan avbøtes ved at det settes krav om merking av linene. Departementet tilrår merking av liner på disse strekkene og viser til kapittel NVEs innstilling kap. 6.5.3.

Departementet mener at selv om en kort sjøkabel i dette området er teknisk mulig uten at det påvirker kraftsystemet i særlig grad, kan ikke de store kostnadene ved en sjø- og jordkabel forsvares ut ifra de begrensede positive effektene man oppnår sammenlignet med en luftledning på samme strekning. Departementet mener at en sjøkabel over Skjoldastraumen ikke faller inn under unntakene i Stortingsmelding *Meld. St. 14 (2011–2012)*, og støtter NVEs vurdering om å ikke kreve ytterligere utredninger.

Kabel over Åkrafjorden

Haugesund Turistforening har bedt om at det vurderes sjøkabel over Åkrafjorden. Statnett har gjort en overordnet vurdering av sjøkabel over Åkrafjorden og konkludert med at dette ikke er ønskelig ut fra tekniske hensyn og fordi landanleggene på hver side av fjorden vil bli store og synlige. Departementet viser til ovenstående kapitler for retningslinjer for sjø- og jordkabler og vurderingen av konsekvenser av muffeanlegg som er nødvendig ved bruk av sjøkabler. I tillegg vil landanleggene på hver side av fjorden bli store og svært synlige i det bratte landskapet, da det er vanskelig å gjøre gode landskapstilpasninger uten store inngrep i fjell og natur. På bakgrunn av dette har ikke NVE bedt Statnett om å utrede sjøkabel over Åkrafjorden videre, og departementet støtter denne vurderingen.

Konklusjon

Departementet tilrår ikke at Statnett skal bygge hele eller deler av kraftledningen som sjø- eller jordkabel mellom Blåfalli og Gismarvik.

4.5. Virkninger for miljø, naturressurser og samfunn

4.5.1. Visuelle virkninger, friluftsliv og kulturmiljø

Trasé Blåfalli – Fatlandsåsen

Statnett har søkt om to alternative traséer fra Blåfalli transformatorstasjon til Fatlandsåsen, der alternativ 1.0A prioriteres over alternativ 1.1. NVE anbefaler at det gis tillatelse til trasé 1.0A. Begge traséene går gjennom fjellandskapet i Matre, som er viktig for friluftslivet. Kvinnherad kommune foretrekker trasé 1.0A som delvis følger eksisterende 300 kV ledning mot Åkra. Statsforvalteren i Vestland foretrekker alternativ 1.1 på grunn av hensyn til friluftsliv, mens Forum for natur og friluftsliv Hordaland (FNF), Kvinnherad turlag og flere innbyggere og grunneiere foretrekker trasé 1.0A på grunn av parallelføring med dagens ledning langs Bergstølvatnet. Departementet viser til NVEs innstilling for en nærmere beskrivelse av de to alternative traséene.

Departementet legger til grunn at begge alternativene vil kunne påvirke landskapsopplevelsen av kulturmiljøene i området og at ledningen i enkelte områder vil bli svært synlig. Departementet er enig med NVE, og vurderer trasé 1.0A som det alternativet som er best med hensyn til synlighet fra bebyggelsen, kulturmiljø og friluftsliv i Orradalen, Opstveit, ved Opstveitvatnet og i Matersdalen i Ytre Matre. Departementet mener det har verdi å samle inngrepene mest mulig, og legger til grunn at trasé 1.0A i liten grad vil berøre nye områder, bortsett fra i Vikadalen i Kvinnherad. Departementet tilrår trasé 1.0A.

Trasé Fatlandsåsen – Litledalen

Fra Fatlandsåsen følger ledningen på vestsiden av Fagnes 66 kV ledning frem til forankringsmastene for fjordspennet over Åkrafjorden øst for Haugastølshaugane. Spennet over Åkrafjorden går parallelt med 66 kV ledningen og kommer i land øst for Lendershaugane. Ledningen vil bli godt synlig fra kulturmiljøene Vatnedal og Miljateig, og for de som benytter seg av friluftsliv i området. Mastene må merkes for luftfart og det blir et bredt ryddebelte inn mot fjordspennet. Flere høringsparter har påpekt at siste del av trasé 1.0A ned mot Undstein vil bli synlig fra Hårlandsnepene som er en spektakulær fjellformasjon med utsikt ut over Hårlandsvatnet, Litledalen og Etne, og som har potensial som turistmål. Ledningen kan gi noen silhuettvirkninger på det høyeste punktet ved Solheimsnuten, og kan påvirke landskapsopplevelsen sett fra Nepane og fra Halsnes. Videre nedover dalsiden vil det være ryddebeltet som vil være det dominerende elementet. Departementet er enig med NVE i at det vil være hensiktsmessig med begrenset skogrydding der dette er mulig, da landskapet er bratt og med spredt lauvskog. NVE vurderer konsekvensene av landskapsopplevelsen fra Hårlandsnepene for trasé 1.0A til å være begrenset til fjernvirkninger. Departementet viser til NVEs innstilling for ytterligere beskrivelse av omsøkte trasé.

Trasé Litledalen – Fikse

Statnett har søkt om to alternative traséer fra Undstein innerst i Litledalen til Høylandshovda i Etne kommune, der Statnett har traséalternativ 1.0B2 som prioritert alternativ og traséalternativ 1.2 som sekundært alternativ. Statnett har videre søkt om tre traséalternativer på strekningen Høylandshovda – Fikse. Det er trasé 1.0C2, 1.0C og 1.3. NVE anbefaler at det gis tillatelse til trasé 1.0B2-1.0C2-1.0.C.

Landskapet i Etnebygda er av Riksantikvaren kategorisert som et kulturhistorisk landskap av nasjonal interesse på grunn av det rike jordbrukslandskapet med lang historie. Etneelva er registrert som svært viktig friluftsområde og området rundt Litledalsvatnet er registrert som lokalt friluftsområde. Etnefjellet er registrert som svært viktig tilrettelagt friluftsområde.

Etne kommune er kritiske til trasé 1.2 av hensyn til blant annet nærhet til boliger, landskap og kulturmiljøer. Kommunen har bedt om en visualisering med trekantoppheng, og at dette blir vurdert som et avbøtende tiltak på relevante strekninger. Kommunen har også bedt om at det blir brukt kamuflerte master, isolatorer og ledninger i hele kommunen av hensyn til landskap og friluftsliv/reiseliv. Kommunen er også kritisk til trasé 1.0B2 av hensyn til friluftsliv, og mener at konsekvensutredningen ikke gir et rett bilde av konsekvensene for friluftsliv og landskap. Etne kommune anbefaler alternativ 1.0C, blant annet på grunn av friluftinteressene i Trommedalen. Kommunen ber om at det benyttes trekantoppheng av hensyn til landskapsbildet der det er mulig. Etne kommune har spilt inn et tredje alternativ gjennom Litledalen, det såkalte hyllealternativet.

Statsforvalteren i Vestland anbefaler trasé 1.2 fremfor 1.0B av hensyn friluftsliv. Til justerte 1.0B2 påpeker de at justeringen kan ha konsekvenser for friluftslivet, da traséen kommer lenger inn i friluftsområdet. Statsforvalteren ber om at alternativ 1.3 blir tatt med videre av hensyn til friluftsliv.

Haugesund Turistforening, Forum for natur og friluftsliv Rogaland, Skarstølen Friluftslag, Forum for jord- og sjøkabel, grunneiere, brukere av området og andre, ønsker ingen av traséene, spesielt ikke trasé 1.0B2 over Strypeheiane, av hensyn til blant annet friluftsliv og landskap. Haugesund Turistforening foretrekker alternativ 1.3, da 1.0C og 1.0C2 vil bli synlig i horisonten, men påpeker at alternativ 1.3 også vil være synlig fra deler av Turistforeningens løypenett og krysser turveien to ganger i Trommedalen. Fjellgruppa Eikeland-Sæbø, Etne Sambeitelag og Rusvegen veglag m.fl. ønsker trasé 1.0C for å få den lengst unna bygda.

Alternativ 1.2 – Litledalen–Høylandshovda

Litledalen er en jordbruksbygd preget av dyrket innmark, beiteareal, produktive granfelt og blandingsskog. Litledalsvatnet ligger innerst i dalen med bratte fjell rundt, og dalen inngår i Riksantikvarens liste over nasjonale kulturlandskap. Grensen for det nasjonale kulturlandskapet går ved sørvestenden av Litledalsvatnet, men innerst i Litledalen ved enden av vatnet er det flere SEFRAK-registrerte kulturmiljøer. Fagnes 66 kV-ledning er godt synlig på sørsiden av vannet. Litledalen kraftverk ligger i nordøstenden av vannet, men ligger relativt godt skjult i landskapet

innerst i dalsøkket. Kraftverket er imidlertid godt synlig fra bebyggelsen ved Gunnegjerdet og Undstein.

Statnetts omsøkte trasé går på baksiden av den gamle bebyggelsen og kulturmiljøet på Undstein innerst i Litledalen, krysser over Hårlandsvegen som er utgangspunkt for turområdene på Strype og videre inn i Etnefjellene. Videre går ledningen mot sørvest langs den bratte skrenten i Litledalslia bak bebyggelsen på Halsnes. Den nærmeste bebyggelsen er på Halsnes i en avstand på om lag 100 meter. Ledningen er planlagt i bakkant av bebyggelsen og kulturmiljøene. Kraftledningen vil likevel komme relativt nær bebyggelsen, og etter NVEs vurdering vil den være godt synlig på grunn av at ryddebeltet. Traséen følger videre den bratte skråningen bak bebyggelsen langs vatnet til Kaldheimslia der den går inn i den kulturhistoriske landskapssonen i Etne. Statnett opplyser at den foreslåtte traséen for 420 kV-ledningen er lagt langt ned i dalen fordi fjellsidene opp til Strypeheiane er svært bratte, og det er begrenset mulighet for masteplassering.

På grunn av granplantefelt og skog i hele dalsiden, vurderer NVE at det er ryddebeltet på 40 meter som vil bli det mest synlige inngrepet som følge av ledningen. Departementet er enig i denne vurderingen. På grunn av terrenget og ledningsføringen horisontalt, er det liten mulighet for begrenset skogrydding som avbøtende tiltak for å redusere virkningene av ryddebeltet. Selv om ledningen ikke direkte berører områder som er karakterisert som kulturmiljøer eller er definert som kulturhistorisk landskap av nasjonal verdi, vil ledningen likevel bli svært synlig fra disse områdene, og bli et nytt og fremmed element i det historiske jordbruks- og kulturlandskapet i dalen.

Alternativ 1.0B2 Litledalen–Høylandshovda

Fra Undstein krysser traséen Hårlandsvegen og går videre opp fjellsiden i vestenden av Hårlandsvatnet. Området blir brukt som utgangspunkt til turområdene innover til Løkjelsvatn og Røde Korshytta. I dette området vil ledningen bli godt synlig for dem som bruker turområdet, spesielt ryddebeltet opp fjellsiden da det er mye vegetasjon i området. Ledningen vil også bli godt synlig fra Gunnegjerdet og kulturmiljøet på Undstein og Syllo på Hårland. Hele traséen ligger innenfor det som nå er registrert som svært viktig tilrettelagt friluftsområde.

Det er kommet inn mange innspill, inkludert fra Etne kommune, som påpeker de negative konsekvensene for friluftslivet og landskapet på Strype. Det blir anført at konsekvensutredningen for trasé 1.0B2 undervurderer verdien av området for friluftsliv, og at konsekvenser for Hårlandsnepane er utelatt. Det blir vist til at Turistforeningens «Gullrute» i Etne/Saudafjellene vil bli berørt. Gullruta går fra Olalia i Vindafjord kommune og innover Etnefjella mot Løkjelsvatn, til dels på de gamle anleggsveiene fra kraftutbyggingen. Den omsøkte traséen går utenom DNTs løypenett, og avstanden til trasé 1.0B2 fra de nærmeste punktene på den offisielle turløypen er ved Røde Korshytta på Jørnås til Strype om lag 1300 meter, og fra Ilsvatn til Kaldheimshovda om lag 1700 meter.

Området fra Litledalen og opp til Grindheimsvatnet og Jørnåsvatnet, er i dag preget av kraftutbyggingen i forbindelse med Litledalen kraftverk, og ledningen vil tilføye et nytt element samtidig som inngrepene blir samlet i samme område. Det er opplyst i saken at dette er et mye brukt turområde, og det tyder på at området har stor verdi som friluftsområde lokalt, og at den lokale verdien av området er større enn det konsekvensutredningen legger til grunn.

Traséen er lagt ytterst på Strypefjellet nord og nordvest for Strypetjørna, men vil krysse over sørenden av et av de små vannene nord for Strypetjørna. Det blir i uttalelsene påpekt at dette området med alle småvannene er et populært område for telting. Ledningen vil bli synlig fra store deler av turområdet der selve traséen går. Imidlertid er landskapet i området småkupert, noe som vil bidra til å redusere synligheten av ledningen mange steder i områdene rundt Strypetjørn og Strypeheiane. Traséen over Strype kan fra enkelte steder på nordsiden av Litledalen sees i silhuett. Avstanden er imidlertid så stor, og landskapet i seg selv et så stort blikkfang, at departementet mener at ledningen ikke vil være visuelt fremtredende i landskapet sett fra Litledalen.

Departementet er enig i NVEs vurdering i at trasé 1.0B2 vil gi begrensede virkninger for DNTs «Gullrute», ut over at den enkelte steder kan bli synlig på avstand. Departementet er også av den oppfatning at en ikke kan utelukke at enkelte ikke lenger vil benytte seg av Strypeheiområdet som turområde dersom det kommer en ledning i trasé 1.0B2.

Departementet vurderer likevel at dette er et så avgrenset område av løypenettet som ligger utenfor DNTs Gullrute, at dette ikke vil påvirke områdets verdi som turdestinasjon eller friluftsområde lokalt, regionalt og nasjonalt.

Etne kommune ønsker kamuflering av hele ledningen i kommunen. Departementet er enig med NVE i at man ikke vil oppnå ønsket effekt ved å kamuflere master og isolatorer på denne strekningen fordi strekningen går i et fjellandskap uten vegetasjon som bakgrunnsdekning, og grønne master i større grad enn gråfarget metall, vil avvike fra fargene i landskapet og mot horisonten og dermed gi større kontrast. Departementet legger til grunn at trasé 1.0B2 vil gi landskapsvirkninger for friluftslivet, spesielt over Strypeheiene og sett fra Hårlandsnepane.

Departementets oppsummering av trasé 1.2 og 1.0B2

NVE mener at de visuelle konsekvensene av trasé 1.2 i Litledalen er betydelig større enn konsekvensene av trasé 1.0B2, der ledningen på grunn av ryddebeltet i Litledalen, vil bli et nytt, stort landskapselement på sørsiden av dalen. Videre mener NVE at virkningene for den permanente bebyggelsen i Litledalen vil være større enn for friluftslivet på Strype. Departementet mener at de visuelle konsekvensene av trasé 1.0B2 er store i området på Strype, og også der vil representere et nytt stort landskapselement. Videre vil ledningen være negativ for friluftsområdet i dette området. Selv om også området på Strype er påvirket av inngrep i form av vannkraftreguleringer, Røde Kors hytta og anleggsveier fra vannkraftreguleringene, har det et relativt inngrepsfritt preg.

Departementet legger imidlertid vekt på at Etnebygda og deler av Litledalen er en del av Riksantikvarens kulturhistoriske landskap av nasjonal verdi, og at en ledning med tilhørende ryddebelte vil introdusere ett nytt og fremmed inngrep i det kulturhistoriske landskapet.

Departementet er enig med NVE i at trasé 1.0B2 fra Undstein til Høylandshovda gir minst negative landskapsvirkninger for bebyggelsen i Litledalen, og for det kulturhistoriske landskapet av nasjonal verdi. Ved å begrense skogryddingen der det er mulig i traséen fra Hårlandsvatnet og opp på Strype, og fra Kaldheimshovda til Høylandshovda, kan de visuelle konsekvensene reduseres for Hårlandsnepane og friluftsområdene rundt. Det samme gjelder kamuflering med grønne master og mørke isolatorer der ledningen har bakgrunnsdekning av vegetasjon.

Departementet tilrår dermed under tvil konsesjon til trasé 1.0B2.

Traséalternativ 1.0C2 og 1.0C Høylandshovda–Fikse

Trasé 1.0C2 og 1.0C er vurdert til å berøre de samme områdene og har lik konsekvensgrad for temaene landskap, friluftsliv, kulturminner og kulturmiljøer, og er derfor av NVE vurdert sammen. Fram til Fikse går traséene i det viktige friluftsområdet Etne- og Saudafjella og vil bli synlig fra turområdene. Flere høringsparter ønsker ikke denne traséen av hensyn til friluftslivet. Departementet viser til NVEs innstilling for nærmere beskrivelse av traséen. Departementet er enig med NVE i at med hensyn til friluftsliv, landskap, kulturminner og kulturmiljøer er det liten til ingen forskjell mellom traséalternativ 1.0C2 og 1.0C.

Traséalternativ 1.3 Høylandshovda–Sandalia–Fikse

Traséen knekker nordvest fra 1.0B2 rett før Høylandselva og over elven i samme trasé som første del av 1.0C mot Høylandshovda. Videre fortsetter 1.3 nordvest i en bue mot Sørbygda og Fossa, før den møter alternativ 1.0C2 og 1.0C ved Sandalia. Traséen er trukket lengre ut i kanten av det regionalt viktige turområdet Etne-Saudafjella. Den vil bli mindre synlig for løyper og turområder her, men vil i større grad berøre Trommedalen som er et lokalt viktig friluftsområde. Frilftsinteressene i området, inkludert Etne kommune og Statsforvaltaren i Vestland, ønsker ikke trasé 1.3 da den vil bli et forstyrrende element for turgåere. NVE mener at denne traséen også vil bli noe mer synlig fra Etnebygda, spesielt der ryddebeltet blir tydelig i skrånende terreng.

Departementets oppsummering av alternativ 1.0C2, 1.0C og 1.3 Høylandshovda–Fikse

Konsekvensutredningen gir de tre omsøkte traséene samme konsekvensgrad, men Statnett har prioritert deltraséene 1.0C2 og 1.0C foran 1.3 av hensyn til kostnader og friluftslivet i Trommedalen. Trasé 1.3 gir flere vinkler og lengre ledningsføring enn de to andre, og øker kostnadene med om lag 2 millioner kroner (2021-kroner).

Departementet legger vekt på innspill fra Etne kommune m.fl. om at trasé 1.3 vil gi større virkninger for friluftslivet enn trasé 1.0C2 og 1.0C, samtidig som den vil bli mer synlig fra bebyggelsen. Ettersom alternativene for øvrig kommer likt ut med hensyn til landskap og kulturmiljøer, mener departementet at alternativ 1.0C2 eller 1.0C framstår som de som gir minst

samlede visuelle virkninger. Disse to alternativene kommer relativt likt ut for disse fagtemaene, men 1.0C kan bli noe mer synlig fra Etnebygda enn 1.0C2. Departementet er enig med NVE i at 1.0C2 er marginalt bedre for landskap og kulturlandskapet i Etne. NVE mener begrenset skogrydding der det er mulig ved kryssing av Høylandselva, mellom Mostøl til Sandalia, og master og isolatorer kamuflert med mørk farge, kan redusere de visuelle virkningene ytterligere for bebyggelsen i Etne. Departementet er enig i denne vurderingen.

Trasé Fikse – Bjerga

Fra Fikse har Statnett søkt om at ledningen skal gå som trasé 1.0C på sørsiden av Fagnes 66 kV-ledning, som eneste alternativ til næringsområdet på Nerheim i Ølen i Vindafjord kommune. Vindafjord kommune anbefaler alternativ 1.0C i kommunen. Statnett har søkt om kun ett alternativ fra næringsområdet på Nerheim i Ølen til Bjerga, alternativ 1.0D. Se NVEs innstilling for ytterligere beskrivelse av traséen.

Traséen fra Ølen til Dalsdal går fra Nerheim til Lintjørn parallelt med eksisterende 66 kV-ledninger som skal rives, konsesjonsgitt 132 kV ledning og trasé for ny E134. De samlede visuelle konsekvensene for landskapet vil bli store av disse inngrepene, men departementet er enig med NVE i at det er en fordel at inngrepene blir samlet. Med unntak av ved Vatnedalsvatnet, går traséen utenom viktige turområder, men kan bli synlig fra fjellområdene på Døldarheia og Vikefjellet. Imidlertid er det en klar fordel å minimere de samlede fjernvirkningene ved planlagte nye inngrep. NVE er ikke enig med Askeland og Rasmussen om at landskapet vil bli totalt endret ved foten av fjellet Fuglen. Ryddebeltet vil kunne bli synlig, mens ledningen i seg selv kan kamufleres ved fargesetting av master og isolatorer som kan bidra til at ledningen blir mindre synlig. På grunn av avstanden til gården og landskapet, vil det her være snakk om fjernvirkninger av ledningen. Departementet er enig med NVE som mener at kamuflering av mastene og isolatorene i mørk farge fra skaret mellom Heskjadalsrinda og Bjergatjørna til der traséen møter alternativ 1.52 og 1.0E ved Solheimsvegen, vil gi betydelig reduserte visuelle virkninger på denne strekningen.

Trasé Bjerga – Sponavik

Statnett har søkt om to traséalternativer fra Bjerga til Skjoldastraumen, der trasé 1.52 er prioritert foran trasé 1.0E. NVE anbefaler at det gis konsesjon til trasé 1.52.

Trasé 1.0E går gjennom det lokalt viktige friluftsområdet Vardafjell, og 1.52 krysser vannet Navaren som er brukt til fiske og bading. Begge traséer vil bli godt synlig for dem som bruker områdene til friluftsliv. Sammenlignet med trasé 1.52, ligger trasé 1.0E på en slik måte i terrenget at den vil bli synlig fra store deler av områdene rundt Skjoldafjorden fra Austreim og Skjold i nord, til Nes og Bjoland i sør, både i form av ryddebelte opp Vardafjell og gjennom silhuettvirkninger på Storefjellsnibba. Både Vindafjord og Tysvær kommuner, samt Statsforvalteren i Rogaland m.fl. vurderer 1.0E til å være en dårligere trasé med hensyn til landskapsvirkninger enn 1.52. Departementet er enig i denne vurderingen. Trasé 1.52 vil komme

nærmere bebyggelsen og kulturmiljøene på Tørsdal, og gi betydelige visuelle virkninger for dem som bor der. Departementet mener likevel at dette er et mer avgrenset område enn hele Skjoldafjorden, og at synligheten kan begrenses noe ved å sette igjen vegetasjonsskjerming der det er mulig.

Departementet er enig med NVE i at alternativ 1.52 gir minst negative visuelle virkninger for landskap, friluftsliv og kulturmiljøer. De negative virkningene kan reduseres ved å kamuflere mastene fra Bjerga til Nordre Skogen og sette igjen vegetasjonsskjerming mellom traséen og bebyggelsen på Tørsdal.

Trasé Sponavika – Romsalandsvågen

Statnett har søkt om tre alternativer for kryssing av Skjoldastraumen ved Sponavik. Det er prioritert alternativ 1.0F Sponavik–Freiåsen–Erlandstjørna. Sekundært alternativ 1.0F2 Sponavik–Kvalen–Erlandstjørna, og tredje alternativ 1.6 Sponavik–Kringleåsen–Erlandstjørna. NVE anbefaler å gi tillatelse til 1.0F2 for kryssingen av Skjoldastraumen.

NVE skriver i innstillingen at alle traséene vil bli synlig fra blant annet Storefjellsnibba og fra Nes. Landskapet er en vesentlig del av opplevelsesverdien, og ledningen vil påvirke landskapsopplevelsen uavhengig av trasé. De fleste fastboende og hyttenaboer som har uttalt seg, ønsker ikke trasé 1.0F på grunn av de negative visuelle landskapsvirkningene den gir, men ønsker 1.0F2 for å få større avstand til bebyggelsen. Tysvær kommune ønsket tidlig at Statnett skulle videreutvikle og omsøke 1.0F2. Statsforvalteren i Rogaland mener at 1.0F2 vil ha større landskapsvirkninger enn 1.0F og 1.6 på grunn av høye master og lengre fjordspenn.

NVE er etter en vurdering av traséene, ikke enig i Statsforvalterens oppfatning av at trasé 1.0F2 vil gi større konsekvenser for landskapet enn 1.0F og 1.0F+1.6. Alternativ 1.0F og 1.0F+1.6 får et kortere fjordspenn enn 1.0F2, men vil ligge noe høyere i terrenget både på Sponaviksiden og på Bjoland, og ha flere vinkelpunkter som blir visuelt mer uryddig enn en rettere trasé. Det vil være behov for skogrydding på Bjoland ved ilandføring og videre på Freiåsen og Kringleåsen. Ryddebeltet vil kunne sees fra et større område, blant annet fra turområdene på Storefjellsnibba og et større område fra selve Skjoldafjorden. Departementet er enig med NVE i at på avstand vil ryddebeltet være det mest synlige landskapselementet. Dette vil forsterkes av flere vinkelpunkter i 1.0F og 1.0F+1.6 og vil gi en mer uryddig ledningsføring. Alternativ 1.0F over Freiåsen kan også gi silhuettvirkninger på de høyeste punktene. Alternativ 1.0F+1.6 går lavere i terrenget enn 1.0F slik at man unngår silhuett, men ryddebeltet med vinkelpunkter vil bli godt synlig fra samme områder som 1.0F. I tillegg ligger denne traséen kun om lag 30 meter fra nærmeste hus i Nesvegen.

Høringsuttalelsene fra beboere og hytteeiere i Sponavika og Refsnes og grunneiere på Bjoland er også tydelige på at alternativ 1.0F og 1.0F+1.6 vil gi betydelig større visuelle konsekvenser for dem enn alternativ 1.0F2. Ledningen kommer tettere på bebyggelsen i utsiktsretningen, og mer vegetasjon vil måtte fjernes.

NVE skriver at alternativ 1.0F2 vil ha to om lag 65 meter høye master, én på hver side av Skjoldastraumen, det vil si om lag 30 meter høyere master sammenlignet med 1.0F. Mastene vil bli godt synlige på grunn av høyden, men det vil i liten grad være behov for å rydde skog på Sponaviksiden og på Kvalen. Det vil derfor ikke være et stort og synlig ryddebelte i utsiktsretningen fra Sponavik, heller ikke sett på avstand fra turområdene rundt eller fra Skjoldafjorden. Der ledningen kommer over ved Våråvatnet/Nesvegen, vil det bli en vinkelmast og det vil bli behov for ryddebelte, men traséen vil ligge atskillig lavere enn 1.0F og 1.0F+1.6. På grunn av topografien mener NVE at synligheten vil være begrenset fra områdene rundt. Ledningen vil være synlig fra turområdene på Storefjellsnibba. Alternativ 1.0F2 har en rettere ledningsføring enn 1.0F og 1.0F+1.6. Etter NVEs vurdering av terrengmodellen og inntrykk fra egen befarings, vil en rettere ledningsføring i dette området, og det å unngå et ryddebelte på toppene og høydedrag, gi et roligere visuelt inntrykk enn de andre alternativene. Dette til tross for høyere master. Alternativet vil få silhuettvirkninger i utsynsretningen fra Refsnes ut mot Skjoldafjorden. Masten på Kvalen vil bli dominerende for hytta som har utsynsretning mot Kvalen og Skjoldafjorden. Sett fra Skjoldafjorden og nordsiden av fjorden, vil bakgrunnsdekningen fra Freiåsen gjøre at ledningen forsvinner mer i landskapet enn det alternativ 1.0F og 1.0F+1.6 vil på grunn av ryddebeltene.

Statnett uttaler at spennene over Skjoldafjorden ikke er merkepliktige av hensyn til luftfart. Det er imidlertid Luftfartstilsynet som er myndighet for merking av luftfartshinder. Det kan derfor ikke utelukkes at spennene over Skjoldafjorden må merkes for luftfart med flymarkører som vil gjøre ledningen mer synlig. Departementet legger til grunn at linene også må merkes med fugleavvisere, og at linene i seg selv derfor vil bli synligere. Dette gjelder for begge fjordkryssingene. På nært hold vil dette bli synlig, spesielt 1.0F2, men de visuelle ulempene vil på avstand være små.

Det er betydelige visuelle ulemper og landskapsvirkninger ved alle de tre omsøkte alternativene på denne strekningen. Med hensyn til de visuelle virkningene, vektlegger NVE at de som bruker og bor i området i hovedsak foretrekker alternativ 1.0F2. NVE mener også at den rettere ledningsføringen alternativet har, gir mindre behov for ryddebelte. Dette gjør at alternativet vil bli mindre iøynefallende enn 1.0F og 1.0F+1.6, til tross for at mastene over fjorden blir svært høye. Trasé 1.0F2 gir også økt avstand til både bebyggelse og kulturmiljøene på Bjoland. Statnett påpeker at 1.0F2 er om lag 2 millioner dyrere for dette alternativet enn for de andre alternativene.

Ut fra landskapshensyn og hensynet til de visuelle virkningene for bebyggelsen i området, er departementet enig med NVE i at alternativ 1.0F2 fra Sponavik til Erlandstjørna er bedre enn alternativ 1.0F og 1.6/1.0F.

Statnett søkte i 2021 Kystverket om redusert seilingshøyde fra 20 til 10 meter for traséalternativet 1.0F2. Kystverket avsto søknaden på bakgrunn av at dette ville påvirke fremkommeligheten inn til Skjoldafjorden. Kystverket anbefaler at seilingshøyden opprettholdes, eventuelt at Statnett ser på hvor det vil være mulig å opprettholde ulike seilingshøyder for spennet over fjorden. Statnett ønsker av sikkerhetsårsaker ikke et fjordspenn med ulike begrensninger i seilingshøyde under

spennet, og har ikke utredet dette videre. På departementets befaring mente flere at det vil være umulig for så store farkoster å komme seg inn i Skjoldafjorden fordi Skjoldastraumen ikke er dyp nok. De mente derfor det ikke vil være nødvendig med en så høy seilingshøyde som Kystverket krever.

Departementet legger til grunn at Statnett i detaljplanleggingen tar opp spørsmålet om seilingshøyde med Kystverket på nytt, og at mastehøyden reduseres så mye som mulig ut ifra det som blir fastsatt mht. seilingshøyden ved Skjoldastraumen.

Traséalternativ 1.0G og 1.0G2 Erland–Romsalandsvågen

Statnett har søkt om to traséer i dette området, det er 1.0G og 1.0G2. NVE anbefaler at det gis tillatelse til trasé 1.0G.

NVE skriver at det ikke er offentlig kartlagte friluftsområder i eller langs traséene, selv om en må anta at hele området mellom Erland og Romsalandsvågen, i tillegg til Dueåsen, blir brukt til friluftsliv. Ledningen vil bli godt synlig ved Dueland der trasé 1.0G vil komme tett på hus, og 1.0G2 kommer svært tett på et planlagt bolighus. Trasé 1.0G vil endre opplevelsen av friluftsområdet Dueland ved at ledningen vil gå over Duelandsåsen. Trasé 1.0G2 vil bli mer synlig fra Svinali, mens 1.0G kan få noe silhuettvirkning for bebyggelsen og kulturmiljøene på østsiden av Romsalandsvegen og Skjoldastraumen. Trasé 1.0G vil også kunne bli mer synlig fra kulturmiljøene på Stakalandstongjane enn 1.0G2.

Departementet er enig med NVE i at de to traséene er relativt likestilt med hensyn til virkninger for landskap, men med hensyn til eksisterende og planlagte bolighus på Dueland, er 1.0G noe bedre. Trasé 1.0G2 gir mindre parallelføring med eksisterende 300 kV ledninger, noe departementet mener taler imot dette alternativet. Departementet er enig med NVE i at trasé 1.0G totalt sett gir mindre negativ visuelle virkninger enn 1.0G2. Departementet tilrår at det gis konsesjon til trasé 1.0G.

Trasé Romsalandsvågen – Gismarvik transformatorstasjon

Statnett har søkt om ett alternativ videre fra Romsalandsvågen til Ådnavatnet, alternativ 1.0G og videre til Gismarvik transformatorstasjon, som alternativ 1.0H. Statnett søkte etter høringen i 2020, om en mindre justering av 1.0G ved Klovning kalt 1.0G3, og fra Ådnavatnet mot Haukås/Gismarvik. NVE anbefaler at det gis tillatelse til den omsøkte traséen.

Traséen fra Romsalandsvågen til Klovning vil bli godt synlig ved at den parallellføres med eksisterende 300 kV-ledninger med et belte på 80-100 meter mellom ledningene. NVE vurderer imidlertid at det er en fordel for friluftsliv og landskapsvirkninger at ledningene samles. Videre er det betydelige visuelle ulemper for de nærmeste bolighusene på Klovning og ved kryssingen av Førlandsfjorden. NVE mener at begrenset skogrydding og gjensetting av vegetasjonsskjerm mellom ledningen og bolighuset sør for ledningen på Klovning, i den grad det er mulig av hensyn til driftssikkerhet, vil ha god effekt for å redusere innsynet fra boliger.

Departementet forutsetter at Statnett og Fagne i fellesskap tilstreber å finne best mulig traséløsning av deres ledninger for å minimere ulempene for bolighus på Klovning. Departementet er enig med NVE i at begrenset skogrydding på begge sider av Førlandsfjorden, kan redusere de visuelle virkningene for bebyggelsen på begge sider av fjorden.

Blåfalli koblingsstasjon

Utvidelsen av Blåfalli koblingsstasjon vil skje i tilknytning til eksisterende anlegg og hovedsakelig innenfor det som i dag er Statnetts egen eiendom. Statnett søker om å utvide stasjonene i sørvestlig retning med ett bryterfelt på sørsiden av eksisterende koblingsanlegg, og å bygge et nytt kontrollbygg med totalt areal på 500 m² og høyeste mønehøyde om lag 7,3 meter, og en ny garasje med totalt areal på 60 m² og mønehøyde om lag 4,2 meter. Stasjonen vil ha et inngjerdet areal på om lag 29 dekar. Totalt areal for stasjonen etter utvidelse vil være om lag 45,5 dekar. Departementet viser til NVEs innstilling for flere detaljer.

Grunneiere i Matre har spilt inn at utvidelsen av koblingsstasjonen og massedeponiet vil berøre deres utmark og at dette vil bli visuell forurensing på vei ned til Indre Matre. De ber om at Statnett ser på andre områder for deponi.

Blåelva som er registrert som lokalt friluftsområde, ligger rett vest for stasjonen på vei ned mot Indre Matre. I registreringen er imidlertid brukerfrekvensen oppført som liten. Utvidelsen av stasjonen vil ikke påvirke det registrerte friluftsområdet, og NVE vurderer at virkningen for området og bruken av det vil være begrenset. NVE er enig i grunneiernes innspill om at utvidelsen og massedeponi vil endre inntrykket av området.

NVE mener at det er en fordel at anleggene legges i tilknytning til eksisterende anlegg, samtidig som det på grunn av topografien er begrenset med muligheter for deponier i nærområdene. NVE har derfor ikke bedt Statnett om å se på andre plasser for deponi. Imidlertid kan det være hensiktsmessig at Statnett setter igjen vegetasjon mellom stasjonen og veien, eller planter ny vegetasjon der de har måtte rydde av hensyn til anleggsarbeidene. Departementet setter som vilkår at slike tiltak beskrives i en detaljplan.

Departementet er enig i vurderingen som er gjort i konsekvensutredningen i at virkningene av utvidelsen av Blåfalli koblingsstasjon for landskap, friluftsliv og kulturmiljøer og kulturminner vil være svært begrenset sammenlignet med situasjonen i dag. Departementet setter likevel vilkår om vegetasjonsskjerming mellom anlegget og veien til Indre Matre for å redusere innsyn til stasjonen.

Gismarvik transformatorstasjon

Gismarvik transformatorstasjon er planlagt med et totalt areal på 278 dekar inne på området til Haugaland Næringspark som allerede er regulert til industri. Transformatorstasjonen planlegges med et inngjerdet areal på om lag 60,5 dekar som et første byggetrinn.

Det vil etableres et kontrollhus med et grunnareal på om lag 830 m² og høyeste mønehøyde på om lag 7,2 meter, to transformatorceller hver med areal på om lag 410 m² og høyde 11 meter, og et

utendørs koblingsanlegg. Det planlegges et permanent massedeponi i sørvestenden av eiendommen mot Longavatnet.

Arealene ligger i nordvestenden av Haugaland Næringspark. Per i dag er næringsparken kun tilrettelagt for industri, og ikke utbygd i særlig grad. Transformatorstasjonen vil bli synlig fra bebyggelsen på Vatnheim i nordøst. Etter NVEs vurdering vil transformatorstasjonen på sikt inngå som en del av næringsanleggene i parken, og NVE mener at transformatorstasjonen i seg selv ikke vil være det som endrer landskapsopplevelsen. Departementet legger til grunn at Tysvær kommune har vurdert konsekvensene for friluftsliv, kulturmiljøer og landskap i arbeidet med reguleringsplanen for parken. Departementet mener at Gismarvik transformatorstasjon i liten grad vil endre landskapsopplevelsen når næringsparken blir fullt utbygd.

Oppsummering av visuelle virkninger

Statnetts omsøkte ledning fra Blåfalli til Gismarvik, ny Gismarvik transformatorstasjon og utvidelse av Blåfalli koblingsstasjon, vil gi betydelige visuelle virkninger for nærområdene som berøres, og i noen grad også fjernvirkninger i andre områder. Dette inkluderer også virkninger for friluftslivet i form av landskapspåvirkning. Dette gjelder i alle berørte kommuner og for alle traséalternativene. Departementet har lagt vekt på høringsinnspill fra lokale friluftsansjoner som ønsker parallellføring med eksisterende ledninger i områder der dette er naturlig.

På bakgrunn av vurderingene over, mener departementet at kombinasjonen av alternativ 1.0A-1.0B2-1.0C2-1.0C-1.0D-1.52-1.0F2-1.0G-1.0G3-1.0H samlet gir minst negative visuelle virkninger.

4.5.2. Virkninger for kulturminner og kulturmiljøer

NVE har i innstillingen kun omtalt kjente automatisk fredete kulturminner som blir direkte berørt av ledningstraséen, anleggsarbeidene og veiene, samt Blåfalli koblingsstasjon og Gismarvik transformatorstasjon. Rogaland og Vestland fylkeskommuner har i 2022 gjort arkeologiske registreringer i området. Som resultat av dette har noen kulturminner med tidligere uavklart status, blitt avklart, og nye registreringer er blitt lagt til.

Statnett har i e-post av 25. november 2022 skrevet om nye kjente automatisk fredete kulturminner som tiltaket vil være i konflikt med. Rogaland Fylkeskommunene har kommentert på dette.

Det omsøkte tiltaket for traséene Fatlandsåsen – Litledalen, Fikse – Bjerga, Sponavika – Romsalandsvågen og Romsalandsvågen – Gismarvik transformatorstasjon kommer i liten grad i direkte konflikt med automatisk fredete kulturminner. NVE mener at eventuelle direkte konflikter i hovedsak kan avbøtes ved at Statnett unngår mastepunkt i lokalitetene, eller ikke utvider eksisterende veier som skal brukes til anleggstransport.

Rogaland fylkeskommune har rettet administrative innsigelser til flere punkter i konsesjonssøknaden. Ved brev av 15. juni 2023 skriver Rogaland fylkeskommune at hovedtrekkene i innsigelsene er som følger: Administrativ innsigelse til veg V41 ved Lundagard i

Vindafjord grunnet konflikt med kulturminneID 171586. Administrativ innsigelse til veg V77 ved Vatnheim i Tysvær grunnet konflikt med kulturminneID 115847. Administrativ innsigelse til linjealternativ 1.0D ved Lundagard i Vindafjord grunnet konflikt med kulturminneID 171586. Administrativ innsigelse til linjealternativ 1.0F ved Skjoldastraumen i Tysvær grunnet konflikt med kulturminne ID 24907.

NVE innstiller på valg av linjealternativ 1.0F2 ved Skjoldastraumen. Dette alternativet er også i tråd med anbefalinger fra fylkesdirektøren, ved seksjon for kulturarv. Under forutsetning av at innstillingen til NVE vedtas, trekker fylkesdirektøren den administrative innsigelsen knyttet til alternativ 1.0F ved Skjoldastraumen.

Innsigelsen knyttet til veg V41 og V77 løses ved at det settes krav i anleggskonsesjonen om at bruk av anleggsvei V41 og V77 ikke skal føre til skade på angjeldende kulturminner ID 171586 og ID 115847. Videre er innsigelsen knyttet til trasé 1.0D ved Lundagard i Vindafjord løst ved at det settes et krav om at mastepunkter ikke skal plasseres i det automatisk fredede kulturminnet ID 171586. Fylkesdirektøren, ved seksjon for kulturarv anser punkt 11 i anleggskonsesjonen til å ivareta kulturminnene tilstrekkelig til at de kan frafalle den administrative innsigelsen knyttet til anleggsvei V41 og V77 og trasé 1.0D ved Lundagard i Vindafjord kommune.

Fylkeskommunen skriver at innsigelsene frafalles dersom det gis konsesjon i henhold til NVEs innstilling. Departementet tilrår konsesjon i tråd med NVEs innstilling.

Departementet tilrår trasé 1.0D og 1.52 og setter som vilkår at Statnett unngår mastepunkter i lokalitetene på denne traséen og at veien i området skal brukes som den er, og ikke utvides.

Videre vil trasé 1.0F være i direkte konflikt med det nylig avklarte automatisk fredete kulturminnet på Kringleåsen. Det foreligger andre omsøkte traséalternativer på denne strekningen, og av hensyn til kulturminnet tilrår departementet at trasé 1.0F2 får konsesjon.

Statnett må avklare eventuell søknad om dispensasjon med Vestland fylkeskommune for det automatisk fredete kulturminnet i Vatnedal i Etne, ID 294180 og anleggsplass B33-1, og kulturminnet ved Kaldheim ID 294178. På bakgrunn av vurderingene over, mener departementet at for de deltraséene som har direkte konflikt med automatisk fredete kulturminner og der det er omsøkt flere alternativer, at deltraséene 1.52 Bjerga–Sponavika i Vindafjord og 1.0F2 Sponavika–Erland i Tysvær, samlet gir minst negative virkninger for kulturminner og kulturmiljø.

Statnett må fortsette dialogen med Rogaland fylkeskommune vedrørende detaljplanen og departementet forutsetter at Statnett søker om dispensasjon dersom deler av tiltaket kommer i konflikt med automatisk fredede kulturminner.

4.5.3. Virkninger for naturmangfold

Vurdering av konsekvenser for naturmangfold ved bygging av store kraftledninger knytter seg i hovedsak til risiko for fuglekollisjoner og direkte arealbeslag i områder og naturtyper med rik

eller viktig vegetasjon. Direkte inngrep i viktige naturtyper kan ofte unngås med justering av traséen eller masteplasseringer.

Trasé Blåfalli – Fatlandsåsen

Statnett har søkt om to alternativer fra Blåfalli til Fatlandsåsen, alternativ 1.0A og 1.1. NVE har anbefalt å gi tillatelse til trasé 1.0A på denne strekningen.

Konsekvensutredningen for naturmangfold har satt konsekvensgraden samlet sett for naturmangfold til *liten negativ* for trasé 1.0A og *liten til middels negativ* for 1.1.

Statsforvalteren i Vestland mener at traséalternativ 1.1 må velges framfor 1.0A, blant annet av hensyn til naturmangfold, fordi 1.0A vil gå i en helt ny trasé i 3–4 kilometer ned mot Fatlandsåsen/Åkrafjorden i Kvinnherad, mens 1.1 går i parallell med eksisterende ledning hele veien.

Fugl

Ifølge konsekvensutredningen er det ingen vesentlige forskjeller i konsekvensene for fugl mellom alternativ 1.1 og 1.0A. Det er registrert fem viktige funksjonsområder for fugl innenfor influensområdet for begge alternativene fra Blåfalli til Åkrafjorden i Kvinnherad. Ny ledning vil krysse Steinsvatnet som er gitt *C-verdi – lokalt viktig* fordi det er en kjent hekkelokalitet for storlom.

Dagens status for hekkelokaliteten er imidlertid usikker. To ledninger i ulike høyde her, kan gi økt risiko for kollisjon med linene for storlom og andefugl generelt. Ved Grasdalsfjellet-Krakaheia som ligger mellom de to traséalternativene, hekker det blant annet fjellvåk (LC) i gode smågnagerår. Ved Fatlandsbotnen-Årane er det et furuskogsområde med spill- og hekkeplass for storfugl. Trasé 1.0A går gjennom den sørlige delen av dette området, mens 1.1 tangerer vestkanten av området. En ledning med tilhørende rydegate gjennom spill- og hekkeplassområdet til storfugl, kan i driftsfasen bidra til at storfuglen slutter å bruke området. Området er imidlertid relativt stort, og NVE vurderer at virkningen for storfugl er begrenset. I anleggsfasen vil imidlertid anleggsarbeidene kunne forstyrre storfuglen og bidra til redusert reproduksjon i en begrenset periode. Bestanden av storfugl er imidlertid karakterisert som livskraftig, og bestanden tåler en eventuell reduksjon i reproduksjon i en begrenset periode. Departementet slutter seg til denne vurderingen.

Naturtyper og vegetasjon

Fra Blåfalli til Åkrafjorden går traséene for det meste over snaufjell og litt skog i mellomboreal vegetasjonssone. Konsekvensutredningen beskriver at traséene går gjennom flere verdifulle naturtypelokaliteter.

Trasé 1.0A berører ingen verdifulle naturtypelokaliteter eller kjente rødlistede arter på strekningen fra Blåfalli til Åkrafjorden. Trasé 1.1 krysser en lokalitet av naturtypen *naturbeitemark* i Ytre Matre (*verdi C – lokalt viktig*). Ledningen vil i driftsfasen ikke påvirke forekomsten da området

fremdeles vil kunne brukes til beite, men kjøring under drift og vedlikehold kan gi skader i marken, samt at eventuelle mastepunkt i lokaliteten vil kunne skade og beslaglegge areal til punktet.

Etter departementets vurdering er det lite som skiller de to traséalternativene ut fra Blåfalli til Åkrafjorden med hensyn til naturmangfold, men 1.0A vil som Statsforvalteren i Vestland påpeker, gå i ny trasé i 3–4 kilometer mot Åkrafjorden og ha noe større negativ konsekvens for fugl enn 1.1. Alternativ 1.1 berører imidlertid fattig beitemark, der anleggsarbeidene kan gi konsekvenser. Etter NVEs vurdering er de to traséene fra Blåfalli til Fatlandsåsen relativt likestilte med hensyn til naturmangfold. Departementet er enig i denne vurderingen.

Trasé Fatlandsåsen – Litledalen

Ledningen fortsetter fra Fatlandsåsen til Litledalen, som traséalternativ 1.0A. Konsekvensutredningen har satt konsekvensgraden samlet sett til *stor negativ* på denne strekningen. Konsekvensgraden er satt høyt på grunn av at traséen går gjennom verdifulle naturtypelokaliteter både i Kvinnherad og Etne kommune, og utredningen har lagt til grunn at det vil være nødvendig med hogst i ryddegaten for ledningen.

Fugl

Etter kryssingen av Åkrafjorden fortsetter ledningen parallelt med eksisterende 66 kV ledning på østsiden av Dalanutten over Stordalsvatnet mot Litledalen. Det finnes ett registrert fast og ett usikkert hekkeområde for kongeørn, samt ett for vandrefalk, og området blir også brukt til næringsøk av kongeørn. Selv om ledningen vil gå parallelt med eksisterende ledning, vil dette gi ulike høyder på linene og øke kollisjonsrisikoen. Rovfugl er imidlertid gode flyvere, men under ugunstige værforhold og i en jaktsituasjon, kan kollisjonsrisikoen øke. NVE vurderer at risikoen for kollisjon vil være begrenset i driftsfasen. I anleggsfasen vil forstyrrelser i hekketiden kunne bidra til at hekking avbrytes. NVE mener derfor at det bør settes vilkår i en konsesjon om at anleggsarbeider på strekningen Vatnedalsvatnet til Eikrem i Etne, skal skje utenfor hekkesesong for rovfugl fra mars til og med juni.

Departementet setter vilkår i konsesjon om at anleggsarbeider på strekningen Vatnedalsvatnet til Eikrem i Etne, skal skje utenfor hekkesesong for rovfugl, det vil si fra mars til og med juni.

Over Åkrafjorden og Stordalsvatnet vil ledningen legges parallelt med eksisterende ledning, og kunne bidra til økt kollisjonsfare over fjorden. Det er ikke registrerte trekruter for fugl her, men NVE mener likevel en må anta at fugl trekker langs fjorden og over Stordalsvatnet. NVE legger imidlertid til grunn at ledningen må merkes som luftfartshinder. Ettersom topplinene ligger i et høyere nivå enn øvrige liner, vurderer NVE at det likevel må monteres fugleavvisere på begge strekkene, og at dette beskrives nærmere i detaljplanen. Departementet er enig med NVE i disse vurderingene.

Naturtyper og vegetasjon

Konsekvensutredningen beskriver at ledningen på nordsiden av Stordalsvatnet vil gå gjennom lokaliteten Norheimsstranda rik edellauvskog (*verdi A – nasjonalt viktig*) og Honsvik store gamle asketrær (*verdi A – nasjonalt viktig*). Konsekvensutredningen har forutsatt at det er behov for skogrydding i disse lokalitetene. Etne kommune legger til grunn at linene over Stordalsvatnet går så høyt at det ikke vil være behov for hogst i edelløvs skogen. De to lokalitetene ligger under spennet over Stordalsvatnet. Spennet ligger så høyt i forhold til naturtypelokalitetene at det ikke vil være behov for å rydde skog i lokalitetene. Departementet vurderer derfor at ledningen ikke vil gi konsekvenser for naturtypene.

Det er registrert en forekomst av villeple (VU) under traséen ved ilandføring på sørsiden av Stordalsvatnet. Traséen spenner så høyt over at det er mulig å la treet stå. NVE har i vurderingene av landskapsvirkninger pekt på at begrenset skogrydding ved ilandføring her kan være et godt avbøtende tiltak, og departementet setter vilkår om at denne forekomsten må merkes dersom den fremdeles finnes.

Ned til Litledalen vil traséen gå øst for naturtypen rikmyr (*verdi B – regionalt viktig*). Traséen berører ikke naturtypen, men Statnett har planlagt terrengtransport under eksisterende ledning i kjørespor som allerede finnes etter bygging av eksisterende 66 kV ledning. Ifølge høringsinnspill fra grunneiere på Gunnegjerd er det fortsatt kjøreskader i terrenget etter denne utbyggingen. Departementet setter vilkår om at terrengtransporten ikke ødelegger rikmyren ytterligere, og at den istandsettes etter at anleggsarbeidene er avsluttet.

Oppsummering trasé Fatlandsåsen – Litledalen

Fra Fatlandsåsen mot Stordalsvatnet og Litledalen er det kun omsøkt én trasé, og denne vil berøre hekkeområde og område for næringssøk for rovfugl. NVE mener det bør settes vilkår om å unngå anleggsarbeid i hekkeperioden for rovfugl. En ledning over Åkrafjorden og Stordalsvatnet kan også gi økt kollisjonsfare for fugl, og det bør settes vilkår om montering av fugleavvisere dersom ikke luftfartsmerking er nok til å avbøte for kollisjonsfare. Ved Eikrem på sørsiden av Stordalsvatnet, mener NVE at Statnett gjennom skånsom skogrydding skal la forekomsten av villeple under traséen stå igjen. Departementet er enig i denne vurderingen og setter nevnte vilkår i konsesjonen.

Trasé Litledalen – Fikse

Statnett har søkt om fem ulike traséalternativer fra Litledalen til Fikse. Konsekvensutredningen og tilleggsnotatet til konsekvensutredningen har satt konsekvensgraden for alle traséalternativene til å være middels negativ for naturmangfold.

Det har kommet flere høringsinnspill angående naturmangfold til disse traséene, spesielt om trasé 1.0B2. Både Etne kommune og Forum for jord- og sjøkabel m.fl. påpeker at det er observert hubro, haukuglepar med unger og tiurleik ved Auastadlia, Høyland og Fossa, i tillegg er det gaupe, ørn og annen rovfugl i området. Det er en god bestand av storfugl og orrfugl i Etne, og det

er registrert spillplasser ved Høylandshovda. Det er observert salamander ved et av de nordøstlige tjernene på Strype. Traséen Auastadlia–Høylandshovda–Mostøl går delvis gjennom våtmark.

Det er anført av flere at det ikke er gjort gode nok undersøkelser for dette området. Forum for jord- og sjøkabel m.fl. skriver at ifølge bakgrunnskart i NIN er fjellområdene som alternativ 1.0B skal gå gjennom, kalkrike, med glimmerskifer, kvartglimmerskifter og fyllitt med kvartlinser. Forumet anfører at Tilleggsnotat til KU 420 Haugalandet stadfester deres mening om at det er gjort et for dårlig arbeid med KU fra 2018. I pkt. 3.6 står det at det foreligger en iboende usikkerhet om at all relevant informasjon er fanget opp. Det er ikke detaljkart for amfibier som det er gjort observasjoner av på Strypefjell og Tosko. Videre går trasé 1.0C og 1.0C2 gjennom et av Etnes største område for storfugl og tiurleikområder. Her er det også hubro og haukugler. Traséområdet fra Strypefjell – Kaldheimshovda er det eneste inngrepsfrie i det totale influensområdet. Etnefjellet har lidd store tap ved kraftutbygging, og alle fjellvatna utenom dette området er regulerte. NVE skriver at Multiconsult har gjort supplerende feltarbeid der det er mangel på kunnskap i eksisterende utredninger og databaser. Departementet mener at det supplerende feltarbeidet er tilstrekkelig for å ivareta kunnskapsgrunnlaget og viser til vurderingene av kunnskapsgrunnlaget i kapittel 4.2.

Fugl

Alle traséene berører et viktig funksjonsområde for fugl ved Høylandshovda-Høylandstoska, med blant spill- og yngleplass for storfugl. Departementet er enig i vurderingen i konsekvensutredningen om at en trasé gjennom dette området vil føre til fragmentering av skogsområdet, samt øke kollisjonsfaren. Det er spesielt områdene rundt Høylandshovda som blir trukket fram med hensyn til spillplasser for storfugl og kollisjonsfare. Trasé 1.0C2 er på det meste trukket om lag 180 meter lenger bort fra dette området, og NVE vurderer derfor at dette alternativet vil være marginalt bedre for storfugl. NVE har vurdert at vilkår om begrenset skogrydding er et aktuelt avbøtende tiltak for å redusere virkningene for landskap der det er mulig å ta i bruk høyden for å heve ledningen over vegetasjon, og mener at dette vilkåret også bør vurderes for å redusere faren for fuglekollisjoner i dette området.

Det har kommet innspill om at det finnes hubro i området og at hubro hekker i denne delen av Etnes. Hubro er en art som på ledninger med lavere spenningsnivå (opp til og med 66 kV) er utsatt for elektrokusjon, da de ofte sitter på mastene og kan slå borti linene med vingene i det de flyr. Imidlertid er avstanden mellom linene på 420 kV ledninger så stor, at elektrokusjon ikke er et problem på dette spenningsnivået. Ledningene er også såpass tykke at det er lite sannsynlig at linene vil utgjøre en kollisjonsrisiko da de vil være synlige for fugl i områder der det ikke er trekk.

Kongeørn bruker området til næringssøk, og det er registrert hekkeområde for hønsehauk i området for traséene. NVE mener at det for hekkende rovfugl og ugler hovedsakelig vil være anleggsarbeidene som vil gi forstyrrelser. NVE mener derfor at det bør settes vilkår om at anleggsarbeider skal unngås i hekkeperioden fra mars til og med juni på strekningen Kaldheim/Kalheimshovda til Fikse. Det vil også sikre at det tas hensyn til eventuelle ikke-

registrerte hekkeplasser for hubro i området. Et slikt vilkår vil også ivareta spill- og hekkeperioden for storfugl. Etne kommune har bedt om at Statnett og NVE vurderer master med trekantoppheng som avbøtende tiltak for landskap og naturmangfold, på strekningen Litledalen–Høylandshovda. Trekantmaster kan redusere ryddebeltet med opptil 10 meter, men mastene blir høyere og linene vil være i fire ulike høyder. Ettersom linene vil være over flere plan, øker faren for at fugl kolliderer med ledningen, og spesielt utsatt er fugler med dårlig flygeevne som andefugl og hønsefugl. Traséen mot Høylandshovda går inn i et område med storfugl, og NVE mener derfor at trekantmaster ikke er et godt avbøtende tiltak for fugl på denne strekningen.

Pattedyr og amfibier

I høringen har det kommet innspill om at det er observert salamander ved et av de små tjernene øst på Strype i området som berøres av alternativ 1.0B2. Det er ikke gjennomført undersøkelser for å fastslå om dette er *småsalamander (LC)* eller *storsalamander (NT)*. NVE legger til grunn at det er storsalamander som er observert.

Ettersom en kraftledningstrasé ikke berører tjernene, mener departementet at eventuelle konsekvenser av ledningen for storsalamanderen vil være i anleggsfasen, dersom det kommer avrenning fra arbeidet med mastefestene eller ved transport inn til området. Dette kan avbøtes ved nøye planlegging av plassering av mastepunkt og transportruter, og tiltak for å hindre avrenning. Statnett vil i størst mulig grad bruke helikoptertransport for mastemontering på Strype, og har kun søkt om å benytte én trasé for terrengtransport inn til området. Departementet stiller vilkår om at det under anleggsarbeidet og ved vedlikehold skal gjennomføres tiltak for å hindre avrenning, og ved terrengtransport skal terrenget tilbakeføres for å unngå at det skapes vandringshindre for salamander. Dette må redegjøres for i detaljplan som skal godkjennes av NVE før anleggsstart.

Villrein

NVE skriver i innstillingen at villreinområdet Skaulen-Etnefjell ligger sør og øst for ledningstraséen, og at traséen i sin helhet ligger utenfor det registrerte villreinområdet. Etne kommune skriver at villreinområdet er grovt avgrenset noe som ikke er helt uvanlig for ulike registreringer av naturområder. Grensen følger for store deler en gitt høydekurve og følger ikke topografien på en logisk måte. Derfor er området Kaldheimshovda/Strypeheia, ifølge kommunen, ikke en del av det avmerkede arealet selv om det utgjør en naturlig del av fjellet. Kommunen skriver at det har vært rein i dette området tidligere. Det er ifølge grunneiernes nettsider opplyst om at det er observert 18 rein på Strype i 2001 og 12-13 dyr opp Kaldheimshovda i 2003.

Departementet ser at den foreslåtte traseen ligger utenfor Skaulen-Etnefjell villreinområde, men likevel såpass nær at utbyggingen vil kunne få negative konsekvenser for villreinen. Departementet legger til grunn at villreinområdet er grovt avmerket og at hele fjellområdet naturlig hører med i villreinområdet. At området ikke er benyttet av villrein de senere årene, betyr ikke at det ikke kan komme villrein dit igjen. Det kan derfor ikke utelukkes at området i fremtiden vil få en større betydning for villrein, enn det har i dag.

Regjeringen har som mål å bedre situasjonen for villreinen i Norge for å sikre at arten overlever på lang sikt. Det aktuelle villreinområdet vil innen utgangen av året klassifiseres etter kvalitetsnormen for villrein. I den forbindelse vil det bli vurdert om det skal utarbeides en tiltaksplan for å bedre forholdene for villrein i Skaulen-Etnefjell. Departementet legger til grunn at klassifiseringen av villreinområdet kan gi nye opplysninger om områdets betydning for villrein på sikt, og at det kan være aktuelt å utarbeide en tiltaksplan. Departementet legger videre til grunn at det kan være forhold i en slik tiltaksplan som også kan være aktuelle for driften av ledningsanlegget, og at tiltaksplanen etter omstendighetene også bør kunne gjøres gjeldende overfor Statnett. Departementet setter derfor vilkår om at det med grunnlag i en eventuell tiltaksplan for Skaulen-Etnefjell villreinområde, kan settes nye vilkår for driften av ledningsanlegget.

Naturtyper og vegetasjon

Både trasé 1.2 og 1.0B2 spenner over naturtypen hagemark med styvede asketrær på Onstein innerst i Litledalen. Der er det også registrert *bleik kraterlav (VU)* som er en norsk ansvarsart. På grunn av høydeforskjellene vil traséen i hovedsak spenne over dalsøkket, og departementet setter derfor vilkår om at skogrydding i traséen skal begrenses. Registreringen av bleik kraterlav ligger ifølge NVE om lag 46 meter fra alternativ 1.2 og noe lenger fra 1.0B2, noe som tilsier at forekomsten ligger utenfor selve traséen. Departementet mener likevel at Statnett må merke forekomsten i forkant av anleggsarbeidene for å unngå inngrep i den.

Departementet stiller krav om at Statnett i detaljplan skal beskrive hvordan anleggsarbeidene skal gjennomføres for ikke å påvirke naturtypen.

For øvrige traséer er det ikke registrert naturtyper eller truede arter i traséene. Ettersom traséene i Etne går delvis i kalkrikt fjell, kan man imidlertid legge til grunn at det finnes nær truet eller sårbare arter over 500 moh. Dette gjelder hovedsakelig på Strypeheiane og ved Gaddafjellet som ligger på 500–600 moh. Statnett planlegger i hovedsak å bygge ledningen ved hjelp av helikoptertransport, og dette vil begrense inngrepene i området. Statnett har også søkt om terrengtransport langs V19b forbi Strypefjerna, der det i dag går en sti.

Siden områdene på Strypeheiane og Gaddafjellet ligger i kalkrikt fjell over 500 moh., stilles det krav om kartlegging av naturtyper i tilknytning til mastepunktene og terrengtransport før anleggsarbeidene gjennomføres i disse to områdene. Det er relativt stor fleksibilitet knyttet til masteplassering i en trasé. Departementet legger derfor til grunn at det vil være mulig å unngå eventuelle verdifulle funn. Eventuelle funn og avbøtende tiltak må beskrives i en detaljplan som skal godkjennes av NVE før anleggsstart.

Traséalternativ 1.0C, 1.0C2 og 1.3 vil føre til bortfall av 11 000 m² med inngrepsfritt naturområde i kategori 2, dvs. 1–3 km fra tyngre tekniske inngrep, ved Mostøl i Etne kommune.

Traséalternativ 1.0B2, 1.2, 1.3, 1.0C og 1.0C2 vil redusere det inngrepsfrie naturområdet i kategori 2 i Etne-Saudafjella marginalt ved Høylandstosko.

For traséen videre mot Ølen, går både 1.0C og 1.0C2 ved Fikse i nederste kanten av naturtypen kalkbjørkeskog. Trasé 1.0C2 går litt lenger unna og vil i liten grad berøre naturtypen, mens 1.0C vil kreve at deler av skogen fjernes, og at lokaliteten delvis går tapt.

Departementets oppsummering trasé Litledalen – Fikse

Det er i hovedsak liten forskjell med hensyn til naturmangfold mellom traséene fra Litledalen til Fikse. Trasé 1.0B2 berører områder som er registrert som rik kalkholdig berggrunn, som kan tilsi at det på Strypeheiane og Gaddafjellet i områder over 500 moh. kan finnes viktige naturtyper og rødlistearter. Departementet er enig med NVE i at dette kan ivaretas ved at det stilles vilkår om kartlegging av mastepunkter og trasé for terrengtransport, og gjøres eventuelle tilpasninger etter dette. Det legges til grunn at det finnes salamander i tjernene øst på Strype, men ettersom ledningen ikke gir inngrep i tjernene, vurderes konsekvensene for salamandere som begrenset. Ettersom ledningen vil spenne over og det ikke vil være behov for rydding av vegetasjon i dette området, vil inngrepet i naturtyper og vegetasjon være begrenset. Departementet vurderer at de to omsøkte traséene er relativt likestilt, men at 1.0B2 kommer marginalt dårligere ut på grunn av usikkerheten knyttet til naturverdier og rik kalkberggrunn. Departementet setter vilkår om at det med grunnlag i en eventuell tiltaksplan for Skaulen-Etnefjell villreinområde, kan settes nye vilkår for driften av ledningsanlegget.

De største konsekvensene vil være for fugl, spesielt storfugl med hensyn til spill- og hekkeplasser og kollisjonsrisiko, og for mulige hekkeplasser for rovfugl. NVE mener at det er kombinasjonsalternativet som gir minst virkninger for naturmangfoldet på strekningen Litledalen–Fikse, er 1.0B2+1.0C2+1.0C. Departementet er enig i denne vurderingen.

Trasé Fikse – Bjerga

Statnett har søkt om kun ett traséalternativ fra Fikse i Etne kommune til Bjerga i Vindafjord kommune, i traséalternativ 1.0C og 1.0D. Konsekvensutredningen har satt konsekvensene for naturmangfold for trasé 1.0C til *middels negativ* og for trasé 1.0D til *liten til middels negativ*. Det er i saken kommet innspill på at det er beiteområder og trekkruiter for hjort på Eikeland. Statsforvalteren i Rogaland påpeker også at vei V43-c1 må unngå eventuelle verdier knyttet til naturbeitemark, samt vurderingene som er gjort for V45a-1, V45b-1 og V57b-1.

Fugl

Alternativ 1.0D krysser Frønsdalsmyrane parallelt med eksisterende 66 kV ledning rett nord for Eikelandtjørna og dalen som går sørover ned til Vatsvatnet. Området er et regionalt viktig funksjonsområde for fugl med trekkroute som går sørover. Fagne har fått konsesjon til å rive eksisterende 66 kV ledning og bygge ny med 132 kV spenning i parallell med dagens trasé og Statnetts planlagte ledning. Uavhengig av om Fagnes ledning bygges ny med høyere spenning, vil en ny 420 kV ledning i parallell, gi økt kollisjonsfare fordi ledningene vil gå på tvers av trekkruiten i ulik høyde. På grunn av spenningsnivået vil faselinene være relativt tykke og er trolig godt synlig for trekkende fugl slik at de kan manøvrere unna linene.

Etter NVEs vurdering utgjør derfor topplinene sannsynligvis den største kollisjonsrisikoen, da disse er tynnere og vanskeligere å se sammenliknet med faselinene, og fugl vil da i noen tilfeller muligens ikke få øye på den overliggende topplinen. Departementet støtter NVEs anbefaling om å sette vilkår om at topplinene merkes på den om lag 1,5 km lange strekningen fra Espeland til Eikeland for å redusere kollisjonsfaren. Dette er også i tråd med vilkår Fagne har blitt pålagt for sin nye 132 kV ledning.

Det er ikke kjente trekkruiter der ledningen krysser over fra Lintjørna til Bjerga, men det er mange små vann i området og i enden av dalføret ligger Skjoldafjorden. Departementet legger derfor til grunn at ledningen også her vil utgjøre en kollisjonsfare for trekkende fugl til/fra Skjoldafjorden mot Eikelandstjørna og Ølen, og setter derfor vilkår om merking av topplinene over en strekning på om lag 1,5 km fra eksisterende E134 til ledningen har krysset over nordre del av Bjergatjørna og kommet inn i dalsøkket øst for tjørna.

Naturtyper og vegetasjon

NVE skriver at trasé 1.0C går som eneste alternativ fra Fikse og videre til Oppheim/Lauvåsen i kanten av naturtypen *svartorsumpskog (VU)*. Her står en *ask (EN)* og en *alm (EN)* i traséen. Ask og alm er norske ansvarsarter. Hovedårsaken til dette er soppsykdommene askeskuddsyke og almesyke som har ført til en bestandsreduksjon. Ifølge flyfoto av traséen, er det usikkert om asketreet fremdeles står i traséen, eller om det er fjernet.

Departementet stiller krav om at Statnett i detaljplan redegjør for, og vurderer om det er mulig å la trærne stå dersom de fremdeles finnes på lokaliteten. På grunn av høydeforskjellene i terrenget, mener departementet at det kan være mulig for Statnett å unngå inngrep i svartorsumpskogen. Departementet stiller vilkår om at Statnett i detaljplanen beskriver hvordan ledningen skal bygges uten inngrep i lokaliteten.

Trasé 1.0D går ved Byrkjeland/Lundagard over et smalt belte med naturtypen naturbeite. Eventuelle mastefester i naturtypen vil påvirke den negativt. Departementet forutsetter at det er mulig å unngå mastefester i lokaliteten, og at eventuell kjøring i driftsfasen for vedlikehold, blir planlagt og gjennomført på en måte som ikke skader naturtypen unødige.

Oppsummering trasé Fikse – Bjerga

Trasé 1.0C kan føre til inngrep i naturtypen svartorsumpskog og at lokaliteter med ask og alm går tapt. Departementet setter vilkår om at Statnett i detaljplanen må vurdere og redegjøre for om det er mulig å unngå inngrep i naturtypen og forekomsten av ask og alm. Trasé 1.0D vil gi konsekvenser for trekkende fugl ved kryssing av Frønsdalsmyrane og fra Lintjørna til Bjerga. Departementet setter som vilkår om at Statnett merker topplinene med fugleavvisere over en strekning på 1,5 km på hver av de to strekningene. Videre legger departementet til grunn at det ikke vil plasseres master i naturbeitemarken ved Byrkjeland/Lundagard.

Trasé Bjerga – Sponavika

Fra Bjerga til Sponavik i Vindafjord kommune har Statnett søkt om to traséalternativer; 1.0E og 1.52. NVE har anbefalt at det gis tillatelse til trasé 1.52.

Konsekvensutredningen har satt konsekvensene for naturmangfold for trasé 1.0E og 1.52 til *middels negativ*. Vindafjord kommune støtter Statnetts traséprioritering av 1.52 på strekningene. Grunneier Aarhus ved Tørsdal kjenner seg ikke igjen i verdivurderingene rundt trasé 1.5 med hensyn til naturmangfold og vilt. Statsforvalteren i Rogaland forutsetter at NVE setter krav til gode tilpasninger til naturmangfold. Statsforvalteren uttaler til tilleggsnotatet for konsekvensutredningen, at de anbefaler alternativ 1.52, forutsatt at forekomsten av furudominert eldre skog sør for Bjerga blir ivaretatt, og at det monteres fugleavvisere ved kryssing av Tørsdal.

Fugl

Traséen deler seg i 1.0E og 1.52 ved Bjerga. Begge traséene berører funksjonsområde for storfugl, men trasé 1.0E vil kreve mer hogst i plantefeltene enn trasé 1.52. Trasé 1.0E kan øke kollisjonsrisikoen for termikkseilende rovfugl ved Storefjellsnibba, og det er registrert hekkeområde for vandrefalk i området. NVE vurderer at konsekvensene for rovfugl vil være store på grunn av dette, og at vilkår om å unngå anleggsarbeider i hekkeperioden ikke vil være tilstrekkelig for å avbøte konsekvensene. Trasé 1.52 ligger på andre siden av fjellet og er på grunn av topografien vurdert til å ikke ha samme konsekvenser for rovfugl som 1.0E. Statsforvalteren i Rogaland mener at trasé 1.52 mangler konsekvensutredning for naturtyper, vegetasjon og planter og dermed ikke oppfyller kravet til kunnskapsgrunnlaget. Statsforvalteren mener traséen må merkes med fugleavvisere ved kryssing ved Tørsdal. Traséen ligger i funksjonsområde for storfugl, men utover dette er ikke NVE kjent med at området er spesielt viktig for fugl. NVE er usikker på hvilken effekt merking av linene vil ha her, og mener det er andre områder som bør prioriteres ved krav om merking med fugleavvisere. Departementet tilrår konsesjon til trasé 1.52, men setter som vilkår at Statnett i detaljplanen skal vurdere om det er hensiktsmessig å sette fugleavvisere også på strekningen der ledningen krysser Tørsdal.

Naturtyper og vegetasjon

NVE fastslår at deler av forekomsten med gammel furuskog vil gå tapt som følge av trasé 1.52. NVE mener at en justering her vil gi ulemper for bebyggelsen i området, og mener det ikke er hensiktsmessig å anbefale en justering, ut over at Statnett kan vurdere om det er mulig med en mindre justering innenfor den anbefalte traséen for å redusere inngripen i forekomsten. NVE finner ikke grunnlag for å anbefale at det settes vilkår om fugleavvisere ved kryssing av Tørsdal slik Statsforvalteren i Rogaland mener, da NVE ikke har informasjon om at dette området er spesielt viktig for storfugl, utover at det er funksjonsområde. Trasé 1.0E vil gi store konsekvenser for termikkflygende rovfugl og hekkeplasser for rovfugl, og NVE er derfor enig i Statnett, Vindafjord kommune og Statsforvalteren i Rogaland sine vurderinger om at traséalternativ 1.52 vil være den beste for naturmangfold på strekningen, hovedsakelig av hensyn til fugl og inngrepsfritt naturområde som vil falle helt bort ved trasé 1.0E. Departementet er enig i denne

vurderingen. Departementet setter imidlertid vilkår om at det i detaljplanen skal vurderes om det likevel er hensiktsmessig å sette fugleavvisere på strekningen. Detaljplanen skal videre beskrive hvordan den eldre furudominerte skogen i området skal hensyntas.

Trasé Sponavika – Romsalandsvågen

Statnett har søkt om tre ulike alternativer fra Sponavik til Erland, trasé 1.0F, 1.0F2 og 1.6+1.0F og to ulike alternativer fra Erland til Romsalandsvågen, trasé 1.0G og 1.0G2. NVE anbefaler at det gis tillatelse til trasé 1.0F2 og 1.0G.

Konsekvensutredningen setter konsekvensgraden for traséalternativ 1.0F og 1.0F2 til *middels negativ*, men 1.0F2 er likevel rangert foran 1.0F. Alternativ 1.6 som er en justering av 1.0F ved Freiåsen, men blir i kombinasjon med 1.0F (kryssingen av Skjoldafjorden) vurdert til noe bedre enn de to andre, altså *liten til middels negativ*.

Fugl

Alle traséalternativene vil spenne over Skjoldastraumen som er trekkroute for fugl inn og ut av Skjoldafjorden. Trasé 1.0F skrår over i sørlig retning fra Sponavik til Bjoland i en lengde på om lag 550 meter med en mastehøyde på opptil om lag 35 meter. Trasé 1.0F2 vil spenne nesten rett over fra Sponavik til Kvalen i en lengde på om lag 1 kilometer og videre fra Kvalen over Valsbukta til Vårå i en lengde på om lag 320 meter. De to mastene på strekket fra Sponavik til Kvalen vil være om lag 65 meter høyde for å ivareta seilingshøyden på fjorden. Masten på Vårå vil ha en normal høyde på opptil 35 meter, og strekket vil dermed skrå nedover i høyden.

Statsforvalteren i Rogaland mener at alternativ 1.0F2 gir større konsekvenser for naturmangfold enn 1.0F på grunn av høyere master og lengre fjordstrek. Det er særlig større arter med lang levealder og lav reproduksjonsrate, som flyr i stor høyde ved trekk som kollisjonsfaren er kritisk for. Statsforvalteren savner en nærmere differensiering av hvor ulike fuglearter oppholder seg, eksempelvis er Kvalen og Valsbukta områder som kan tiltrekke seg vadefugl. Statsforvalteren anbefaler fugleavvisere for spennet over Skjoldafjorden.

NVE fastslår at strekket over til Kvalen blir omtrent dobbelt så langt som for 1.0F, og vil derfor utgjøre et lengre kollisjonshinder. Departementet er enig i denne vurderingen. Med hensyn til høyde på de to alternativene, vil konsekvensene av dette variere med hvilke arter som flyr på strekningen, og kan gi både fordeler og ulemper avhengig av art. NVE mener derfor at dette er av mindre betydning enn lengden på strekket. Alternativ 1.0F er et kortere strekk, men tar samtidig i bruk høydemeterene i terrenget for å oppnå tilstrekkelig seilingshøyde på fjorden, slik at høydeforskjellen ved de to alternativene totalt sett ikke vil være avgjørende for hvilken virkning ledningen får for fugl. Trasé 1.0F2 spenner videre fra Kvalen over Valsbukta som er en grunnbukt som NVE legger til grunn blir brukt av fugl til næringssøk. Ledningen vil ha lavere høyde over bukta enn over Skjoldastraumen, og kan bidra til økt fuglekollisjoner også her. NVE vurderer at begge fjordkryssingene vil gi store negative konsekvenser for fugl, spesielt med tanke på at det allerede finnes 300 kV ledninger som krysser lenger sør. NVE mener imidlertid at de negative

virkningene kan avbøtes noe ved at det stilles krav om merking med fugleavvisere på topplinen på strekket. Det vil også være behov for merking av topplinene over Valsbukta.

Videre får alle traséer konsekvenser for fugl som trekker mellom Erlandstjørna og Erlandsvatnet og for hekkende rovfugl i nærheten. Traséen for 1.0F2/1.6 er marginalt bedre enn de andre. NVE mener likevel at ledningen må merkes med fugleavvisere over et strekk på om lag 700 meter for 1.0F og om lag 560 meter for 1.0F2/1.6, fra der traséen kommer inn på dyrket mark/naturbeite nord for Erlandstjørna til der naturbeite slutter sør for tjørna. NVE anbefaler at det stilles krav om å unngå anleggsarbeider i hekketiden for hønsehauk og musvåk fra mars til juni på denne strekningen, for å unngå forstyrrelser. Departementet er enig i denne vurderingen og setter nevnte vilkår.

Naturtyper og vegetasjon

Trasé 1.0F og 1.6 berører begge naturtypen hagemark med eik med verdi B – *lokalt viktig* ved Bjoland. Ryddebeltet vil fjerne mer eller mindre hele naturtypen på vestsiden av Nesvegen og bli et betydelig inngrep i forekomsten. Der traséen deler seg i 1.0F og 1.6 på Bjoland, berører begge traséene en lokalitet av soppen *sumpjordtunge (VU)* som også er norsk ansvarsart. Det vil være anleggsarbeidene som hovedsakelig vil berøre arten. Det er gjort én registrering av forekomsten i september 2018 og den ligger på dyrket mark og vil være utsatt for påvirkning som følge av jordbruk.

NVE vurderer at det vil være vanskelig å unngå forekomsten under anleggsarbeidene med ledningen, men at det er stor sannsynlighet for at forekomsten allerede har gått tapt eller vil gå tapt som følge av påvirkning fra jordbruksdrift.

Trasé 1.0F2 vil gå over Kvalen som er registrert som naturbeitemark med verdi B – *lokalt viktig*. Naturtypen ligger imidlertid i kantsonene av den nordlige delen av halvøyen, og blir dermed ikke berørt av traséen. Alle traséene går i kanten av Erlandstjørna som er kategorisert som rik kulturlandskapsjø med verdi C – *lokalt viktig*. Den er definert som lokalt viktig på grunn av relativt intakt preg med naturlige kantsoner og ganske rik våtmarksvegetasjon.

Trasé 1.0F vil gå i vestkanten av tjørna, og kantvegetasjon vil måtte ryddes langs hele vestsiden av tjørna, som en del av ryddebelte. Trasé 1.0F2/1.6 går lenger mot vest, og det vil i liten grad være behov for å fjerne vegetasjon i traséen da den spenner over dyrket mark og naturbeite. NVE vurderer at traséalternativ 1.0F2 er bedre for naturtyper og vegetasjon enn 1.0F og 1.6. Departementet er enig i denne vurderingen.

Videre fra Erland har Statnett søkt om to alternativer til Romsalandsvågen, alternativ 1.0G og 1.0G2. Trasé 1.0G2 vurderes i tilleggsnotatet til konsekvensutredningen som dårligere for naturmangfoldet enn 1.0G på samme strekning, på grunn av kryssing over kystlynghei. Ved Sauahøgda går traséen gjennom to naturbeitemarker og kantsonene av den utvalgte naturtypen kystlynghei, Sauehøgda nord – verdi B – *viktig* og Sauehøgda sør – verdi C – *lokalt viktig*. Det er planlagt et par mastepunkt i lokalitetene.

Både trasé 1.0G og 1.0G2 fra Erland til Romsalandsvågen vil gå gjennom naturtypen kystlynghei ved Sauahøgda/Svinali, og det er planlagt et par mastepunkt i lokaliteten. Trasé 1.0G2 vil gå lenger inn i lokaliteten Sauahøgda nord med verdi B – *viktig*, og midt gjennom lokaliteten Sauahøgda sør med verdi C – *lokalt viktig*, og i større grad vanskeliggjøre skjøtsel av lokaliteten. Statsforvalteren i Rogaland mener at man må unngå alternativ 1.0G2 gjennom kystlyngheilokalitetene ved Sauahøgda.

Statnett bekrefter i e-post av 23. november 2022 at det er mulig å holde kystlyngheilokalitetene i hevd med bråtebrenning, så lenge Statnett varsles innen september året før skjøtsel, slik at de kan vurdere behovet for utkobling av ledningen. Statnett må også ha personell til stede under brenningen. Beiting vil kunne gjennomføres som normalt. Trasé 1.0G går i kanten av lokalitetene, og NVE påpeker at det går ofte 20-30 år mellom hver gang skjøtsel av kystlynghei i form av brenning gjennomføres. NVE vurderer at selv om skjøtsel fremdeles kan gjennomføres, vil trasé 1.0G være marginalt bedre med tanke på å opprettholde lokaliteten med kystlynghei, og med tanke på sikkerhet ved brenning, enn 1.0G2. Departementet er enig i denne vurderingen.

Oppsummering trasé Sponavika – Romsalandsvågen

Alle traséene får betydelige konsekvenser for naturmangfoldet, hovedsakelig for fugl som trekker inn og ut av Skjoldafjorden. Trasé 1.0F2 får et lengre fjordspenn noe som er negativt. Departementet setter vilkår om fugleavvisere på topplinene på denne traséen. Trasé 1.0F får større konsekvenser for naturtyper enn 1.0F2 og 1.6, da den vil kreve fjerning av vegetasjonen som utgjør deler av verdien av Erlandstjørna som rik kulturlandskapssjø, i tillegg til at hagemarken på Bjoland vil halveres. Departementet mener at totalt sett at 1.6+1.0F over Skjoldastraumen, kommer noe bedre ut enn 1.0F2 på grunn av kortere strekk over Skjoldastraumen. Departementet mener at trasé 1.6+1.0F har minst negative konsekvenser for naturmangfold. Departementet vurderer at traséalternativ 1.0G2 gir noe større konsekvenser for naturtypen kystlynghei ved Sauahøgda enn 1.0G. Øvrige konsekvenser for naturmangfold er i hovedsak lik.

Trasé Romsalandsvågen – Gismarvik transformatorstasjon

Statnett har søkt om én trasé fra Romsalandsvågen til Gismarvik transformatorstasjon i trasé 1.0G, 1.0G3 og 1.0H. Konsekvensutredningen setter konsekvensgraden for naturmangfold for traséene 1.0G og 1.0H til *middels til stor negativ*. Videre er det omsøkt én mindre justering ved Klovning, omtalt som 1.0G3. Denne vurderes til å være noe bedre enn opprinnelig trasé grunnet større avstand til hekkelokalitet for rovfugl. NVE anbefaler at det gis tillatelse til disse traséene.

Fugl

Ledningen passerer ingen områder som er definert som funksjonsområde for fugl, men vil utgjøre økt kollisjonsrisiko, blant annet for næringssøkende rovfugl og spesielt ved kryssing av Storavatnet og Førlandsfjorden. NVE anbefaler at det settes vilkår om merking med fugleavvisere på ledningen ved kryssing av Storavatnet og Førlandsfjorden. Departementet er enig i denne vurderingen og stiller vilkår om merking med fugleavvisere ved denne kryssingen.

Det er registrert hekkeplasser for hønehaug og kongeørn i området nær traséen, og en ledning kan føre til økt kollisjonsrisiko ved næringssøk, og forstyrrelser ved anleggsarbeider. Det er kjente hekkeområder for hubro i området, samt overnattingsplass for kongeørn. En ny ledning vil øke kollisjonsrisikoen, men på grunn av stort tverrsnitt, antas det at denne er begrenset. For hekkende rovfugl, vil det hovedsakelig være anleggsarbeidene som vil være forstyrrende.

I Miljødirektoratets handlingsplan for hubro 2022-2026 er det opplyst i kap. 5.6, «Forhindre forstyrrelser i hekketiden,» at den mest sårbare perioden for hubro strekker seg fra 1. februar til 31. august. Departementet er enig med NVE i at forstyrrelser kan avbøtes ved at det settes vilkår om at anleggsarbeider skal unngås ved de aktuelle lokalitetene så langt det er mulig i hekkeperioden fra februar til og med august på den om 12 kilometer lange strekningen Dyråsen–Gismarvik transformatorstasjon.

Statnett skal også i detaljplan vurdere om det er hensiktsmessig å utføre mer systematiske før- og etterundersøkelser i tilknytning til de kjente hubrolokalitetene for å øke kunnskapen om hvordan bygging og drift av store kraftledningsanlegg påvirker hubro, og hvordan de i så fall skal utføres.

Naturtyper og vegetasjon

Etter at ledningen har krysset Førlandsfjorden og går inn mot Ådnafjellet og ned mot Gismarvik stasjon, vil den over en kortere strekning gå gjennom den østlige kanten av *den utvalgte naturtypen kystlynghei* med verdi B – *viktig*, kalt Hei fra Høie til Akسدalsvatnet. I Naturbase stopper det registrerte området i nordvestre del av Mosvatn, slik at trasé 1.0H ikke berører området som inngår i den utvalgte naturtypen med særskilt verneformål. NVE legger til grunn at dette området kan holdes i hevd under oppsyn av personell fra Statnett, og at konsekvensene for naturtypen derfor vil være begrenset. De fysiske inngrepene i lokaliteten begrenser seg til om lag tre mastefester, hver med et fotavtrykk på rundt 70 m².

Videre berører trasé 1.0G flere lokaliteter og truede arter ved Dyråsen der den går i parallell med eksisterende 300 kV ledning Sauda–Karmøy. I konsekvensutredningen er det lagt til grunn en avstand mellom den eksisterende og nye ledningen på 100–140 meter. Statnett har i søknaden lagt til grunn 80-100 meter mellom de to ledningene, og Statnett har bekreftet dette i etterkant. Dette gjør at virkningene for flere av naturtypene og artene blir noe redusert. Dette vil gjelde for kystmyrlokaliteten Kvednavik sør (lok. 74), i mindre grad Svinali sør (lok. 70), boreonemoral regnskog Dyråsen nordøst (lok. 43) og nord (80), og forekomsten av *fureflekklav (VU)* og *kyststry (VU)*.

Etter NVEs vurdering er det mulig å unngå forekomsten av *fureflekklav* nord for traséen i Dyråsen nordøst, men forekomsten må merkes før anleggsarbeidene starter, slik at man kan unngå inngrep. En forekomst av *ringstry (NT)* vil gå tapt der traséen ryddes mellom de to ledningene. Forekomsten av *fureflekklav (VU)* og *gul pærelav (NT)* mellom ledningene ved Sagbakken (lok. 44) vil gå tapt. NVE vurderer at det vil gi større konsekvenser for naturmangfoldet og arter dersom ledningen legges utenom forekomstene, da det vil redusere parallellføring med eksisterende ledning og berøre nye områder som det må antas inneholder tilsvarende naturverdier.

Oppsummering trasé Romsalandsvågen – Gismarvik transformatorstasjon

Alternativ 1.0G ved Apeland vil være negativ for den østlige delen av forekomsten med kystlynghei. Departementet er enig med NVE i at naturtypen begge steder kan skjøttes med tidlig varslings og under oppsyn av personell fra Statnett. Departementet legger til grunn at Statnett selv bekoster eget personell ved skjøtsel, og at dette ikke belastes grunneiere.

Ledningen vil føre til at flere forekomster av rødlistede arter i kategori *sårbar* og *nær truet* vil gå tapt. Departementet vurderer at det ikke er hensiktsmessig å flytte ledningen lengre vekk fra disse forekomstene da dette vil føre til mindre parallellføring med eksisterende ledning, og at man berører nye områder som det er stor sannsynlighet vil inneha tilsvarende verdier.

Ledningen går i områder med registrerte hekkelokaliteter for rovfugl og hubro. Departementet setter derfor vilkår om at Statnett så langt det er mulig skal unngå anleggsarbeider i hekketiden fra februar til og med august. Statnett skal også i detaljplan vurdere om det er hensiktsmessig å utføre mer systematiske før- og etterundersøkelser i tilknytning til de kjente hubrolokalitetene. Det settes videre vilkår om at topplinene på ledningen merkes med fugleavvisere over Storavatnet og ved kryssing av Førlandsfjorden. Dersom strekket over Førlandsfjorden må merkes for luftfart, vil det være tilstrekkelig som merking.

Gismarvik transformatorstasjon

Konsekvensutredningen setter konsekvensgraden av nye Gismarvik transformatorstasjon til *ubetydelig*. Stasjonen inkludert deponier på sørsiden av Longavatnet og sørøstsiden av Steinsvatnet, som ligger i et område med kystlynghei ved Hetland med verdi B – *viktig*.

Stasjonen ligger imidlertid innenfor arealet regulert til Haugaland Næringspark. Statnett har søkt om å utvide arealet noe mot Hetland, men det er ikke registrert sårbare eller truede arter i dette området. Departementet legger til grunn at Tysvær kommune i reguleringen av området til næringspark, har vurdert konsekvensene for naturmangfoldet av næringsparken.

For fugl vil det hovedsakelig være støy i anleggsfasen som kan gi negative virkninger. Det er imidlertid i området ikke registrert rødlistearter som er spesielt sårbare for støy i hekkeperioden. Stasjonen ligger innenfor området regulert til næringspark, og departementet legger til grunn at etableringen av stasjonen vil pågå samtidig med øvrig støyende arbeider i parken. Departementet mener at Gismarvik transformatorstasjon vil gi begrensede nye virkninger for naturmangfoldet ettersom det etableres innenfor næringsparken, og legger til grunn at eventuelle negative virkninger er vurdert av Tysvær kommune i reguleringen av næringsparken.

Blåfalli koblingsstasjon

Konsekvensutredningen setter konsekvensgraden for utvidelse av Blåfalli koblingsstasjon til *ubetydelig til liten negativ*. Den er satt ut ifra at det ikke er registrert verdifulle naturtyper eller arter i området.

Departementet legger til grunn at utvidelsen av stasjonen ikke berører viktige naturtyper eller arter. Utvidelsen skjer i sammenheng med eksisterende stasjon, og departementet vurderer derfor at konsekvensene for naturmangfoldet vil være begrenset sammenlignet med i dag. Det er blitt påpekt bekymring for at hjortvilt vil trekke bort fra området som følge av arbeidene. Bekymringen er hovedsakelig knyttet til jakt. Det vil hovedsakelig være støy i anleggsfasen som kan gjøre at hjortevilt og fugl i området trekker bort. Departementet vurderer imidlertid at dette vil være midlertidig.

Samlet belastning i henhold til prinsippene i naturmangfoldloven

Naturmangfoldlovens (nml) alminnelige bestemmelser om bærekraftig bruk legges til grunn som retningslinjer ved utøving av myndighet etter energilovgivningen, jf. bestemmelsen i nml. § 7 og prinsippene i loven §§ 8-12. Det vises i denne sammenheng til forvaltningsmålene om naturtyper, økosystemer og arter i nml. §§ 4-5.

I tråd med nml. § 10 har departementet gjort en egen vurdering av tiltakets påvirkning på økosystemet ut ifra den samlede belastningen. NVE gjennomgår og vurderer denne påvirkningen i kapittel 5.5.3.10 i innstillingen. Departementet tar utgangspunkt i NVEs innstilling.

Kommunale arealplaner

Alle traséalternativene går hovedsakelig gjennom områder som er avsatt til landbruk, natur og friluftsliv (LNF-område) i kommunenes arealplaner, med spredt bebyggelse og næringsvirksomhet. Menneskelige inngrep i områdene er svært variert og landskapet er preget av landbruk, veier, noe boligbebyggelse og hytter, i tillegg til en rekke mindre kraftledninger. Det er avsatt arealer til boliger, fritidsbebyggelse og næring i samtlige kommuner, men disse områdene ligger i hovedsak i sammenheng med eksisterende bebyggelse og næring, og ikke i nærheten av ledningstraséen.

I Etne kommune er det avsatt et område for framtidig fritidsbebyggelse ved Krite mellom Basurdevatn, Krokavatnet og Grindheimsvatnet i nærheten av Strype og trasé 1.0B2. Det er også avsatt en framtidig turtrasé over Hårlandsnepane, Strype og ned i Litledalen via Kaldheim og Fosshovda og mot Fikse. Her vil ny ledning og turtraséen i stor grad berøre det samme området i Etne. Dersom kommunen etablerer en tilrettelagt tursti på Strype, vurderer departementet at dette sammen med en ledning vil øke belastningen på naturmangfoldet i området sammenlignet med i dag.

Det er avsatt område til framtidig fritidsbebyggelse sør for trasé 1.0B2, som også vil bidra til å øke den generelle belastningen dersom det blir etablert. Departementet er imidlertid av den oppfatning at dette er et område som i dag ikke er uberørt, da det er påvirket av blant annet kraftutbygging og friluftsliv. Belastningen for naturmangfoldet og økosystemet vil totalt sett øke dersom alle planene blir realisert. Departementet vurderer at det er hensiktsmessig å holde inngrep relativt samlet i et område.

I Etne kommune er det avsatt arealer til næringsformål på Fikse der det i dag er masseuttak, og NVE er kjent med at kommunen har planer om å videreutvikle arealene.

I Vindafjord kommune er det tilrettelagte arealer for næring på Nerheim der ledningen er planlagt i sørlige enden av næringsarealene og arealene er under utvikling.

I Tysvær kommune er Haugaland Næringspark under etablering i Gismarvik, og Gismarvik transformatorstasjon er i hovedsak planlagt innenfor dette området. I tilknytning til Haugland Næringspark, og Karmøy-tunnelen, den såkalte T-forbindelsen, er det i kommuneplanen til Tysvær avsatt arealer til bebyggelse og næring i Slåttevik på andre siden av Førlandsfjorden.

Det er ingen store sammenhengende områder med urørt natur som blir berørt av ledningen i de berørte kommunen, men tre mindre områder i «inngrepsfrie områder» kategori 2, det vil si områder som ligger mellom en og tre kilometer fra tyngre tekniske inngrep, blir redusert eller faller bort. Dette gjelder i Etne kommune for traséalternativ 1.0C, 1.0C2 og 1.3, som vil føre til bortfall av 11 000 m² med inngrepsfritt naturområde ved Mostøl, og traséalternativ 1.0B2, 1.2, 1.3, 1.0C og 1.0C2 som vil redusere det inngrepsfrie naturområdet ved Høylandstosko i Etne-Saudafjella marginalt. I Vindafjord kommune vil traséalternativ 1.0E redusere inngrepsfrie områder ved Storefjellsnibba i sin helhet, mens trasé 1.52 vil halvere området fra sør.

Kraftledninger

Det finnes flere kraftledninger i området, spesielt i Kvinnherad og Etne på grunn av stor kraftproduksjon. Ved Blåfalli og Opstveit i Kvinnherad går det i dag totalt fire 66 kV ledninger og fire 300 kV ledninger ut fra Blåfalli og Opstveit transformatorstasjoner, hvorav Fagnes 66 kV ledning Blåfalli–Litledalen går parallelt med trasé 1.1+1.0A til Litledalen i Etne, og Statnetts 300 kV ledning Blåfalli–Sauda går parallelt med trasé 1.0A til Hagardskvilet/Vikadalen i Kvinnherad.

Ved Blåfalli og Opstveit, vil en ny ledning og utvidelse av Blåfalli koblingsstasjon i liten grad endre situasjonen for økosystemer og arter i området. Fagne har fått konsesjon til å bygge en ny 132 kV ledning fra Ølen transformatorstasjon til Våg i Tysvær parallelt med dagens doble 66 kV ledning som skal rives på samme strekning, og ny 420 kV ledning vil gå parallelt med denne fra Ølen transformatorstasjon til Lintjærna i Vindafjord.

Fra Storefjellsnibba går traséen 1.52 delvis parallelt med Statnetts 300 kV ledning Sauda–Håvik fram til Klovning, der denne krysser Førlandsfjorden lenger sør. Fagne har i dag en 66 kV ledning Klovning–Spanne, som går fra Klovning transformatorstasjon, og har fått konsesjon til en ny 132 kV ledning parallelt med denne som skal gå til deres nye transformatorstasjon i Gismarvik.

Det er spesielt for fugl at flere ledninger i parallell samlet sett kan gi større konsekvenser. Ved kryssing av Åkrafjorden og Stordalsvatnet vil en parallellføring av 66 kV-ledninger og 420 kV ledningen kunne gi økt kollisjonsfare for trekkende fugl. Det samme vil være tilfellet ved Frønsdal/Eikelandstjærna, der ledningene vil krysse dalføret nord for Eikelandstjærna og Førlandsfjorden ved parallellføring av Fagnes 132 kV-ledninger og ny 420 kV ledning. De ulike spenningsnivåene vil gi linestrek i flere plan, da 420 kV ledningen vil være noe høyere enn 132

kV og 66 kV-ledningene. Som vurdert over, mener departementet at bruk av fugleavvisere på begge ledningene og topplinene i dette området vil bidra til å redusere kollisjonsrisikoen.

Departementet mener at det er en fordel at ledninger samles, da inngrep både i naturtyper og hinder for fugl holdes til et begrenset område og ikke spres utover og fragmenterer naturtyper og leveområder i større grad, eller skaper flygehinder for fugl over større avstander.

Bianlegg til Statnetts omsøkte tiltak

Statnett har søkt om en rekke hjelpeanlegg, som midlertidige anleggsveier, anleggsplasser og riggplasser. Totalt har Statnett søkt om 143 anleggsveier, hvorav åtte er permanente, og 57 anleggsplasser, hvorav fem er permanente. Statnett skriver i søknaden at de trolig ikke vil få bruk for alle anleggsplassene og -veiene, men at de er nødt til å ha muligheten til å benytte arealene dersom det skulle bli behov under byggingen. Hovedsakelig er anleggsveiene eksisterende veier av varierende kvalitet og bruksformål, og der Statnett har søkt om terrengrtransport, er det kun eksisterende sti i dag. Statnett beskriver i søknaden at de vil tilbakeføre disse områdene til opprinnelig tilstand når anleggsarbeidene er ferdig.

Departementet viser til NVEs beskrivelse av omsøkte permanente veier og riggplasser. Det er ikke registrert sårbare naturtyper og vegetasjon i områdene med permanente hjelpeanlegg.

Anleggsplasser og riggområder er planlagt både på eksisterende anleggsområder, i skog og utmark, og på innmark/dyrket mark. Det kan ikke utelukkes at det finnes truede eller sårbare naturtyper og arter på nye arealer som blir tatt i bruk. Departementet mener at dette kan avbøtes ved at det stilles krav om detaljplan som skal beskrive hvordan anleggsarbeidene skal gjennomføres og hvordan områdene skal istandsettes etter at anleggsarbeidene er ferdig. En slik plan må også inkludere hvordan Statnett skal unngå spredning av fremmede arter som finnes i tilknytning til traséen, anleggsplasser og -veier. En slik plan skal godkjennes av NVE før anleggsstart.

Kraftproduksjon

Det er mye kraftproduksjon i Kvinnherad. I Matre er det stor produksjon fra Blåfalli og Fjellhaugvatnet som er regulerte vassdrag øst for traséen, og det er en rekke småkraftverk både i Ytre Matre, Vikadalen, Fatland og Alsaker. I Etne er Litledalen kraftverk med regulering av blant annet Løkjelsvatn, Hårlandsvatnet og de største vannene på Strype, det største kraftverket. En utvidelse av kraftverket er under ferdigstillelse.

Det er videre planlagt flere småkraftverk i området. Spesielt i Kvinnherad og Etne kommuner. I Ytre Matre er Tungemyrsbekken mikrokraftverk og Ølvestveit mikrokraftverk planlagt på Ølvestveit, og begge er vurdert konsesjonsfrie. Høyland minikraftverk som vil utnytte Kaldheimselva og Sørrelva har fått konsesjon. Kraftverket ligger mellom Høylandshovda og Kaldheimselva. I Vindafjord er Søre Skogen mikrokraftverk vedtatt konsesjonsfritt. Dette anlegget ligger rett vest for traséalternativ 1.0E ved Søre Skogen.

NVE skriver at det ikke er funnet spesielle naturtyper eller arter i disse områdene, som direkte berøres av både ledningen og kraftverkene. Dersom de konsesjonssøkte småkraftverkene blir bygget, vil imidlertid anleggsarbeidene totalt sett bidra til økte forstyrrelser, men dette vil være midlertidig. Litledalen kraftverk er et stort kraftverk med betydelige inngrep i omgivelsene. Kraftverket ble først bygget ut på 1920-tallet, og har de siste årene vært under utvidelse. En ny ledning innerst i Litledalen, både i trasé 1.2 i Litledalen og opp på Strype i trasé 1.0A+1.0B2, vil ligge i samme området som Litledalen kraftverk, men de to anleggene vil i mindre grad berøre de samme økosystemene.

Departementet ser det som en fordel at inngrepene blir samlet, og at Statnett i anleggsfasen kan bruke noe av den infrastrukturen som er blitt bygget i forbindelse med vannkraftutbyggingen, som anleggsveier og riggplasser. På Strype vil den nye ledningen være en helt annen type inngrep enn de eksisterende, og øke belastning på hovedsakelig fugl som i liten grad berøres av vannkraftverkene. Det er i flere høringsuttalelser påpekt at det er planer om vindkraftverk flere steder i influensområdet, selv om de fleste av disse har enten fått avslag eller ikke lenger har gyldig konsesjon. Departementet legger til grunn at disse ikke blir realisert og kjenner ikke til at det finnes nye konkrete planer for vindkraftverk i området per i dag.

Sør for Gismarvik transformatorstasjon, er Gismarvik vindkraftverk på 15 MW bygget ut innenfor området regulert til Haugaland Næringspark. En ny ledning og transformatorstasjon vil øke belastningen på området. Departementet legger til grunn at samlet belastning på området av utbyggingen av næringsparken, er vurdert av Tysvær kommune i reguleringen av Næringsparken ved at kommunen har tatt høyde for at en næringspark vil tiltrekke seg andre typer infrastruktur i omkringliggende områder. Departementet mener at det er fordelaktig for naturmangfoldet at transformatorstasjonen hovedsakelig ligger innenfor området som allerede er regulert til industri i stedet for at den beslaglegger nye områder. Departementet er derfor av den oppfatning at det i hovedsak vil være støyende anleggsarbeider som vil bidra til å øke belastningen på naturmangfoldet i området som følge av Gismarvik transformatorstasjon.

Annen infrastruktur

Statens vegvesen har planer om ny E134 mellom Bakka–Solheim i Etne og Vindafjord kommuner, og ny E39 på strekningen Bokn–Hope. Statnetts omsøkte ledning vil i trasé 1.0C+1.0D gå parallelt med ny E134 fra Fikse i Etne til Lintjørn i Vindafjord. Videre er det foreslått en trasé for ny E39 fra Apeland til Haukås. Denne traséen er imidlertid på forslagsstadiet og ikke vedtatt. Dersom både ny 132 kV- og ny 420 kV ledning og ny E134 blir bygget, vil belastningen på delstrekningen Ølen–Lintjørna øke betydelig på enkelte strekninger, særlig i Vatnedalen. Ut ifra kunnskapsgrunnlaget er det imidlertid ikke grunn til å anta at Vatnedalen er et spesielt viktig funksjonsområde for arter. Selv om de negative konsekvensene for naturmiljøet i Vatnedalen blir omfattende, mener departementet at det er en fordel at de tekniske inngrepene samles. Alternativet ville trolig være å samle nettanleggene langs eksisterende E134, men da ville

de kommet vesentlig tettere på Landavatnet naturreservat og trekkrutene til Vatsvannet. Fra Fikse til Ølen kan belastningen på enkelte naturtyper som naturbeitemark øke.

Dersom den foreslåtte nye traséen for E39 blir vedtatt, vil den gå mellom dagens E39 og ny 420 kV ledning. For kystlynghei i området vil dette øke belastningen betydelig. Departementet er likevel av den oppfatning av at det er en fordel at inngrep samles for å unngå fragmentering av naturtyper og funksjonsområder over et større område.

Samlet belastning på konkrete økosystemer og arter

De samlede virkningene for økosystemer og arter vil i denne saken i all hovedsak kunne oppstå som følge av Statnetts omsøkte tiltak, eksisterende og planlagte energianlegg, Haugaland Næringspark, og eksisterende og planlagte nye traséer for E134 og E39. Naturtyper og flora vil til en viss grad påvirkes der det etableres master, ryddebelte, vindturbiner og veier. For øvrig vil virkningen begrense seg til kollisjonsrisiko og forstyrrelser for fugl. Vurderingene under er spesifikke for de enkelte naturtypene og artene som antas å kunne påvirkes av de samlede inngrepene.

Hubro

Den nasjonale bestanden av hubro (*EN – sterkt truet*) antas å være mellom 451 og 681 par, etter en kartlegging av hubroterritorier foretatt av Birdlife i 2014. Bestanden ser ut til å ha vært relativt stabil siden 2012, men det er tegn til at bestanden er i nedgang i enkelte områder. Rogaland er det fylket med mest hekkende hubro i Norge, anslagsvis 110–150 par.

Hubro er sårbar for menneskelige forstyrrelser, særlig i hekkeperioden. Menneskelige forstyrrelser vil forekomme langs hele ledningstraséen under bygging, men i liten grad etter at den er satt i drift.

Territoriene til hubro strekker seg flere kilometer ut fra hekkelokalitetene, og flere av disse berøres av de samlede utbyggingsplanene. Det er registrert flere hekkelokaliteter for hubro i influensområdet til ledningen og Gismarvik transformatorstasjon. Transformatorstasjon vil i større grad medføre aktivitet også i driftsfasen, men i dette området utgjør virksomhet knyttet til Haugaland Næringspark hovedaktiviteten. Området i Tysvær er også omringet av veier, bebyggelse og eksisterende industri. I tilknytning til stasjonen vil det i årene fremover bli mer aktivitet i forbindelse med nye ledninger inn/ut av stasjonen, blant annet som følge av at Fagne har fått konsesjon for en ny 132 kV ledning fra Klovning, og har planer om å oppgradere nettet sitt på Haugalandet til 132 kV. Det kan også bli aktuelt med innføring av produksjon fra havvind fra Utsira Nord. Det er vanskelig å slå fast om aktiviteten i gismarvikområdet vil føre til at hubroen slutter å bruke området, og eventuelt hva som er tålegrensen for menneskelig aktivitet i dette området.

Det er registrert aktivitet i den nærmeste hekkelokaliteten i 2018 da aktiviteten i Haugaland Næringspark allerede var i gang, og den såkalte T-forbindelsen med tunnel til Karmøy var bygget og i drift. Den andre hekkelokaliteten som ble funnet, var ikke i bruk. I verste fall kan disse

hekkelokalitetene blir forlatt for godt. I Etne er det ikke planlagt andre tiltak i det umiddelbare influensområdet utover ny E134 og næringsområde på Fikse der det i dag er masseuttak, men habitatet er omgitt av jord- og skogbruksaktivitet, bebyggelse og områder mye brukt til friluftsliv.

Gismarvik vindkraftverk kan gi kollisjonsrisiko for hubro, men turbinbladene er i høyere luftrom enn der hubroen normalt jakter. Selv om kollisjon ikke kan utelukkes, forventes det at menneskelige forstyrrelser og habitatfortrengning vil være det som utgjør den største negative virkningen for hubro i dette området.

Hubro kan også kolliderer med kraftledninger, selv om det er elektrokusjon med mindre kraftledninger som er den største dødsårsaken. Det forventes at flere kraftledninger vil gi økt kollisjonsrisiko. Fagne har fått konsesjon til en ny 132 kV ledning inn til Gismarvik transformatorstasjon parallelt med Statnetts nye ledning, i tillegg vil den nye 420 kV-ledningen flere steder gå parallelt med eksisterende 66 kV, 132 kV og 300 kV ledninger. Ledninger i ulike horisontale plan på strekningene i leveområdet i Tysvær vil kunne utgjøre et større lufthinder enn dagens ledninger. Det vurderes likevel som mindre negativt å samle ledninger i én korridor enn å spre dem ut over et større område, både med tanke på kollisjonsrisiko og habitatfortrengning.

Som nevnt over, lanserte Miljødirektoratet i 2022 en ny Handlingsplan for hubro 2022–2026 for å ivareta bestanden i Norge. De overordnede forvaltningsmålene for hubro er å redusere de negative påvirkningsfaktorene for å stanse bestandsnedgangen, og legge til rette for at arten kan gå fra sterkt truet (EN) til sårbar (VU). Det andre og mer langsiktige målet er å sikre at hubroen overlever som norsk hekkefugl på lang sikt og ha en selvrekrutterende populasjon i sitt tidligere utbredelsesområde.

Det er etter NVEs vurdering ingen stor økt risiko for hubrodød som følge av tiltakene, men økt aktivitet i både anleggs- og driftsfasen spesielt i leveområdene i Etne og Tysvær kan føre til at hubro fortrenses fra områdene, noe som kan påvirke den lokale bestanden. Hekkelokalitetene i Tysvær i tilknytning til Gismarvik vil ligge særlig utsatt til forstyrrelser på grunn av virksomheten i næringsparken, og den økte belastningen med ledningen inn til området. Regionalt og lokalt antas det likevel ikke at bestandene vil påvirkes av de nevnte utbyggingsplanene, som berører en svært liten andel av de aktive hubroterritoriene i Rogaland og Vestland. Departementet er enig i dette og er også av den oppfatning av at det er en fordel at Gismarvik transformatorstasjon ligger i et område regulert til industriformål og ikke beslaglegger nye områder, og at ledningen inn til stasjonen parallellføres med ny og eksisterende infrastruktur. Slik unngår man at ytterligere nye hekkeplasser og leveområder blir forstyrret.

Rovfugl

I ledningens influensområde har hønsehauk (*VU – sårbar*), haukugle, kongeørn, havørn, fjellvåk, vandrefalk og musvåk, leveområde og hekkelokaliteter. På grunn av jaktmetoden er rovfugl utsatt for kollisjon med kraftledninger. Videre kan rovfugl i sesongtrekket passere over områdene og kolliderer med ledninger. Rovfugl er også våre forstyrrelser under hekking, og de samlede utbyggingsplanene vil medføre byggeaktivitet og transport i flere år fremover. Hønsehauk har en

bestandsstørrelse i Norge anslått til mellom 2768–3712 reproduserende individer, og har hatt en bestandsnedgang siden fredningen i 1971. Selv om det har vært en nedadgående trend i bestanden siden 2004, tyder nyere rapportering på at bestandsnedgangen på 2000-tallet har vært mindre enn før årtusenskiftet. I Vestland viser nyere studier at bestanden av hekkende par er halvert fra 100–130 par på 1990-tallet og tidlig 2000-tallet til 50–65 par i 2018. Den største trusselen for hønehauk på landsbasis antas å være hogst i hekkelokaliteter. Det er ingen av hekkelokalitetene som ligger i selve traséen til ledningen eller de planlagte veitraséene. Selv om ledninger kan gi noe økt kollisjonsrisiko, legger departementet til grunn at bestanden regionalt og nasjonalt ikke vil påvirkes av tiltakene. De vil derfor ikke komme i konflikt med forvaltningsmålene for arten.

De andre artene haukugle, kongeørn, havørn, vandrefalk, fjellvåk og musvåk er ikke rødlistede arter, men er relativt fåtallig og utsatt for kollisjon med kraftledninger og vindturbiner. De har en bestandsutvikling som tilsier at tap av enkeltindivider lokalt ikke vil påvirke bestandene og dermed ikke komme i konflikt med forvaltningsmålene i naturmangfoldloven § 5.

Kystlynghei

Ledningen berører naturtypen kystlynghei flere steder i Tysvær. Det gjelder spesielt i områdene ved Sauahøgda for trasé 1.0G2 og 1.0G, mellom Dueland og Romsalandsvågen der naturtypen har status som viktig, og for 1.0G+1.0H fra Apeland til Mosvatnet der naturtypen har status som utvalgt og svært viktig. Statnett har uttalt at skjøtsel av naturtypen fremdeles kan gjennomføres så lenge de varsles om brenning i september året før det skal skje for å vurdere behov for eventuell utkobling. Statnett må også ha eget personell til stede ved brenning.

Beiting kan foregå som normalt under ledningen. Mastepunktene med et areal på om lag 70 m², vil bli det største direkte inngrepet sammen med eventuell kjøring i naturtypen under anleggsarbeidene og vedlikehold. Det vil være en fordel for naturtypen at høy vegetasjon i ledningstraséen holdes nede, da dette bidrar til redusert gjengroing som er en av de største truslene mot kystlynghei. Forvaltningen av kystlynghei har som formål å bevare naturtypen, men tanke på variasjon av typer og at naturmangfoldet knyttet til dem ivaretas på sikt, sammen med tradisjonskunnskapen om bærekraftig bruk av lyngheiene.

I Rogaland er det to større landskapsvernområder med kystlynghei som hovedverneformål: Synesvarden i Hå kommune og Førland-Sletthei i Lund kommune. Statsforvalteren i Rogaland har i samråd med skjøtelsesgruppen for kulturlandskap valgt ut fire større lyngheiområder i fylket med verdi A – *svært viktig* - som de vil prioritere i den nasjonale handlingsplanen for kystlynghei. Dette er områder i kommunene Karmøy, Hå, Eigersund og Sokndal, som er valgt ut på grunn av verdi for truede arter, og med tanke på utsikter til å ta vare på større områder med behov for aktiv stimulering av skjøtsel. Ledningen vil føre til inngrep i form av mastepunkter som gir noe mindre tap av naturtypen, men ikke i områder som er omfattet av handlingsplanen. Tapet utgjør en svært liten andel av det samlede arealet av kystlynghei i Rogaland.

Departementet finner at deler av traséen har virkning for den utvalgte naturtypen kystlynghei og den vil bidra til bit-for-bit-nedbygging av denne naturtypen, selv om de fysiske inngrepene er

marginale. Statnett mener at det er mulig å holde kystlyngheilokalitetene i hevd med bråtebrenning, så lenge Statnett varsles innen september året før skjøtsel, slik at de kan vurdere behovet for utkobling av ledningen. Departementet legger til grunn at Statnett etterstreber å unngå og begrense skaden på forekomster av kystlynghei. Hvordan Statnett skal unngå og begrense skade på kystlynghei ved bygging og drift av anlegget, skal beskrives i detaljplan. Departementet setter vilkår om at Statnett legger til rette for at det kan gjennomføres nødvendig skjøtsel, jf. nml. § 53. Ved skjøtsel ved avbrenning av kystlynghei ved Sauehøgda nord og i den utvalgte naturtypen kystlynghei Hei frå Høie/Hauge til Akdsalsvatnet, skal Statnett stille med nødvendig sikkerhetspersonell som skal bekostes av Statnett.

Departementet mener at så lenge skjøtsel av naturtypen kan opprettholdes under ledningen, vil de samlede inngrepene ikke ha betydning for opprettholdelsen av naturtypen regional og nasjonalt.

Kostnadene ved miljøforringelse, miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder

Naturmangfoldloven § 11 tilsier at tiltakshaver skal bære kostnadene ved miljøforringelse. I den forbindelse har departementet anledning til å fastsette avbøtende tiltak som reduserer virkninger for naturmangfoldet. I nml. § 12 står det at skader på naturmangfoldet skal unngås ved bruk av driftsmetoder, teknikk og lokalisering som ut fra en samlet vurdering gir de beste samfunnsmessige resultatene. Departementet legger til grunn at konsesjonsbehandlingen skal medføre at tiltaket lokaliseres der de samfunnsmessige ulempene blir minst, jf. energiloven § 1-2.

Konsesjonen legger føringer for hvilke avbøtende tiltak Statnett må gjennomføre for å minimere skadene på blant annet naturmangfoldet. Departementet viser blant annet til vurderingen av vilkår i NVEs innstilling kapittel 6.5. På bakgrunn av dette mener departementet at naturmangfoldloven §§ 11 og 12 er hensyntatt. Etter departementets vurdering er det viktig at anleggsarbeid som potensielt kan berøre viktige biotoper og leveområder gjennomføres og tilpasses slik at inngrepene i disse områdene blir minst mulige. Departementet setter vilkår om at Statnett utformer detaljplan, der blant annet avbøtende tiltak i anleggsperioden blir beskrevet nærmere.

Oppsummering av samlet belastning i henhold til prinsippene i naturmangfoldloven

Virkningene av kraftledningen for naturmangfoldet består i hovedsak i direkte påvirkning på viktige eller utvalgte naturtyper og vegetasjon, eller kollisjonsrisiko for fugl som er direkte utsatt for dette. Nær hekkeområdene for sårbare arter kan forstyrrelser i forbindelse med anleggsarbeidene under hekking ha negative konsekvenser.

Det er i hovedsak i Tysvær det vil oppstå vesentlige sumvirkninger av ulike utbyggingsplaner. Dette vil spesielt gjelde for hubro, rovfugl og kystlynghei. En til to hekkelokaliteter for hubro kan få så stor samlet belastning i form av menneskelig aktivitet og anleggsarbeider i årene framover, at de i verste fall kan bli forlatt. Tiltak for å redusere kollisjonsrisikoen er å legge traséen i størst mulig avstand til hekkelokalitetene, eller gjøre linene og spesielt topplinene mer synlig for fugl. Departementet mener at risikoen for fuglekollisjoner kan avbøtes ved at det settes krav om fugleavvisere på spennene over fjordene og vannene.

For blant annet å ta hensyn til hekketid for hubro og annen rovfugl, settes det vilkår om detaljplan som beskriver hvordan Statnett skal tilrettelegge anleggsarbeidene for så langt det er mulig å unngå forstyrrelser i hekkeperioden fra februar til august for nevnte traséalternativer. I den forbindelse bør også Statnett kartlegge kjente hubrolokaliteter for å avdekke hvorvidt de er i bruk.

Statnett skal også i detaljplan vurdere om det er hensiktsmessig å utføre mer systematiske før- og etterundersøkelser i tilknytning til de kjente hubrolokalitetene for å øke kunnskapen om hvordan bygging og drift av store kraftledningsanlegg påvirker hubro, og hvordan de i så fall skal utføres.

Departementet har lagt vekt på virkningene for den utvalgte naturtypen kystlynghei som er truet på grunn av manglende skjøtsel, gjødsling, skogplanting eller nedbygging. Departementet legger til grunn at Statnett etterstreber å unngå og begrense skadene på forekomster av kystlynghei. Hvordan Statnett skal unngå og begrense skade på kystlynghei ved bygging og drift av anlegget, skal beskrives i detaljplan.

Så lenge traséen ikke legger begrensninger på skjøtselen, mener departementet at kraftledningstraséen utgjør en ubetydelig trussel mot kystlynghei. Departementet understreker at kostnadene ved Statnetts eget mannskap under skjøtsel av kystlynghei, skal bekostes av Statnett og ikke grunneiere.

Departementet har vurdert den samlede belastningen, jf. naturmangfoldloven § 10, av eksisterende og planlagte tiltak i tiltaksområdet. Ledningen går gjennom mange økosystemer og berører mange arter, spesielt hubro, rovfugl og kystlynghei, men på store deler av strekningen blir endringen liten i forhold til dagens situasjon. Ut over dette vil kraftledninger og Gismarvik vindkraftverk kunne medføre en økt samlet kollisjonsrisiko for rovfugl og hubro, uten at det vurderes til å ha betydning for artenes forvaltningsmål. Departementet vurderer på bakgrunn av dette at tiltaket ikke har virkninger som er i konflikt med forvaltningsmålene i naturmangfoldloven §§ 4 og 5.

På bakgrunn av vurderingene over, mener departementet at alternativ 1.1/1.0A+1.0B2+1.0C2+1.0C+1.0D+1.52+1.0F2/1.0F+1.0G+1.0G3+1.0H samlet gir minst negative virkninger for naturmangfold.

4.5.4. Virkninger for vassdrag

Flere høringsuttalelser har påpekt at traséene i Etne berører det vernede Etnevassdraget og Etneelva, som skal ha Vestlandets beste forhold for laksefiske og er mye brukt til friluftaktiviteter. NVE skriver at det omsøkte tiltaket berører to vernede vassdrag, Etnevassdraget og Høievassdraget. Etter NVEs vurdering er det i hovedsak de visuelle virkningene som vil påvirke de vernede vassdragene, og som dermed vil påvirke vernegrunnlaget knyttet til kulturlandskap og friluftsliv.

NVE vurderer at påvirkningen av verneformålene for de to vassdragene er så små at søknaden ikke trenger å behandles etter vannressursloven. Statnett må likevel sikre at det ikke skjer

avrenning fra anleggsarbeidene, der mastepunkter er i nærheten av vassdrag. Dette skal beskrives i detaljplan som skal godkjennes av NVE før anleggsstart. Departementet er enig i denne vurderingen og mener det er viktig å planlegge plassering av mastepunkt i nærheten av vann og vannstrenger på en slik måte at avrenning til vassdragene unngås. Det er også viktig at kantvegetasjonen langs vann og elver i så liten grad som mulig fjernes, jf. vannressursloven § 11. Departementet viser ellers til NVE innstilling og slutter seg til den.

4.5.5. Virkninger for arealbruk, næring og bebyggelse

Ledningstraséen vil båndlegge et areal på om lag 4522 dekar. Det vil være noe variasjon i båndlagt areal avhengig av hvilken trasékombinasjon som blir valgt. Det er mastepunktene, bygging av enkelte veier i ny trasé og permanente riggplasser, som vil gi direkte arealbeslag. Arealbeslaget per mastepunkt er beregnet til om lag 65–70 m². De permanente riggplassene og de permanente nye anleggsveiene vil gi et samlet arealbeslag på om lag 50 daa.

Enkelte steder vil traséene kunne gi konflikter med planer om boligutbygging. Dette er i områder som ikke er omregulert fra LNF-område til boligområde i eksisterende kommunedelplaner. Det er derfor vanskelig å forutse hvor realistiske disse utbyggingsplanene er. NVE la eksisterende kommunedelplaner til grunn i vurderingene, også for de planlagte boligfeltene på Dueland. Ettersom kommunedelplanen for Tysvær kommune etter planen skal revideres og det har kommet konkrete innspill til arealene på Dueland, legger NVE også til grunn Tysvær kommunes uttalelse om at arealene ikke vil bli tatt inn i kommunens nye arealplan. Ettersom det likevel er to alternativer her som i liten grad skiller fra hverandre av andre arealhensyn, mener NVE at trasé 1.0G har minst virkninger med hensyn til virkninger for annen potensiell fremtidig arealbruk. For øvrige traséer vil det være andre hensyn som vil være avgjørende. Departementet viser til vurderingene i NVEs innstilling og slutter seg til disse.

Virkninger for landbruket

Ledningen vil gi konsekvenser for jordbruket langs hele traséen, samt enkelte anleggsplasser og -veier. I tillegg vil spesielt anleggsfasen med helikoptertrafikk kunne være forstyrrende for dyr på beite. Både sau, storfe og geit beiter langs hele traséen. Det er i hovedsak liten forskjell på de ulike traséene med hensyn til jord- og skogbruk, med unntak av alternativene 1.2, 1.0B2, 1.0C, 1.0C2 og 1.3 i Etne, der 1.2 og 1.3 i større grad berører jordbruk og produktiv skog. Her vil det legges større begrensninger på fremtidig produksjon fordi skogen må holdes nede i ryddebeltet, sammenlignet med de øvrige alternativene. Traséene 1.0B2 og 1.0C2 berører minst skog av disse alternativene.

Det er i konsesjonsbehandlingen kommet flere høringsinnspill fra grunneiere i samtlige kommuner, som uttrykker de samme bekymringene med hensyn til jordbruk. NVE har behandlet dem samlet da de i stor grad omhandler samme tema.

Det blir påpekt at forstyrrelser av dyr på beite under anleggsarbeidene kan gi merarbeid, tap av dyr og vekstreduksjon, og en ledning over dyrket mark og innmarksbeiter kan gi begrensninger

med tanke på blant annet gjødsling med gjødselkanon. Departementet legger til grunn at grunneierne må være med i planleggingen av plassering av mastepunkt. Det blir også vektlagt at midlertidige anleggsområder og anleggsveier må planlegges i samråd med grunneierne slik at disse ikke i unødig grad beslaglegger dyrket mark og beiter, samt at eventuelle veier kan benyttes av grunneiere senere i driften. Departementet mener det må være dialog med grunneiere om hvordan skog og rydding av traséer skal foregå med tanke på rydding av hogstavfall og avvirking av tømmer/ved. Det må være dialog om når anleggsarbeider skal foregå, spesielt helikopterflyging, med tanke på dyr på beite.

Departementet vil ikke sette krav om at Statnett skal unngå anleggsarbeider i hele beitesesongen, da arbeidene på hvert mastepunkt og strekking av ledningen vil foregå i etapper, og belastningen på hvert område vil være over kortere perioder. Departementet mener imidlertid at Statnett må ha tett dialog med grunneiere med beitedyr, både på innmarks- og utmarksbeite der det skal flys helikopter, og varsle i god tid om når dette skal skje, slik at grunneier i størst mulig grad kan tilpasse beite til dette. Departementet forutsetter at Statnett fortsetter dialogen med grunneiere om anleggsplasser og riggplasser, og har dialog om mastefester for å redusere ulempene for grunneiere spesielt på dyrket mark. Statnett må også ha dialog med grunneiere om avvirke av tømmer og hogstavfall i traséen med tanke på nytte og opprydning. Både rutiner for varsling av grunneiere med beitedyr om helikopterflyvning og støyende arbeider, og detaljplanleggingen av mastefester, riggplasser og anleggsveier, må beskrives i en detaljplan som skal godkjennes av NVE før anleggsstart. Departementet setter som vilkår at Statnett skal ta hensyn til, og der det er hensiktsmessig, unngå tiltak som vanskeliggjør landbruksaktivitet og tilhørende næringer. Det skal søkes hensiktsmessige løsninger med grunneiere og de respektive kommunene. Dette skal beskrives i en detaljplan.

Trasé Litledalen–Fikse

Ove Opheim, gnr. 18, bnr. 1 ved Fikse i Etne, ønsker at ny ledning legges parallelt med eksisterende ledning, da ny ledning vil beslaglegge om lag 13 dekar av hans skog. Statnett sier de vil ta kontakt for eventuelle tilpasninger. NVE konstaterer at ledningen her går med en avstand på 580-450 meter til eksisterende 66 kV ledning over Opheims eiendom. På grunn av blant annet skytebanen på Fikse, er det ikke mulig å legge ledningene nærmere hverandre tidligere, uten at dette vil legge store begrensninger på skytebanen. Departementet forutsetter at Statnett har dialog med Opheim med hensyn til detaljplanleggingen av traséen og avhending av ved/tømmer som grunneier kan nytte seg av. Departementet viser for øvrig til at de tap ledningen medfører for grunn og rettighetshavere, skal erstattes etter alminnelige erstatningsrettslige prinsipper.

Trasé Fikse–Bjerga

Nils Inge Eikeland, gnr. 123, bnr. 2, 3 og 26 på Eikeland i Vindafjord, skriver i uttalelse at ledningen vil gå over alt innmarksbeite han disponerer, og at klausuleringsbeltet til ledningen vil gi store ulemper og driftsutfordringer. Han bruker traktor med gjødselkanon, noe han ikke lenger kan bruke under ledningen på grunn av fare for overslag. Han mener dette kan føre til at

spredareal reduseres og at dette igjen vil påvirke driften. Han mener det er gitt anbefalinger om å oppholde seg minst mulig under ledningen, noe som gjør det vanskelig å utføre andre arbeidsoppgaver. Han foreslår at traséen kan gå lenger opp i fjellsiden.

Fra Litlalia etter kryssinga av E134 ved Eikelandstjørna, har Statnett lagt ny trasé ovenfor eller i dagens trasé til Fagnes 66 kV som skal rives, og parallelt på østsiden av Fagnes nye 132 kV ledning fram til Skjenet, der traséen går på østsiden av eksisterende 66 kV ledning.

Ny 132 kV ledning skal her legges i eksisterende 66 kV ledningstrasé. Departementet fastslår at mastene på ny 420 kV ledning vil bli høyere enn eksisterende ledning, og klausuleringsbeltet bredere, men vil hovedsakelig ligge i det som i dag er båndleggingsbeltet til dagens 66 kV-ledninger, og ha overlappende båndleggingsbelte med den nye 132 kV-ledningen. Etter departementets vurdering vil ikke situasjonen endres i stor grad sammenlignet med i dag, når de to nye ledningene er i drift og dagens to 66 kV-ledninger er revet.

Eikeland grunneigarlag og grunneiere Eikeland, Lundegard, Landa og Velde påpeker de samme bekymringene for gårdsdrift, som nevnt innledningsvis. De mener også at Eikelandsvegen må rustes opp under anleggsarbeidene.

Den omsøkte traséen vil gi ulemper for grunneiere og jordbruket langs traséen, hovedsakelig ved at det legges begrensninger for bruk av gjødselkanon. Det fysiske arealbeslaget er begrenset til mastepunkt og eventuelle arronderingsmessige ulemper som mastepunkt i teiger på dyrket mark medfører.

Departementet forutsetter at Statnett fortsetter dialogen med grunneierne om masteplassering for å redusere ulempene av dette, samt anleggsplasser og bruk av veier. Det vil fortsatt være mulig å grave og gjøre andre maskinarbeider under ledningen, men dette må meldes inn og avklares med Statnett i forkant. Det er ingen restriksjoner eller anbefalinger for opphold under kraftledningen. Departementet viser for øvrig til at de tap ledningen medfører for grunn og rettighetshavere, skal erstattes etter alminnelige erstatningsrettslige prinsipper.

Grunneierne Rasmussen og Askeland, gnr./bnr. 179/8 og 180/2 på Moberg i Vindafjord, er kritiske til ledningen og anleggsarbeidene. De mener det vil bli vanskelig å drive gården slik de ønsker med både kafédrift og mulighet for overnatting, og at landskapet vil bli endret og visuelt ødelagt. NVE fastslår at traséen ikke berører eiendommene til Rasmussen/Askeland, men vil ligge i en avstand på over 700 meter fra boligen på Moberg. Statnett har også trukket anleggsvei V47a og B82, som berørte deres eiendom. NVE vurderer at ledningen vil bli synlig i kanten av fjellet med et tydelig ryddebelt, men ikke vil legge begrensninger på driften av gården, hverken dyrehold eller kafédrift/overnatting. Anleggsarbeidene vil medføre støy og forstyrrelser, men dette vil være midlertidig. Departementet er enig i denne vurderingen.

Trasé Sponavika–Romsalandsvågen

Per Gunnar Bjoland mener på vegne av Gunbjørg og Leif Magne Bjoland (gnr. 90, bnr. 2) og Trond Bjoland (gnr. 90, bnr. 1), at trasé 1.0F vil komme i konflikt med jordbruksaktivitet og legge

begrensninger på landbruksdrift og fremtidig utvidelse av driftsbygninger. De ønsker trasé 1.0F2 da denne ikke vil legge begrensninger på driften av gården, og kommer lengre unna bebyggelsen. De stiller spørsmål ved om ikke konsekvensene for grunneiere burde kommet tydeligere frem og blitt vektlagt i større grad. NVE er enig i vurderingene til Bjoland av trasé 1.0F og 1.6, og mener trasé 1.0F2 har minst virkninger for jordbruk på denne strekningen.

Grunneier Torbjørn Svinelid, gnr. 82, bnr. 1 på Svinali i Tysvær ønsker alternativ 1.0G mellom Erland og Romsaland, da han mener at 1.0G2 vil berøre mer areal inkludert skog av god kvalitet, enn 1.0G. Han ønsker at eksisterende ledninger holdes mest mulig samlet og at avstanden mellom ny og eksisterende ledninger som parallellføres fra Romsaland til Klovning, reduseres fra 80-100 meter til 20 meter. Det er liten forskjell på traséene mellom 1.0G2 og 1.0G, men 1.0G2 gir noe større konsekvenser for skog enn 1.0G. NVE mener er 1.0G er marginalt bedre med tanke på skog på strekningen Erland– Romsalandsvågen. Statnett har valgt å opprettholde en stor avstand til eksisterende ledning av hensyn til HMS, og drift- og vedlikehold av både eksisterende og ny ledning. Det er også sannsynlig at de eksisterende ledningene må fornyes i nær fremtid, og økt avstand mellom ledningene vil gjøre dette enklere. Departementet er enig i at avstanden vil øke ulempene for grunneierne, men vurderer at HMS og driftssikkerhet er av så stor betydning at de ikke vil pålegge Statnett å redusere avstanden. Departementet mener Statnett må ha dialog med grunneiere om hvordan dette arealet kan utnyttes på en hensiktsmessig måte for grunneierne. Dersom det likevel under detaljplanleggingen skulle vise seg at avstanden kan reduseres ytterligere, samtidig som både personellsikkerhet og forsyningssikkerhet opprettholdes, har departementet ingen innvendinger mot dette. Dette må da begrunnes. Hvorvidt avstanden kan reduseres ved en fremtidig reinvestering av eksisterende ledninger, er noe Statnett må vurdere når det blir aktuelt, og ha dialog med grunneierne om.

Annen næringsvirksomhet

I alle de berørte kommunene er det en del turisme og reiseliv knyttet hovedsakelig til friluftsliv i influensområdet til ledningen. Ledningen påvirker imidlertid ikke næringsliv knyttet til turisme og reiseliv direkte i driftsfasen. Reiselivet er hovedsakelig knyttet til ulike former for friluftsliv og landskap langs traséen, se vurderingene knyttet til landskap og friluftsliv for de ulike traséstrekkningene. Videre er det fot- og rideturer og jakt i området. Totalt sett er det lite som skiller mellom de ulike alternativene med hensyn til annen næringsvirksomhet. Departementet mener at Statnett må ha tett dialog med grunneiere som driver jakt, om når anleggsarbeider skal utføres for å unngå farlige situasjoner og for ikke i unødig grad legge begrensninger for jakten.

Vindafjord kommune skriver i e-post av 22. mai 2023 at ved å opprettholde foreslåtte plassering av mastepunkt 112 og 113, er det om lag 4,4 dekar av Biovinds næringstomter i Ølen Næringspark som blir omfattet av kraftledningens sikkerhetssone, og som dermed ikke kan brukes til utbygging av næring/industri. Ettersom Vindafjord kommune er eier av nabotomta til Biovind, ser kommunen det som en løsning å gjennomføre en grensejustering og et makeskifte med Biovind, slik at Biovind vil få samme disponibelt areal som de i utgangspunktet har kjøpt og

planlagt ut fra. Kommunen skriver at denne løsningen gjør at kommunen blir sittende med 4,4 dekar opparbeidet næringsareal som ikke kan brukes. Kommunen skriver også at dette arealet var regulert til næring før prosessen med planlegging av kraftledningen Blåfalli – Gismarvik startet. Ut fra en «ekspropriasjonstankegang» går kommunen ut fra at Statnett vil erstatte kommunen sitt tap på gjennomføring av denne justeringen og makeskiftet, inkludert de kostnadene kommunen pådrar seg med å gjennomføre dette. For Biovind vil det være avgjørende å få en stadfesting på at det ikke er noen restriksjoner på bruken av tomta når denne ligger utenfor, men grenser til sikkerhetssonen.

For denne traséen har Statnett kun søkt om ett alternativ fra næringsområdet Nerheim til Bjerga, som går langs og delvis inne i næringsparken. Statnett opplyser om at det vil være restriksjoner for bruk av deler av området på grunn av sikkerhetssonen, men all bruk vil ikke være forbudt. Det vil for eksempel kunne være mulig å anlegge parkeringsplass i dette området. Departementet merker seg at Vindafjord kommune har skissert en løsning som legger til rette for at planlagt næringsvirksomhet kan gjennomføres. Departementet viser for øvrig til at de tap ledningen medfører for grunn og rettighetshavere, skal erstattes etter alminnelige erstatningsrettslige prinsipper.

Annen infrastruktur

Statnett har planlagt ledningen i parallell med ny E134 på strekningen Fikse i Etne til Lintjørn i Vindafjord, og med tentativ ny trasé for ny E39 fra Apeland til Gismarvik. Departementet legger til grunn at Statnett fortsetter dialogen med Statens Vegvesen om koordinering av traséer og anleggsarbeid. Departementet vurderer at det er positivt at Statnett og Statens vegvesen forsøker å samle inngrepene. Dette krever imidlertid god dialog mellom partene også i detaljplanleggingen.

Fagne har fått konsesjon for en ny 132 kV ledning mellom Ølen–Våg–Bratthammar i Vindafjord og Tysvær kommuner. Statnetts nye 420 kV ledning er planlagt i parallell med denne fra Ølen til Vatnedalsvatnet i Vindafjord. Departementet forutsetter at Statnett og Fagne fortsetter dialogen i detaljplanleggingen av Statnetts ledning og i størst mulig grad også prøver å få til et samarbeid i anleggsfasen dersom dette er hensiktsmessig, og planlegger for gjenbruk av anleggsområder for å redusere ulempene for grunneiere og omgivelsene, der det er praktisk gjennomførbart.

Den omsøkte kraftledningen vil utgjøre et nytt luftfartshinder spesielt der den krysser Åkrafjorden, Stordalsvatnet, Skjoldastraumen og Førlandsfjorden. Statnett har innhentet uttalelser fra Luftfartstilsynet, Norsk luftambulans og mindre operatører av lavtflyvende fly og helikopter. Det er Luftfartstilsynet som er myndighet for luftfart og ansvarlig for krav om merking av luftfartshinder. Statnett må melde inn ledningen på vanlig måte til Luftfartstilsynet slik at koordinatene til ledningen er registrert, og krav til merking kan vurderes.

Førlandsfjorden må merkes for luftfart, men det er opp til Luftfartstilsynet å avgjøre hvordan det skal gjøres. Statnett uttaler at spennet over Skjoldafjorden ikke er merkepliktig, men NVE mener man må ta høyde for at dette og andre dalkryssinger også kan være aktuelle for merking. Statnett må beskrive hvilke strekk som er aktuelle, og hvordan merkingen skal gjøres i detaljplan.

Elektromagnetiske felt

Statnett har utført beregninger for elektromagnetiske felt for ledningen både med spenning på 300 kV og 420 kV, basert på et årsgjennomsnitt for strøm med 523 A på ny ledning Blåfalli–Gismarvik, og årsgjennomsnitt for 300 kV ledningene Sauda–Håvik og Sauda–Kårstø på henholdsvis 707 A og 731 A der ny ledning og disse ledningene går parallelt fra Romsalandsvågen til Klovning.

For trasé 1.0G der ledningen parallellføres med eksisterende 300 kV ledninger fra Romsalandsvågen til Klovning, har flere bolighus og fritidsboliger som ligger i selve traséen og som dermed har ligget over utredningsnivået på 0,4 μT , blitt innløst. Disse husene er innløst fordi de ikke har tilstrekkelig sikkerhetsavstand til traséen, ikke fordi magnetfeltene er over utredningsnivået.

Det er kun ett registrert bolighus ved Klovning, som får magnetfelt over utredningsnivået på 0,4 μT ved drift på 300 kV og 420 kV på strekningen der ledningen ikke går parallelt med andre ledninger. Bolighuset ligger ikke i byggeforbudssoen, men nær ledningen. Grunneier Sørhaug skriver at ledningen passerer rett foran huset deres. Sørhaug er bekymret for støy og viser til erfaringer med ledningen fra Sauda til Karmøy. Han mener at verdien av eiendommen vil bli redusert og at boligen vil bli utsatt for elektromagnetiske felt. Dersom ledningen ikke blir gravd ned, ønsker de at huset blir innløst. Statnett har uttalt at de vil ha dialog med Sørhaug i den videre detaljplanleggingen.

Avstanden fra ledningen til det nevnte bolighuset er om lag 50 meter, og ifølge NVEs innstilling vil huset få et beregnet magnetfelt på om lag 0,8 μT ved drift av ledningen på 300 kV spenning, og om lag 0,7 μT ved drift på 420 kV spenning. Beregninger er basert på gjennomsnittsbelastning over året. Det reelle magnetfeltverdiene vil derfor variere noe.

Forvaltningsstrategien legger opp til at magnetfelt over utredningsnivået kan aksepteres når ulempene ved å sette i verk tiltak er for store, og at tiltakene forutsetter lave kostnader og ikke må medføre andre ulemper av betydning. Tiltak som vil redusere magnetfeltet her, er enten å justere traséen lenger bort fra bolighuset, grave ned ledningen eller benytte høyere master i en annen linekonfigurasjon som trekantmaster. Det er begrenset mulighet for å justere traséen på grunn av spredt bebyggelse langs hele Førlandsfjorden på begge sider. Kabel er vurdert til å være svært kostbart og er en dårligere teknisk løsning.

Trekantmaster vil gi om lag 15 meter høyere master, og vil bli svært dominerende på vestsiden av Førlandsvegen. Etter NVEs mening vil tiltakene for å redusere magnetfelt her både øke kostnadene og gi økte visuelle ulemper. NVE mener derfor at Statnett ikke bør pålegges tiltak for å redusere magnetfeltene for huset ved Klovning. Departementet er enig i denne vurderingen.

Flere høringsuttalelser etterlyser mer informasjon om elektromagnetiske felt fra ledningen og hvordan dette påvirker mennesker og dyr. Enkelte trekker fram at det ikke er anbefalt å oppholde seg under ledningen. Det blir også uttrykt bekymring for opphold under eller i nærheten av en ledning for personer som har pacemaker.

Det er ikke farlig å oppholde seg under en ledning verken for dyr eller mennesker. Statnett opplyser at de som har aktive, implanterte medisinske innretninger, inkludert pacemaker, kan være sårbare for eksponering ved arbeid og opphold under en ledning, og bør være oppmerksom på dette. Det er imidlertid ikke farlig å passere under en ledning, eller ha kortere opphold. NVE kjenner ikke til at høyspentledninger reduserer eller forstyrrer funksjonen til en pacemaker ved opphold eller arbeid i nærheten av en høyspentledning.

Når det gjelder støy fra kraftledningen vurderer NVE at ingen bolighus får støy over anbefalte grenseverdier. Departementet viser til NVEs innstilling og vurdering av støy og slutter seg til den.

Anleggsveier og anleggsområder

NVE har i innstillingen kun omtalt de permanente anleggsveiene og riggplassene, da ikke alle de midlertidige anleggsveiene og riggplassene vil være nødvendige for alle traséalternativene. Unntaket er der det har kommet spesifikke innspill til anleggsarbeidene. Statsforvalteren anbefaler at V8 blir gjort til midlertidig anleggsvei som blir tilbakeført til opprinnelig terreng når arbeidet er ferdigstilt. NVE innstiller på at denne veien kan være permanent og departementet er enig i denne vurderingen. Imidlertid setter departementet vilkår om at Statnett i detaljplanen vurderer om anleggsvei V8 likevel kan være en midlertidig anleggsvei.

Statsforvalteren er urolig for inngrep og avrenning i vassdrag fra anleggsplass B83-1. Departementet setter vilkår om at Statnett i detaljplanen skal beskrive arbeidet og tiltak for å hindre avrenning fra anleggsområde B83-1.

Erfaringsmessig vil det som følge av topografi, endret behov og dialog med grunneiere, skje endringer i omsøkte midlertidige anleggstiltak i detaljplanleggingen. Departementet viser til NVEs vurderinger i innstillingen og slutter seg til disse med vilkåret nevnt over. Departementet mener at det utover dette ikke er hensiktsmessig å gjøre en detaljert vurdering av anleggsveier- og områder i denne omgang, men at dette gjøres når planene er mer konkretisert i detaljplan.

Midlertidig tiltak ved Gismarvik transformatorstasjon

Statnett søker om midlertidige omlegging av eksisterende 300 kV kraftledninger Sauda–Håvik og Kårstø–Håvik for å kunne koble disse til i ny Gismarvik transformatorstasjon. Statnett søker derfor om et midlertidig 300 kV bryteranlegg på vest- og østsiden av ny transformatorstasjon. Dette innebærer 3–4 nye master på øst- og vestsiden av stasjonen, om lag 1300 meter midlertidig ledning sørvest for stasjonen mot fjordkryssingen fra Gismarvik, og om lag 500 meter midlertidig ledning nær Haukås nordøst for stasjonen.

Midlertidige strekk vil rives etter ferdigstillelse og områdene tilbakeføres til opprinnelig tilstand.

NVE konstaterer at Statnett skriver i søknaden at den midlertidige løsningen ikke er detaljprosjektert, og at det derfor kan komme endringer som følge av detaljprosjektering. Den midlertidige omleggingen vil føre til at bebyggelsen i Breivik vil få en ledning nærmere seg i perioden der ledningen er midlertidig omlagt. Departementet vurderer at dette vil være for en

avgrenset periode fram til eksisterende ledninger blir koblet til ny Gismarvik stasjon permanent. Etter dette vil ledningene komme lenger unna bebyggelsen i Breivika, da ledningen trekkes mot øst mot ny stasjon. Departementet vurderer at omleggingen er nødvendig for å gjennomføre tiltaket uten for lange utkoblinger av eksisterende ledninger. Departementet vurderer at de negative konsekvensene for omgivelsene av den midlertidige omleggingen er små og for en begrenset periode. Departementet har derfor ingen innvendinger mot den midlertidige omleggingen. Omleggingen må imidlertid være avklart og beskrives i detaljplan som skal godkjennes av NVE før anleggsstart.

Andre søknader

Departementet tilrår at Fagne AS får tillatelse til å bygge, eie og drive en 132 kV kabel mellom Fagnes nye transformatorstasjon i Gismarvik, og Statnetts 420 kV transformatorstasjon i Gismarvik. Kabelen er planlagt i tilknytning til veitraséen inn til stasjonen og vil ha en lengde på om lag 800 meter fra stasjonsgjerdet i Gismarvik stasjon til Fagnes nye Haugaland Næringspark transformatorstasjon. Kabelen skal eies og driftes av Fagne AS.

4.6. Departementets oppsummering og konklusjon

Energiloven skal sikre at produksjon, omforming, overføring, omsetning, fordeling og bruk av energi foregår på en samfunnsmessig rasjonell måte, herunder at det tas hensyn til berørte allmenne og private interesser. I departementets vurdering av om konsesjon skal gis etter energiloven må alle fordeler og ulemper ved kraftledningsanlegget og transformatorstasjonen veies opp mot hverandre.

Vurderingen av om anleggskonsesjon skal tildeles må sees i sammenheng med energiloven § 3-4. Bestemmelsens første ledd fastslår at den som gis anleggskonsesjon etter § 3-1 for nettanlegg, har plikt til å tilknytte nye anlegg for uttak av elektrisk energi og om nødvendig, investere i nettanlegg. Tilknytningsplikten omfatter om nødvendig en plikt til å søke konsesjon for nye nettanlegg uten ugrunnet opphold, jf. NEM-forskriften § 3-2. Tilknytnings- og investeringsplikten forutsetter at den som ønsker å knytte seg til eller øke sitt forbruk, betaler utredningskostnader og anleggsbidrag etter gjeldende regler.

Det er planer om økt industriforbruk på Haugalandet som det ifølge Statnett ikke vil være driftsmessig forsvarlig å tilknytte i eksisterende nett. Statnett har signert utredningsavtale og reservert kapasitet til 370 MW nytt eller økt forbruk, under forutsetning av at det blir gjennomført tiltak for å øke kapasiteten i nettet inn til Haugalandet. Dette gjelder forbruk i Haugaland Næringspark, elektrifisering av petroleumsfeltene Balder, Grane og Ringhorne, samt gassprosesseringsanlegget på Kårstø. Statnett er i tillegg kjent med planer om nytt stort forbruk på til sammen rundt 1100 MW. Dersom kundene som har inngått utredningsavtaler, eller andre store industrikunder skal tilknyttes nettet, er det behov for å gjennomføre investeringer i nettet.

Statnett og NVE mener at etablering av en ny 420 kV kraftledning fra Blåfalli til Gismarvik og ny Gismarvik transformatorstasjon og koblingsstasjon på Blåfalli, er det beste tiltaket for å kunne

tilknytte det planlagte forbruket. Departementet støtter denne vurderingen, men viser, i likhet med NVE, til at den samfunnsøkonomiske lønnsomheten av å etablere Blåfalli–Gismarvik vil avhenge av forbruksutviklingen. I innstillingen legger NVE til grunn at den nye nettkapasiteten som Blåfalli–Gismarvik bidrar med før eller siden vil bli tatt i bruk, gitt det store omfanget av planer om nytt forbruk. Departementet mener tiltaket er rasjonelt dersom det kommer tilstrekkelig nytt forbruk til i området, men at det ikke vil være rasjonelt å etablere ledningen lenge før det nye forbruket kommer.

Departementet legger til grunn at Statnett i forkant av en beslutning om oppstart, forsikrer seg om at det samlede behovet tilsier at det er rasjonelt å gjennomføre tiltaket. Departementet tilrår at det settes vilkår om at Statnett som et minimum må ha signert avtale om anleggsbidrag med én stor kunde før de starter bygging av ledningen.

Statnett har under NVEs behandling av saken, til dels etter innspill fra berørte interesser, blitt bedt om å omsøke endringer og nye alternativer, og NVE har etter slike søknader foretatt en rekke justeringer og tilpasninger av traséen.

Departementet har foretatt en samlet vurdering av alle skader og ulemper ved etablering av en ny 420 kV kraftledning fra Blåfalli til Gismarvik, ny Gismarvik transformatorstasjon og utvidelse av Blåfalli koblingsstasjon. Departementet har vurdert virkninger på landskap, friluftsliv, kulturmiljøer og kulturminner. Videre har departementet vurdert virkningene på naturmangfold, vassdrag, arealbruk, landbruk, næring og bebyggelse.

Ledningen vil bli godt synlig i landskapet, både fra bebyggelsen og turområder langs hele traséen. Ledningen vil gi direkte inngrep i skog- og jordbruksområder ved mastefester og hogst i traséen, og vil legge begrensninger på gjødslingsmetoder under ledningen. Den vil også gi inngrep i den utvalgte naturtypen kystlynghei i Tysvær kommune kalt Hei til Høie/Aksdal. Ledningen og anleggsplasser vil påvirke naturmangfoldet i områdene som er berørt. Anleggsarbeidene og særlig bruk av helikopter, kan virke forstyrrende på beitedyr og påvirke hjortejakten i enkelte områder. Ved å følge vilkår som departementet tilrår om å ta hensyn til automatisk fredete kulturminner ved Lundagard i Vindafjord kommune og ved Vatnheim i Tysvær kommune, vil ingen kjente automatisk fredete kulturminner bli direkte berørt av traséene det gis konsesjon til.

Utvidelsen av Blåfalli koblingsstasjon i Kvinnherad er planlagt i tilknytning til eksisterende stasjon og vil i liten grad gi konsekvenser for naturmangfoldet og allmennheten sammenlignet med i dag. Anleggsarbeidene kan bli forstyrrende for de som ferdes langs veien ned til Indre Matre, men dette vil være forbigående. Departementet tilrår at det pålegges Statnett å opprette en vegetasjonsskjerm mellom stasjonen og veien i driftsfasen, av hensyn til de som ferdes langs veien.

Gismarvik transformatorstasjon i Tysvær er planlagt i hovedsak innenfor det som i dag er avsatt til industriformål i Haugaland Næringspark. Dette gjelder også Steinsvatnet som i reguleringsplanen til næringsparken er avsatt som areal til industriformål. Vannet skal tappes ned

og fylles igjen. Der arealene til stasjonen går utenfor parken, har Statnett inngått avtale med grunneier. Noe areal med den utvalgte naturtypen kystlynghei vil gå tapt, men dette ligger utenfor området med kystslynghei kalt Hei fra Høie/Hauge til Aksdalsvatnet med kategori B – viktig. Departementet har lagt til grunn at Tysvær kommune har vurdert virkningene av næringsparken for naturmangfold og allmennheten da de godkjente reguleringsplanen i kommunen. Departementet har ingen innvendinger mot plasseringen av stasjonen på bakgrunn av hensyn til naturmangfold eller allmennheten.

Departementet tilrår at det gis konsesjon etter energiloven § 3-1, jf. § 1-2 til de omsøkte elektriske anleggene. Departementet har særlig lagt vekt på at økningen av belastning i områdene er akseptabel, og at Statnett har tilknytningsplikt for forbruksplanene i området, jf. energiloven § 3-4.

Departementet tilrår på denne bakgrunnen at Statnett SF i medhold av energiloven gis konsesjon til å bygge, eie og drive følgende elektriske anlegg i Kvinnherad, Etne, Vindafjord og Tysvær kommuner i Vestland og Rogaland fylker:

- En ny ca. 88,4 km lang ledning fra Blåfalli koblingsstasjon i Kvinnherad kommune til Gismarvik transformatorstasjon i Tysvær kommune, via Etne og Vindafjord kommuner. Ledningen med nominell spenning 420 kV, skal inntil videre driftes på 300 kV spenning. Ledningen skal bygges i selvbærende portalmaster i stål, med strømførende liner med tverrsnitt strømføringsevne minimum tilsvarende duplex Athabaska i hengeisolatorer i herdet glass og to toppliner, hvorav én med OPGW. Traséen skal følge omsøkte alternativer: 1.0A+1.0B2+1.0C2+1.0C+1.0D+1.52+1.0F2+1.0G+1.0G3+1.0G+1.0H.

På strekning 1.0G fra Romsalandsvågen til Klovning skal Statnett bruke selvbærende portalmaster i aluminium dersom dette er forsvarlig med hensyn til drift og vedlikehold. Dette skal avklares senest i framleggingen i detaljplan som skal godkjennes av NVE før anleggsstart.

- Legge permanent om eksisterende 300 kV ledningene Sauda–Håvik og Kårstø–Håvik inn og ut av Gismarvik transformatorstasjon over en strekning på ca. 1,5 km.
- Ny Gismarvik transformatorstasjon med et areal på ca. 278 dekar med i Tysvær kommune som beskrevet i NVEs innstilling
- Utvidelse av Blåfalli koblingsstasjon i Kvinnherad kommune som beskrevet i NVEs innstilling.
- Fem permanente riggplasser på til sammen opptil 32 daa.
- Til sammen ca. 5 km nye permanente anleggsveier

Departementet tilrår at Statnett får tillatelse til følgende midlertidige anlegg:

- I forbindelse med bygging av Gismarvik transformatorstasjon:
300 kV bryteranlegg på øst- og vestsiden av ny stasjon.

Midlertidig omlegging av eksisterende ledninger 300 kV Sauda–Håvik og 300 kV Kårstø–Håvik ca. 1500 meter vest for ny stasjon og ca. 500 meter nær Haukås øst for ny stasjon. Dette inkluderer mastepunkt mellom bryteranlegg og ny 420 kV ledning på vest- og østsiden av stasjonen.

- Midlertidige anleggs- og riggplasser.
- Midlertidige anleggsveier.

Departementet tilrår at Fagne AS får konsesjon til:

- En ca. 800 meter lang jordkabel med nominell spenning 132 kV fra Gismarvik transformatorstasjon til Haugaland Næringspark transformatorstasjon, kabelen vil ha tverrsnitt minimum tilsvarende TSLF 3x1x1600 Al.

Departementet tilrår at NVE utsteder nye oppdaterte anleggskonsesjoner med kart.

5. Vilkår og avbøtende tiltak

5.1. Generelt

NVEs forslag til vilkår og avbøtende tiltak fremgår av innstillingen fra 8. februar 2023 kapittel 6.5.

Når det gjelder detaljplanlegging av trasé og mastefester, kamuflerende tiltak og alternative mastetyper og trasérydding, viser departementet til NVEs vurderinger og slutter seg til disse.

Departementene tilrår vilkårene som inngår i detaljplan samt tilleggsvilkårene som er beskrevet i NVEs innstilling kap. 6.5.

I tillegg tilrår departementet følgende vilkår som skal beskrives i detaljplan:

- Hvordan Statnett skal unngå og begrense skade på kystlynghei ved bygging og drift av anlegget.
- Statnett skal vurdere om anleggsvei V8 kan være en midlertidig vei.
- Statnett skal beskrive arbeidet og tiltak for å hindre avrenning fra anleggsområde B83-1.

5.2. Kamuflering, fugleavvisere og andre vilkår rettet mot fugl

NVE anbefaler at det settes vilkår om kamuflering av master på enkelte strekninger.

Departementet opprettholder NVEs anbefaling om kamuflering på disse strekningene. I tillegg tilrår departementet at Statnett i arbeidet med detaljplan skal vurdere om det er hensiktsmessig å sette fugleavvisere på strekningen der ledningen krysser Tørsdalen.

Videre skal Statnett i detaljplan vurdere om det er hensiktsmessig å utføre mer systematiske før- og etterundersøkelser i tilknytning til de kjente hubrolokalitetene for å øke kunnskapen om hvordan bygging og drift av store kraftledningsanlegg påvirker hubro, og hvordan de i så fall skal utføres.

NVE anbefaler at det settes vilkår om begrenset skogrydding ved ilandføringspunktene på begge sider av Åkrafjorden ved kryssing av Stordalsvatnet, og viser spesielt til Ekreim. Begrenset skogrydding anbefales også for den videre traséen opp Meiarehillerhaugen mot Skiftesdal, ned mot Gunnegjerdet og Undstein i Litledalen, og fra Litledalen mot Strype, da det her vil være ryddebeltet som vil bli det dominerende synlige elementet, ikke nødvendigvis ledningen i seg selv. Det kan settes vilkår om begrenset skogrydding under ledningen der dette er mulig med hensyn til driftssikkerhet. Dette er mulig der Statnett kan bruke terrenget til å heve ledningen over vegetasjonen. Departementet opprettholder NVEs anbefaling av skogrydding på nevnte strekninger i NVEs innstilling kap. 6.5.2.

Departementet tilrår å følge opp NVEs anbefaling om vilkår for å ta hensyn til fugl.

5.3. Landbruk og annen næring

I tillegg følger departementet NVEs anbefaling om at Statnett i god tid varsler grunneiere, beitelag og jaktvald om når anleggsarbeider skal foregå på de ulike strekningene og når helikopter skal brukes i arbeidene. Da vil både Statnett, grunneiere med beitedyr og jaktvald kunne planlegge ut ifra dette.

Videre følger departementet NVE anbefalinger om hva som skal inkluderes i detaljplan med hensyn til jordbruk og annen næring i samtlige kommuner. Statnett skal ta hensyn til og der det er hensiktsmessig, unngå tiltak som vanskeliggjør landbruksaktivitet og tilhørende næringer. Det skal søkes hensiktsmessige løsninger med grunneiere og de respektive kommunene.

Departementet slutter seg for øvrig til NVEs foreslåtte vilkår, og viser til NVEs drøfting av disse i innstillingen av 8. februar 2023.

5.4. Vilkår rettet mot villrein

Departementet setter vilkår om at det med grunnlag i en eventuell tiltaksplan for Skaulen-Etnefjell villreinområde kan settes nye vilkår for driften av ledningsanlegget.

5.5. Opprettholdte innsigelser

Rogaland fylkeskommune har opprettholdt innsigelsene mot trasé 1.0D ved Lundagard i Vindafjord kommune på bakgrunn av det automatisk fredete kulturminnet røysfelt med ID 171586, og anleggsvei V41. De opprettholder også innsigelsen mot anleggsvei V77 ved Vatnheim i Tysvær kommune på bakgrunn av et automatisk fredet gårdsanlegg med ID 115847.

Innsigelsene kan trekkes dersom det stilles vilkår i en konsesjon om at mastepunkt for trasé 1.0D ikke skal settes i røysfeltet ved Lundagard, og ved at vei V41 og V77 brukes som de er og ikke utvides inn i feltet. Statnett har uttalt at veiene ikke skal utvides og at det er mulig å unngå mastefester i gravfeltet. Fylkeskommunen har uttalt at de trekker innsigelsene hvis det gis konsesjon i henhold til NVEs innstilling.

Departementet tilrår følgende vilkår:

- I trasé 1.0D ved Lundagard skal mastepunkter ikke plasseres i det automatisk fredete kulturminnet gravfelt med ID 171586.
- Anleggsvei V41 skal brukes på en slik måte at det ikke gir inngrep eller skade i kulturminnelokaliteten.
- Anleggsvei V77 ved Vatnheim skal brukes på en slik måte at det ikke gir inngrep eller skade i kulturminnelokalitet med ID 115847.

5.6. Detaljplanlegging

Anleggskonsesjon gis med vilkår om at det utarbeides detaljplan, som skal regulere nærmere hvordan anleggsarbeidene med bygging og drift av ledningen skal utføres. Planene skal godkjennes av NVE.

Departementet forutsetter at terrenginngrep begrenses i størst mulig grad i forbindelse med anleggsarbeidene, og at opprydningen skjer på en skånsom og effektiv måte.

Departementet slutter seg for øvrig til NVEs forslag om valg av mastetyper, kamuflerende tiltak og isolatorer.

6. Ekspropriasjonstillatelse, allmannastevning og forhåndstiltredelse

Statnett har søkt om ekspropriasjonstillatelse etter oteigningslova § 2 og samtykke til forhåndstiltredelse etter § 25. Søknadene gjelder ekspropriasjon av nødvendig grunn og rettigheter for bygging, drift og vedlikehold av kraftledninger, anleggsveier/områder, transformatorstasjon og koblingsanlegg, herunder rettigheter for lagring og massedeponi.

Samtykke til ekspropriasjon kan bare gis etter at det er foretatt en interesseavveining etter oteigningslova § 2 annet ledd: «*Vedtak eller samtykke kan ikkje gjerast eller gjevast uten at det må reknast med at inngrepet tvillaust er meir til gagn enn skade.*» Høyesterett har fastslått at bestemmelsen ikke oppstiller et krav om kvalifisert overvekt, jf. Rt. 2009 s. 1142 avsnitt 39. Bestemmelsen skal forstås slik at hvis det beviselig er uomtvistelig at fordelene er litt større enn ulemperne, er det grunnlag for ekspropriasjon.

Dette innebærer at samtlige skader og ulemper de omsøkte anleggene medfører, skal avveies mot den nytten som oppnås med ekspropriasjonen.

Statnett søker blant annet om ekspropriasjon for alle traséalternativer det er søkt om konsesjon til. Videre søker Statnett om å erverve 278 dekar til etablering av Gismarvik transformatorstasjon og 12 dekar for utvidelse av Blåfalli koblingsstasjon. Statnett søker også om eiendomsrett til permanente og midlertidig riggplasser, anleggsveier, kraftledningsgater, riggplasser og deponier.

Det vil være den løsningen det gis konsesjon for som danner utgangspunktet for interesseavveiningen. Departementet viser til NVEs innstilling av 8. februar 2023 kap. 7.2 for en nærmere beskrivelse av omfanget av ekspropriasjonen.

Departementet har foretatt en avveining av om tiltaket skal få tillatelse etter oreigningslova ut fra de fordeler og ulemper tiltaket innebærer. Den nye ledningen skal legge til rette for ny industri og vil også ha betydning for forsyningssikkerheten i området og legge til rette for økt kraftforbruk som følge av befolkningsvekst. Etter departementets vurdering vil grunnlaget for ekspropriasjon normalt være oppfylt når det er konstatert tilknytningsplikt og det er funnet grunnlag for å gi konsesjon til nødvendige nettanlegg. Departementet mener at en ny kraftledning mellom Blåfalli og Gismarvik er det mest samfunnsmessige rasjonelle alternativet for å sikre en tilstrekkelig effektkapasitet i regionen gitt omfanget av nye forbruksplaner.

Grunneiere og rettighetshavere berøres i varierende grad av bygging og drift av de anlegg det er gitt konsesjon for. Ulempene som påføres, er knyttet til blant annet arealbeslag eller båndlegging av areal og begrensninger i landbruksaktiviteten. Båndlegging av en 40 meter bred korridor innebærer blant annet at det ikke kan oppføres viktige bygninger og at aktiviteter som kan skade ledningen ikke blir tillatt. Der traséen går parallelt med eksisterende 300 kV ledninger Sauda–Kårstø og Sauda–Håvik, vil beltet mellom ledningene være om lag 80–100 meter, dvs. at om lag 60 meter mellom byggeforbudsbeltet på hver ledning som klausuleres i tillegg. Departementet mener samtidig at fordelene ved tiltaket veier tyngre enn hensynet til den enkelte grunneier eller rettighetshaver som kan bli berørt.

Departementet har kommet til at inngrepet utvilsomt er til mer gagn enn skade, jf. oreigningslova § 2. Statnett gis på dette grunnlag ekspropriasjonstillatelse.

Departementet vil ta stilling til søknaden om forhåndstiltredelse når skjønn er begjært.

Allmannastevning

Statnett skriver at de i hovedsak har skaffet seg god oversikt over grunneiere som blir berørt av de omsøkte tiltakene. De har likevel søkt om allmannastevning etter oreigningslova § 20, da eiendomsforholdene for enkelte eiendommer er uklare. Det finnes i tillegg eiendommer der hjemmelshaverne er dødsbo som ikke er skiftet. For en så lang ledning er det også en viss fare for enkelte grunneiere eller hjemmelshavere er oversett.

Oreigningslova § 20 første punktum gir hjemmel til at Kongen eller styringsorgan med fullmakt etter oreigningslova § 5 i «*i serhøve*» kan samtykke til «*at namnet åt eigar og rettshavar ikkje vert teke med i stemnemålet til skjøn, og at dei saksøkte ikkje treng verta tilsagde på vanleg måte.*» Det følger dermed av loven at det må være et særlig tilfelle for at myndighetene kan samtykke til allmannastevning.

Statnett presiserer i e-post av 26. januar 2023 at de søker om samtykke til allmannastevning for alle berørte eiendommer av anleggene det søkes konsesjon for. Statnett la imidlertid ved en liste over gårds- og bruksnummer på konkrete eiendommer det er knyttet usikkerhet til da flere av disse er sameier, og/eller eiendomsforholdene er uklare av årsakene nevnt over.

I e-post av 5. september 2023 skriver Statnett at i en ny gjennomgang av eiendommene, er det avdekket at det er knyttet særlig usikkerhet til flere eiendommer enn de som er nevnt tidligere.

Statnett la ved en oppdatert liste med kart over hvilke eiendommer dette gjelder. Det gjelder følgende: Ny id 4: Liten 0/0 eiendom ved vei 6. Ny id 8: 0/0 eiendom som blir berørt av V19a og V19b. Ny id 9: 0/0 eiendom som blir berørt av V19a og V19b. Ny id 11: 0/0 eiendom som blir berørt av V23c og V23d. Ny id 17: Vei som er skilt ut som en 0/0 eiendom. Ny id 20: 0/0 eiendom som blir berørt av V63-1. Se oppdaterte kart i vedlegg 5.

Samtidig opprettholder Statnett opprinnelige søknad om allmannastevning for alle berørte eiendommer som berøres av tiltaket fordi Statnett ikke kan garantere at det ikke foreligger andre hjemmels- eller rettighetshavere til eiendommen som de ikke har klart å avdekke.

Samtykke til allmannastevning er et inngripende tiltak som avviker fra ekspropriasjonsprosessens normalordning, og skal kun gis dersom det er behov for det. Det følger av lovens forarbeider at allmannastevning etter § 20 *«ikkje kan nyttast utan vanskane med å nå i eigarar og rettshavarar er urimeleg store»*, jf. Innst. O. VII. (1959) s. 52, jf. s. 19. I juridisk teori er det lagt til grunn at bestemmelsen bare kan brukes dersom det er *«uklart eller uvisst hvilke eiendommer (rettigheter) som vil bli berørt av ekspropriasjonen (...), eller hvem som eier eller har særlige rettigheter i vedkommende eiendom»*, se Keiserud og Bjella, kommentar til oreigningsloven § 20 note 2.

Departementet legger til grunn at adgangen til å bruke allmannastevning etter § 20 ikke kan brukes generelt for alle eiendommene som berøres av anleggene det søkes konsesjon for. Departementet mener at det ikke er hensiktsmessig at allmannastevning erstatter individuell stevning av de grunn- og rettighetshaverne man allerede kjenner til.

Statnett har i e-post av 26. januar og 5. september 2023 lagt ved lister over de eiendommene det er knyttet størst usikkerhet når det gjelder eierforholdene. Statnett har ikke forklart hvorfor det knytter seg «størst usikkerhet» rundt de konkrete opplistede eiendommene. Departementet legger til grunn at Statnett har gjort en slik vurdering. Departementet utelukker ikke at det også knytter seg noe usikkerhet rundt eierforholdet til andre eiendommer enn de som er opplistet i e-post av 26. januar og 5. september 2023. Slike eventuelle grunn- og rettighetshavere vil i så tilfelle falle utenfor allmannastevningen. Det er imidlertid Statnett som er nærmest å bære risikoen for at alle grunn- og rettighetshavere blir en del av skjønnet.

Statnett opplyser at de har skaffet seg god oversikt over eiendommene som berøres. Departementet kan derfor ikke se at det for eiendommer utover de som listet opp i oversikten vedlagt e-posten av 26. januar og 5. september 2023, er særskilte forhold som gjør at det skal gis tillatelse til allmannastevning der eiendomsforholdene er avklart og kjent. Dersom det underveis i den videre planleggingen av tiltaket viser seg at det er usikkerhet rundt eiendomsforhold til andre eiendommer, kan Statnett søke om allmannastevning for disse eiendommene.

Den anbefalte traséen berører en rekke eiendommer, og det kan være vanskelig å få en fullstendig oversikt over alle rettighetshavere som kan bli berørt. Departementet mener at Statnett har forsøkt å få oversikt over samtlige rettighetshavere, og departementet anser derfor at vilkåret for å gi samtykke til allmannastevning er oppfylt, jf. «særhøve» i oreigningslova § 20.

Departementet tilrår at Statnett gis tillatelse til allmannastevning for de eiendommer som er vist til i NVEs innstilling hvor disse er listet opp, samt de eiendommene som er nevnt over og er beskrevet i Statnetts e-post av 5. september. I vedlegg 5 er det oppdaterte kart over eiendommene.

Olje- og energidepartementet

t i l r å r:

Statnett SF og Fagne AS gis tillatelse til å bygge, eie og drive ny 420 kV kraftledning mellom Blåfalli koblingsstasjon og Gismarvik transformatorstasjon, og ny Gismarvik transformatorstasjon mv. i Kvinnherad, Etne, Vindafjord og Tysvær kommuner i samsvar med vedlegg til resolusjonen.

Vedlegg 1 til kongelig resolusjon om tillatelser til Statnett SF og Fagne AS til å bygge, eie og drive ny 420 kV kraftledning mellom Blåfalli koblingsstasjon og Gismarvik transformatorstasjon, og ny Gismarvik transformatorstasjon mv. i Kvinnherad, Etne, Vindafjord og Tysvær kommuner – Spesifikasjon av tillatelsene

1. I medhold av energiloven § 3-1 gis Statnett SF tillatelse til å bygge, eie og drive en ny 420 kV kraftledning med tilhørende anlegg fra Blåfalli koblingsstasjon i Kvinnherad kommune til nye Gismarvik transformatorstasjon i Tysvær kommune, jf. Vedlegg 2.
2. I medhold av energiloven § 3-1 gis Statnett SF tillatelse til å bygge, eie og drive ny Gismarvik transformatorstasjon i Tysvær kommune, jf. Vedlegg 2.
3. I medhold av energiloven § 3-1 gis Statnett SF tillatelse til å utvide Blåfalli koblingsstasjon i Kvinnherad kommune, jf. Vedlegg 2.
4. I medhold av energiloven § 3-1 gis Statnett SF tillatelse til midlertidig omlegging av eksisterende ledninger 300 kV Sauda-Håvik og 300 kV Kårstø – Håvik, jf. Vedlegg 2.
5. I medhold av energiloven § 3-1 gis Statnett SF tillatelse til permanent omlegging av eksisterende 300 kV ledninger Sauda-Håvik og Kårstø-Håvik inn og ut av Gismarvik transformatorstasjon over en strekning på ca. 1.5 km, jf. Vedlegg 3.
6. I medhold av energiloven § 3-1 gis Fagne AS tillatelse til å bygge, eie og drive en 132 kV kabel mellom Fagnes nye transformatorstasjon i Gismarvik og Statnetts 420 kV transformatorstasjon, jf. Vedlegg 4.
7. I medhold av oreigningslova § 2 annet ledd gis det samtykke til at Statnett SF kan ekspropriere nødvendig grunn og rettigheter for å bygge, eie og drive ny 420 kV kraftledning Blåfalli – Gismarvik og ny Gismarvik transformatorstasjon mv. med tilhørende elektriske anlegg.
8. I medhold av oreigningslova § 20 gis Statnett samtykke til bruk av allmannastevning, jf. også oversikt i Vedlegg 5.
9. Planendringer kan godkjennes av departementet eller den departementet gir fullmakt.

Vedlegg 2 til kongelig resolusjon om tillatelser til Statnett SF og Fagne AS til å bygge, eie og drive ny 420 kV kraftledning mellom Blåfalli koblingsstasjon og Gismarvik transformatorstasjon, og ny Gismarvik transformatorstasjon mv. i Kvinnherad, Etne, Vindafjord og Tysvær kommuner

Anleggskonsesjon

Meddelt:

Statnett SF

Organisasjonsnummer: 962 986 633

Dato: 29. september 2023

Varighet 29. september 2053

Kommuner: Kvinnherad, Etne, Vindafjord og Tysvær

Fylke: Vestland og Rogaland

I medhold av lov av 29. juni 1990 nr. 50 om produksjon, omforming, overføring, omsetning, fordeling og bruk av energi m.m. (energiloven) § 3-1, jf. forskrift av 7. desember 1990 nr. 959 om produksjon, omforming, overføring, omsetning, fordeling og bruk av energi m.m. (energilovforskriften) § 3-1, gis Statnett SF under henvisning til søknad av 20. april 2020, NVEs innstilling av 8. februar 2023 og kgl.res. av 29. september 2023 anleggskonsesjon.

Anleggskonsesjonen gir Statnett SF rett til å bygge, eie og drive følgende elektriske anlegg:

1. 420 kV ledning Blåfalli – Gismarvik

En ny ca. 88,4 km lang luftledning fra Blåfalli koblingsstasjon i Kvinnherad kommune til Gismarvik transformatorstasjon i Tysvær kommune, via Etne og Vindafjord kommuner, med nominell spenning 420 kV (driftes inntil videre på 300 kV).

- Ledningen skal bygges etter følgende omsøkte traséalternativer:
1.0A+1.0B2+1.0C2+1.0C+1.0D+1.52+1.0F2+1.0G+1.0G3+1.0G+1.0H. Traséen er vist på kart vedlagt NVEs innstilling.
- Ledningen skal bygges i selvbærende portalmaster i stål, med strømførende liner med tverrsnitt strømføringsevne minimum tilsvarende duplex Athabaska, i hengeisolatorer i herdet glass og to toppliner, hvorav én med OPGW.
- På strekning 1.0G fra Romsalandsvågen til Klovning skal Statnett bruke selvbærende portalmaster i aluminium dersom dette er forsvarlig med hensyn til drift og vedlikehold. Dette skal avklares i løpet av behandlingen av NVEs innstilling, eller senest framlegges i detaljplan som skal godkjennes av NVE før anleggsstart.

2. Ny Gismarvik transformatorstasjon, Tysvær kommune

Stasjonen skal bygges i henhold til følgende spesifisering og i henhold til kart, situasjonsplaner og fasadetegninger vedlagt NVEs innstilling:

- Transformatorer med øvre spenningsnivå 420 kV
- Et utendørs koblingsanlegg med nominell spenning 420 (300) kV
- Et utendørs koblingsanlegg med nominell spenning 132 kV
- Nødvendig høyspenningsanlegg
- Et inngjerdet stasjonsområde på 60,5 dekar som angitt på kart vedlagt NVEs innstilling.

- En bygning med grunnflate ca. 930 m² og mønehøyde ca. 7,2 meter. Bygget skal i all vesentlighet bygges i henhold til fasadetegninger vedlagt NVEs innstilling.
- To stk. frittstående transformatorceller med total grunnflate 410 m² og mønehøyde 11 meter.
- Permanent deponi på totalt 30 dekar.

3. Blåfalli koblingsstasjon, Kvinnherad kommune

Stasjonen skal utvides i henhold til følgende spesifisering og i henhold til kart, situasjonsplaner og fasadetegninger vedlagt NVEs innstilling:

- Et koblingsanlegg med nominell spenning 300 kV
- Nytt kontrollanlegg
- Nødvendig høyspenningsanlegg
- Et inngjerdet stasjonsområde på 29 dekar som angitt på kart vedlagt NVEs innstilling, inkludert eksisterende anlegg.
- Et kontrollhus med grunnflate ca. 500 m² og mønehøyde ca. 7,3 meter, og et garasjebygg med et areal på ca. 60 m² og mønehøyde ca. 4,1 meter. Byggene skal i all vesentlighet bygges i henhold til fasadetegninger vedlagt NVEs innstilling.
- Rive eksisterende kontrollhus og garasjebygg.
- Permanent deponi på totalt 5,3 daa.

Å fortsatt drive:

- Transformator med øvre spenningsnivå 300 kV
- Koblingsanlegg med nominell spenning 300 kV
- Nødvendig høyspenningsanlegg

4. Permanente hjelpeanlegg

Tillatelse til å bygge følgende permanente hjelpeanlegg:

- Fem permanente riggplasser på til sammen opptil 32 daa.
- Til sammen ca. 5 km nye permanente anleggsveier.

5. Midlertidige elektriske anlegg og hjelpeanlegg

Tillatelse til følgende midlertidige hjelpeanlegg:

- I forbindelse med bygging av Gismarvik transformatorstasjon:
 - 300 kV bryteranlegg på øst- og vestsiden av ny stasjon.
 - Midlertidig omlegging av eksisterende ledninger 300 kV Sauda–Håvik og 300 kV Kårstø–Håvik med ca. 1500 meter vest for ny stasjon og ca. 500 meter nær Haukås øst for ny stasjon. Dette inkluderer mastepunkt mellom bryteranlegg og ny 420 kV ledning på vest og østsiden av stasjonen.
- Midlertidige anleggs- og riggplasser.
- Midlertidige anleggsveier.

6. Bortfalte konsesjoner

Anleggskonsesjon meddelt Statskraftverkene den 25. november 1965, for Blåfalli koblingsstasjon, bortfaller når ovennevnte anlegg idriftsettes.

Vilkår

De til enhver tid gjeldende vilkår fastsatt i eller i medhold av energiloven gjelder for konsesjonæren. I tillegg fastsettes med hjemmel i energiloven § 3-5 annet ledd følgende spesielle vilkår:

1. Varighet

Konsesjonen gjelder inntil 29. september 2053.

2. Fornyelse

Konsesjonæren skal søke om fornyelse av konsesjonen senest ett år før konsesjonen utløper. Dersom konsesjonæren ikke ønsker fornyet konsesjon, skal det innen samme frist gis melding om dette.

3. Avtale om anleggsbidrag

Statnett må ha signert avtale om anleggsbidrag med minst én stor kunde før de starter byggingen av ledningen.

4. Bygging

Anlegget skal være ferdigstilt, bygget i henhold til denne konsesjonen og idriftsatt innen 5 år fra endelig konsesjon.

Konsesjonæren kan søke om forlengelse av fristen for ferdigstilling, bygging og idriftsettelse. Slik søknad skal sendes senest seks måneder før utløpet av fristen.

Konsesjonen bortfaller dersom fristen for ferdigstillelse, bygging og idriftsettelse ikke overholdes.

5. Drift

Konsesjonæren skal stå for driften av anleggene og plikter å gjøre seg kjent med de til enhver tid gjeldende regler for driften.

Bytte av driftsansvarlig selskap krever overføring av konsesjon. Eventuelt framtidig skille mellom eierskap og drift av anleggene konsesjonen omfatter, krever også godkjenning fra NVE. Godkjenning kan gis etter søknad.

6. Nedleggelse

Dersom konsesjonær ønsker å legge ned anlegget mens konsesjonen løper, skal det søkes NVE om dette. Nedleggelse kan ikke skje før vedtak om riving er fattet.

7. Endring av konsesjon

NVE kan fastsette nye vilkår for anlegget dersom det foreligger sterke samfunnsmessige interesser.

8. Tilbakekallelse av konsesjon

Konsesjonen kan trekkes tilbake dersom konsesjonæren tas under konkursbehandling, innleder gjeldsforhandling, eller på annen måte blir ute av stand til å oppfylle sine plikter etter konsesjonen.

9. Overtredelse av konsesjonen eller konsesjonsvilkår

Ved overtredelse av konsesjonen eller vilkår i denne konsesjonen kan NVE bruke de til enhver tid gjeldende reaksjonsmidler etter energilovgivningen eller bestemmelser gitt i medhold av denne lovgivningen.

NVE kan også i slike tilfeller på ethvert tidspunkt pålegge stans i bygging.

10. Detaljplan

Anlegget skal bygges, drives, vedlikeholdes og nedlegges i henhold til en detaljplan, som utarbeides av konsesjonæren og godkjennes av NVE før anleggsstart, i denne planen skal også tiltak beskrevet i anleggskonsesjoner NVE ref. 201705405-497 og 201705405-505 av samme dato være inkludert. Planen skal utarbeides i samsvar med NVEs veileder om utarbeidelse av detaljplan for anlegg med konsesjon etter energiloven. Statnett skal utarbeide planen i kontakt med berørte kommuner, grunneiere og andre rettighetshavere. Planen skal gjøres kjent for entreprenører. Konsesjonæren har ansvaret for at planen følges.

Anlegget skal til enhver tid holdes i tilfredsstillende driftsmessig stand i henhold til detaljplanen og eventuelt andre vilkår/planer.

Konsesjonæren skal foreta en forsvarlig opprydding og istandsetting av anleggsområdene, som skal være ferdig senest to år etter at anlegget eller deler av anlegget er satt i drift.

Tilsyn med bygging, drift, vedlikehold og nedleggelse av anlegget er tillagt NVE. Utgifter forbundet med NVEs godkjenning av planen, og utgifter til tilsyn med overholdelse av planen dekkes av konsesjonæren.

Ved behov for planer etter andre vilkår, kan disse inkluderes i detaljplanen.

Konsesjonæren skal avklare undersøkelsesplikten etter kulturminneloven § 9 før detaljplanen blir godkjent.

Utover det som står i veilederen skal detaljplanen spesielt beskrive og drøfte:

- Statnett skal ha rutiner for dialog med og varsling av jaktvaldene i samtlige kommuner om anleggsarbeider i de respektive vald, innenfor sesongen for hjortejakt fra 1. september til 23. desember.
- Statnett skal ha rutiner for dialog med og varsling av grunneiere og beitelag om anleggsarbeider og helikopterbruk, med hensyn til beitedyr på inn- og utmark i perioden fra 1. mai til 30. september.
- Statnett skal ha dialog med grunneiere om anleggsveier og riggplasser med hensyn til anlegg på dyrket mark og etterbruk av traktorveier o.l.
- Statnett skal ta hensyn til og der det er hensiktsmessig, unngå tiltak som vanskeliggjør landbruksaktivitet og tilhørende næringer. Det skal søkes hensiktsmessige løsninger med grunneiere og de respektive kommunene.
- Hvordan Statnett skal unngå og begrense skade på kystlynghei ved bygging og drift av anlegget.
- Statnett skal vurdere om det er hensiktsmessig å sette fugleavvisere på strekningen der ledningen krysser Tørsdal. Videre skal det i detaljplanen beskrives hvordan den eldre furudominerte skogen i området skal hensyntas.
- Statnett skal vurdere om det er hensiktsmessig å utføre mer systematiske før- og etterundersøkelser i tilknytning til de kjente hubrolokalitetene for å øke kunnskapen om hvordan bygging og drift av store kraftledningsanlegg påvirker hubro, og hvordan de i så fall skal utføres.
- Statnett skal vurdere om anleggsvei V8 kan være en midlertidig vei.
- Statnett skal beskrive arbeidet og tiltak for å hindre avrenning fra anleggsområde B83-1.

I Etne kommune:

- Trasé 1.0B2: Statnett må på Strype hindre avrenning fra anleggsarbeider til omkringliggende tjern, og trasé for terrengtransport V19b skal tilbakeføres til opprinnelig tilstand for å ikke skape vandringshinder for salamander.
- Trasé 1.0B2: Statnett må på Strypeheiane og Gaddafjellet områder over 500 moh. kartlegge av naturtyper og sårbare arter i områder som direkte berøres av mastepunkt og anleggsarbeider før anleggsstart og vurdere eventuelle avbøtende tiltak.
- Trasé 1.0B2: Statnett må beskrive hvordan de skal unngå inngrep i naturtypen naturbeitemark på Kaldheim under anleggsarbeidet og ved bruk av anleggsvei V22 og V22a for terrengtransport.
- Trasé 1.0A: Statnett skal unngå støyende anleggsarbeider på spennet fra Vatnedalsvatnet til Eikrem i Etne i hekkeseong for kongeørn og vandrefalk fra 1. mars til 1. juni.
- Trasé 1.0C2: Statnett skal så langt det er mulig unngå støyende anleggsarbeider på spennet fra Kaldheimshovda til Fikse i Etne i hekkeseong for hubro og høsehauk fra 1. februar til 31. august.

I Vindafjord kommune:

- Trasé 1.0C: Statnett må ved Sørليا/Oppheim i Vindafjord, vurdere og beskrive hvordan/om ask, alm og svartorsumpskog kan stå igjen, eksempelvis ved hjelp av høydeforskjeller og under anleggsarbeidene.
- Statnett skal ha dialog med Fagne i detaljplanleggingen i arbeidet med å bygge ny/rive eksisterende ledning Ølen–Våg–Bratthammar og ny 420 kV Blåfalli–Gismarvik der disse går parallelt, for å i størst mulig grad få til et samarbeid i anleggsfasen dersom dette er sammenfallende. Dette kan være snakk om gjenbruk bruk av anleggsplasser, anleggsveier o.l. for å redusere ulempene for grunneiere og omgivelsene. Begge selskap har et ansvar for å koordinere dette.
- Statnett skal for anleggsplass B79 rett nord for Bjergatjørna og anleggsplass B87-1 ved Fikstveitvegen, beskrive nødvendige tiltak for å hindre avrenning til Bjergatjørna og Hanaskjersbekken, dersom anleggsplassen blir tatt i bruk.

I Tysvær kommune:

- Trasé 1.0F2: Statnett må på strekningen fra Kvalen til Erland unngå støyende anleggsarbeider i hekketid for rovfugl fra 1. mars til 1. juni.
- Trasé 1.0G, 1.0G3 og 1.0H: Statnett skal på ledningsstrekket fra Dyråsen til Gismarvik transformatorstasjon så langt det er mulig unngå støyende anleggsarbeider i hekketiden for hubro og annen rovfugl fra 1. februar til 31. august. Dette gjelder de strekningene på ledningen som ligger i en avstand fra hekkelokaliteter på minimum 1 kilometer. Statnett er kjent med lokalitetene.

11. Byggtekniske krav

Konsesjonæren kan innenfor denne konsesjonen oppføre ny bygningsmasse, i form av frittstående bygning eller tilbygg med en samlet grunnflate på inntil 50 m², innenfor det inngjerdede stasjonsområdet. Totalhøyden på den nye bygningsmassen må ikke være høyere enn eksisterende bygninger på stasjonsområdet. Ny bygningsmasse som overstiger 50 m² sammenlignet med opprinnelig konsesjonsbehandlet løsning, regnes som en konsesjonspliktig endring.

Utbygger skal påse at transformatorbygget etableres i samsvar med kravene i forskrift om tekniske krav til byggverk (FOR 2017-06-19-840), så langt disse kravene er relevante for bygget.

12. Kulturminner

Statnett skal unngå inngripen i følgende automatisk fredete kulturminner:

I Vindafjord kommune:

- Trasé 1.0D ved Lundagard skal mastepunkter ikke plasseres i det automatisk fredete kulturminnet gravfelt med ID 171586.
- Anleggsvei V41 skal brukes på en slik måte at det ikke gir inngrep eller skade i kulturminnelokaliteten.

I Tysvær kommune:

- Anleggsvei V77 ved Vatnheim skal brukes på en slik måte at det ikke gir inngrep eller skade i kulturminnelokalitet med ID 115847.

Hvordan kulturminnene skal ivaretas, skal beskrives i detaljplanen, jf. vilkår 10.

13. Kamouflering

Kraftledningen skal bygges med matte liner, master i mørk grønn/brun farge og komposittisulatorer eller silikonbelagte glassisulatorer på følgende strekninger:

I Etne kommune:

- Trasé 1.0B2: Statnett skal fra Undstein til Strype der ledningen har bakgrunnsdekning, kamuflere mastene grønne/mørke og bruke mørke isulatorer.

I Vindafjord kommune:

- Trasé 1.0D+1.52 ved Bjerga: Statnett skal kamuflere master og isulatorer i mørk farge over en strekning på ca. 1,6 km fra skaret mellom Heskjadalsrinda og Bjergatjørna til Nordre Skogen.

Endelig områdeavgrensning, farge- og komponentvalg skal legges fram i ovennevnte detaljplan.

14. Trasérydding

For å dempe direkte innsyn til kraftledningstraséen og ivareta hensynet til naturmangfoldet skal skogrydding begrenses så langt det vurderes som hensiktsmessig. Gjensetting av vegetasjon bør prioriteres på de strekningene hvor traséen krysser viktige naturtyper, der det er satt vilkår om kamuflerende tiltak og i krysningspunkter med vei og merkede turstier. Gjennomføring av skogrydding skal omtales i detaljplanen.

I Kvinnherad kommune:

- Statnett skal etablere naturlig vegetasjonsskjerming mellom Blåfalli koblingsstasjon og veien til Indre Matre.
- Statnett skal gjennomføre begrenset skogrydding på begge sider av fjorden for fjordspennet i trasé 1.0A over Åkrafjorden.

I Etne kommune:

- Trasé 1.0A: Statnett skal gjennomføre begrenset skogrydding på begge sider av spennet over Stordalsvatnet.
 - Ved ilandføring på sørsiden av vatnet ved Ekreim, skal Statnett som en del av den begrensede skogryddingen, ta hensyn til forekomsten av villeple (VU).
 - Statnett skal også vurdere muligheten for og eventuelt gjennomføre begrenset skogrydding opp Meiarehillarhaugen mot Skiftesdal.
- Trasé 1.0A: Statnett skal i den grad det er mulig gjennomføre begrenset skogrydding ned mot Undstein.
- Trasé 1.0B2: Statnett skal i den grad det er mulig gjennomføre begrenset skogrydding fra Undstein til Strype.
- Trasé 1.0C2: Statnett skal vurdere begrenset skogrydding der det er mulig ved kryssing av Høylandselva, mellom Mostøl til Sandalia.

I Vindafjord kommune:

- Trasé 1.52: Statnett skal sette igjen vegetasjonsskjerming mellom traséen og bebyggelsen på Tørsdal der dette er mulig.

I Tysvær kommune:

- Trasé 1.0G3: Statnett skal vurdere muligheten for og eventuelt gjennomføre begrenset skogrydding og vegetasjonsskjerming ved gnr. 19/bnr. 131 ved Klovning.
- Trasé 1.0G: Statnett skal gjennomføre begrenset skogrydding på begge sider av spennet over Førlandsfjorden.

15. Merking for fugl

Det skal vurderes og eventuelt gjennomføres avbøtende tiltak for å redusere risikoen for fuglekollisjoner i områder med rikt eller sårbart fugleliv, og spesielt i følgende områder:

I Kvinnherad kommune:

- Trasé 1.0A: Toppline på spennet over Åkrafjorden må merkes med fugleavvisere.

I Etne kommune:

- Trasé 1.0A: Toppline på spennet over Stordalsvatnet må merkes med fugleavvisere.

I Vindafjord kommune:

- Trasé 1.0D: Toppline må merkes med fugleavvisere ved kryssing av Frønsdalsmyrane og fra Lintjørna til øst for Bjergatjørna, hver på en strekning ca. 1,5 km.

I Tysvær kommune:

- Trasé 1.0F2: Toppline på spennet over Skjoldafjorden fra Sponavik til Kvalen, må merkes for fugl.
 - Toppline på spennet over Valsbukta må merkes med fugleavvisere.
 - Statnett må på strekning mellom Erlandstjørna og Storavatnet, merke toppline med fugleavvisere på en strekning på ca. 520 meter over dyrket mark/naturbeite.
- Trasé 1.0G: Toppline på strekningen over Storavatnet (vest for Dyråsen) og over Førlandsfjorden må merkes med fugleavvisere.

16. Skjøtsel av kystlynghei

I Tysvær kommune:

- Ved skjøtsel ved avbrenning av kystlynghei ved Sauehøgda nord og i den utvalgte naturtypen kystlynghei Hei frå Høie/Hauge til Aksdalsvatnet, skal Statnett stille med eget sikkerhetspersonell som skal bekostes av Statnett.

17. Villrein

Det settes vilkår om at det med grunnlag i en eventuell tiltaksplan for Skaulen-Etnefjell villreinområde kan settes nye vilkår for driften av ledningsanlegget.

Vedlegg 3 til kongelig resolusjon om tillatelser til Statnett SF og Fagne AS til å bygge, eie og drive ny 420 kV kraftledning mellom Blåfalli koblingsstasjon og Gismarvik transformatorstasjon, og ny Gismarvik transformatorstasjon mv. i Kvinnherad, Etne, Vindafjord og Tysvær kommuner

Anleggskonsesjon

Meddelt: Statnett SF

Organisasjonsnummer: 962986633

Dato: 29.09.2023

Varighet: 01.01.2033

Kommuner: Sauda, Vindafjord, Tysvær og Karmøy

Fylke: Rogaland

I medhold av lov av 29. juni 1990 nr. 50 om produksjon, omforming, overføring, omsetning, fordeling og bruk av energi m.m. (energiloven) § 3-1, jf. forskrift av 7. desember 1990 nr. 959 om produksjon, omforming, overføring, omsetning, fordeling og bruk av energi m.m. (energilovforskriften) § 3-1 gis Statnett SF under henvisning til søknad av 20. april 2020, NVEs innstilling av 8. februar 2023 og kgl.res. av 29. september 2023 anleggskonsesjon.

Anleggskonsesjonen gir rett til å bygge om og fortsatt drive følgende elektriske anlegg:

1. Å fortsatt drive en ca. 76,8 km lang kraftledning fra Sauda transformatorstasjon i Sauda kommune til Håvik transformator i Karmøy kommune, med nominell spenning 300 kV og tverrsnitt minimum tilsvarende FeAl 481.
 - Legge permanent om ledningen inn og ut av Gismarvik transformatorstasjon over en strekning på ca. 1,5 km. Ledningen skal bygges i selvbærende portalmaster i stål, med strømførende liner med tverrsnitt strømføringssevne minimum tilsvarende duplex Parrot i hengeisolatorer i herdet glass og to toppliner, hvorav én med OPGW.
2. Å fortsatt drive en ca. 76,8 km lang kraftledning fra Sauda transformatorstasjon i Sauda kommune til Håvik transformator i Karmøy kommune, med en ca. 11,6 km avgreining fra Klovning til Kårstø, med nominell spenning 300 kV og tverrsnitt minimum tilsvarende FeAl 481.
 - Legge permanent om ledningen inn og ut av Gismarvik transformatorstasjon over en strekning på ca. 1,5 km. Ledningen skal bygges i selvbærende portalmaster i stål, med strømførende liner med tverrsnitt strømføringssevne minimum tilsvarende duplex Parrot i hengeisolatorer i herdet glass og to toppliner, hvorav én med OPGW.
3. Å fortsatt drive Håvik koblingsanlegg:
 - Et koblingsanlegg med nominell spenning opp til 300 kV.
 - Nødvendig høyspenningsanlegg.

Anleggene skal bygges slik det fremgår av kart av 8. oktober 2021 merket *Ny 420(300) kV forbindelse Blåfalli Gismarvik Tilleggssøknad oktober 2021 Vedlegg 1, 7 av 7* vedlagt NVEs innstilling.

Punkt 1 og 2 i anleggskonsesjon meddelt Statnett SF den 23. september 2003, NVE-ref. 200101137-11, bortfaller når ovennevnte anlegg idriftsettes.

Vilkår

De til enhver tid gjeldende vilkår fastsatt i eller i medhold av energiloven gjelder for konsesjonæren. I tillegg fastsettes med hjemmel i energiloven § 3-5 annet ledd følgende spesielle vilkår:

1. Varighet

Konsesjonen gjelder inntil 01.01.2033.

2. Fornyelse

Konsesjonæren skal søke om fornyelse av konsesjonen senest ett år før konsesjonen utløper. Dersom konsesjonæren ikke ønsker fornyet konsesjon, skal det innen samme frist gis melding om dette.

3. Bygging

Anlegget skal være ferdigstilt, bygget i henhold til denne konsesjonen og idriftsatt innen 5 år fra endelig konsesjon.

Konsesjonæren kan søke om forlengelse av fristen for ferdigstilling, bygging og idriftsettelse. Slik søknad skal sendes senest seks måneder før utløpet av fristen.

Konsesjonen bortfaller dersom fristen for ferdigstilling, bygging og idriftsettelse ikke overholdes.

4. Drift

Konsesjonæren skal stå for driften av anleggene og plikter å gjøre seg kjent med de til enhver tid gjeldende regler for driften.

Bytte av driftsansvarlig selskap krever overføring av konsesjon. Eventuelt framtidig skille mellom eierskap og drift av anleggene konsesjonen omfatter, krever også godkjenning fra NVE. Godkjenning kan gis etter søknad.

5. Nedleggelse

Dersom konsesjonær ønsker å legge ned anlegget mens konsesjonen løper, skal det søkes NVE om dette. Nedleggelse kan ikke skje før vedtak om riving er fattet.

6. Endring av konsesjon

NVE kan fastsette nye vilkår for anlegget dersom det foreligger sterke samfunnsmessige interesser.

7. Tilbakekallelse av konsesjon

Konsesjonen kan trekkes tilbake dersom konsesjonæren tas under konkursbehandling, innleder gjeldsforhandling, eller på annen måte blir ute av stand til å oppfylle sine plikter etter konsesjonen.

8. Overtredelse av konsesjonen eller konsesjonsvilkår

Ved overtredelse av konsesjonen eller vilkår i denne konsesjonen kan NVE bruke de til enhver tid gjeldende reaksjonsmidler etter energilovgivningen eller bestemmelser gitt i medhold av denne lovgivningen.

NVE kan også i slike tilfeller på ethvert tidspunkt pålegge stans i bygging.

9. Detaljplan

Anlegget skal inngå i detaljplanen til 420 kV Blåfalli–Gismarvik, ny Gismarvik transformatorstasjon og utvidelse av Blåfalli koblingsstasjon.

Riving av det eksisterende ledningsstrekket som legges om inn til Gismarvik transformatorstasjon, skal inkluderes i detaljplanen.

10. Byggtekniske krav

Konsesjonæren kan innenfor denne konsesjonen oppføre ny bygningsmasse, i form av frittstående bygning eller tilbygg med en samlet grunnflate på inntil 50 m², innenfor det inngjerdede stasjonsområdet. Totalhøyden på den nye bygningsmassen må ikke være høyere enn eksisterende bygninger på stasjonsområdet. Ny bygningsmasse som overstiger 50 m² sammenlignet med opprinnelig konsesjonsbehandlet løsning, regnes som en konsesjonspliktig endring.

Utbygger skal påse at transformatorbygget etableres i samsvar med kravene i forskrift om tekniske krav til byggverk (FOR 2017-06-19-840), så langt disse kravene er relevante for bygget.

Vedlegg 4 til kongelig resolusjon om tillatelser til Statnett SF og Fagne AS til å bygge, eie og drive ny 420 kV kraftledning mellom Blåfalli koblingsstasjon og Gismarvik transformatorstasjon, og ny Gismarvik transformatorstasjon mv. i Kvinnherad, Etne, Vindafjord og Tysvær kommuner

Anleggskonsesjon

Meddelt: Fagne AS

Organisasjonsnummer: 915 635 857

Dato: 29.09.2023

Varighet: 29.09.2053

Kommuner: Tysvær

Fylke: Rogaland

I medhold av lov av 29. juni 1990 nr. 50 om produksjon, omforming, overføring, omsetning, fordeling og bruk av energi m.m. (energiloven) § 3-1, jf. forskrift av 7. desember 1990 nr. 959 om produksjon, omforming, overføring, omsetning, fordeling og bruk av energi m.m. (energilovforskriften) § 3-1, gis Fagne AS under henvisning til søknad av 20. april 2020, NVEs innstilling av 8. februar 2023 og kgl.res. av 25. august 2023 anleggskonsesjon.

Anleggskonsesjonen gir Fagne AS rett til å bygge, eie og drive følgende elektriske anlegg:

1. En ca. 800 meter lang jordkabel fra Gismarvik transformatorstasjon til Haugaland Næringspark transformatorstasjon med nominell spenning 132 kV og tverrsnitt med minimum strømføringssevne tilsvarende TSLF 3x1x1600 Al.

Anleggene skal bygges slik det fremgår av kart merket *Gismarvik stasjon* – *Arealbrukskart/situasjonsplan oppdatert august 2022* av august 2022, vedlagt NVS innstilling.

Vilkår

De til enhver tid gjeldende vilkår fastsatt i eller i medhold av energiloven gjelder for konsesjonæren. I tillegg fastsettes med hjemmel i energiloven § 3-5 annet ledd følgende spesielle vilkår:

1. Varighet

Konsesjonen gjelder inntil 29. september 2053.

2. Fornyelse

Konsesjonæren skal søke om fornyelse av konsesjonen senest ett år før konsesjonen utløper. Dersom konsesjonæren ikke ønsker fornyet konsesjon, skal det innen samme frist gis melding om dette.

3. Bygging

Anlegget skal være ferdigstilt, bygget i henhold til denne konsesjonen og idriftsatt innen 5 år fra endelig konsesjon.

Konsesjonæren kan søke om forlengelse av fristen for ferdigstilling, bygging og idriftsettelse. Slik søknad skal sendes senest seks måneder før utløpet av fristen.

Konsesjonen bortfaller dersom fristen for ferdigstilling, bygging og idriftsettelse ikke overholdes.

4. Drift

Konsesjonæren skal stå for driften av anleggene og plikter å gjøre seg kjent med de til enhver tid gjeldende regler for driften.

Bytte av driftsansvarlig selskap krever overføring av konsesjon. Eventuelt framtidig skille mellom eierskap og drift av anleggene konsesjonen omfatter, krever også godkjenning fra NVE. Godkjenning kan gis etter søknad.

5. Nedleggelse

Dersom konsesjonær ønsker å legge ned anlegget mens konsesjonen løper, skal det søkes NVE om dette. Nedleggelse kan ikke skje før vedtak om riving er fattet.

6. Endring av konsesjon

NVE kan fastsette nye vilkår for anlegget dersom det foreligger sterke samfunnsmessige interesser.

7. Tilbakekallelse av konsesjon

Konsesjonen kan trekkes tilbake dersom konsesjonæren tas under konkursbehandling, innleder gjeldsforhandling, eller på annen måte blir ute av stand til å oppfylle sine plikter etter konsesjonen.

8. Overtredelse av konsesjonen eller konsesjonsvilkår

Ved overtredelse av konsesjonen eller vilkår i denne konsesjonen kan NVE bruke de til enhver tid gjeldende reaksjonsmidler etter energilovgivningen eller bestemmelser gitt i medhold av denne lovgivningen.

NVE kan også i slike tilfeller på ethvert tidspunkt pålegge stans i bygging.

9. Kostnadsrapportering

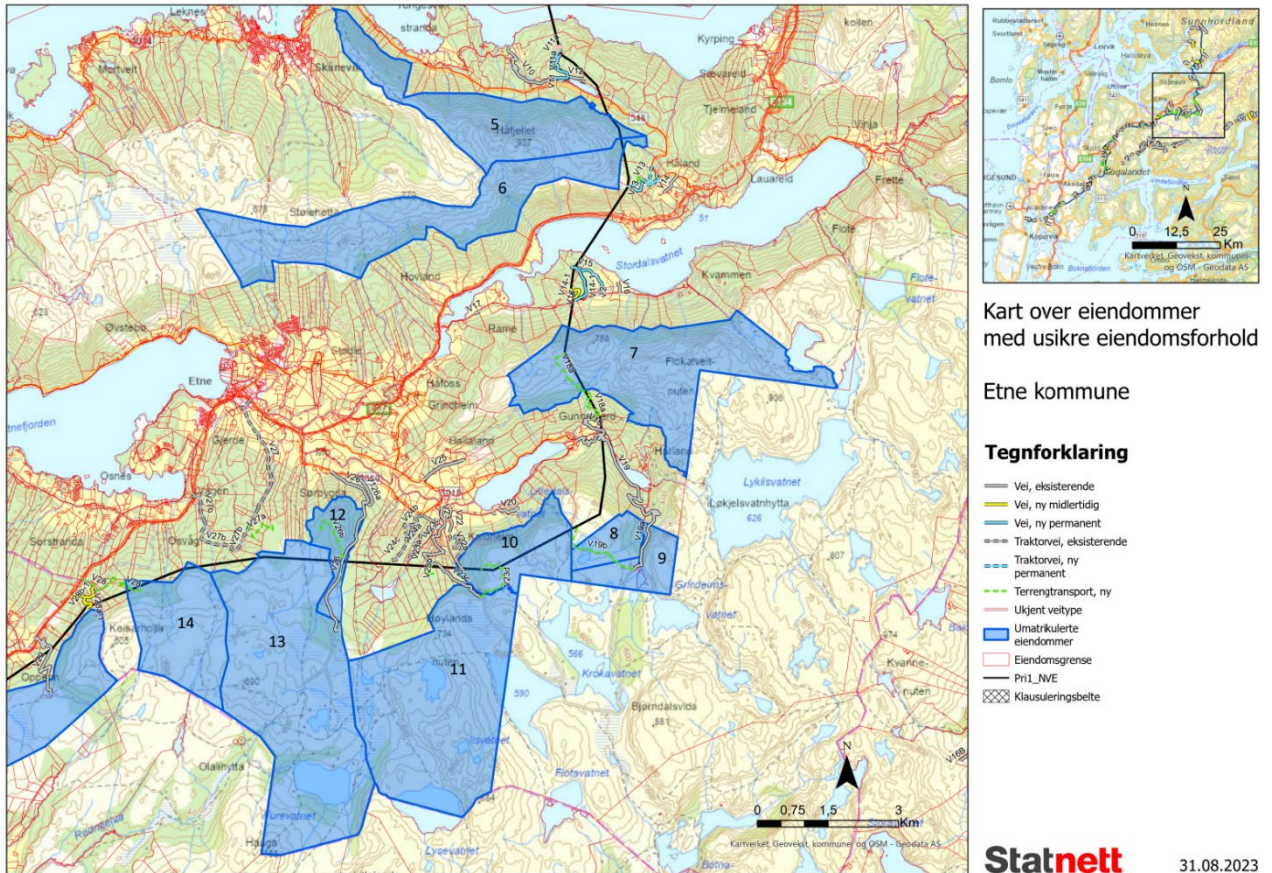
Konsesjonæren skal senest ett år etter idriftsettelse av anlegget rapportere faktiske kostnadstall for anlegget til NVE. Dette skal gjøres via RENs rapporteringsløsning, som er tilgjengelig på RENs nettsider www.ren.no.

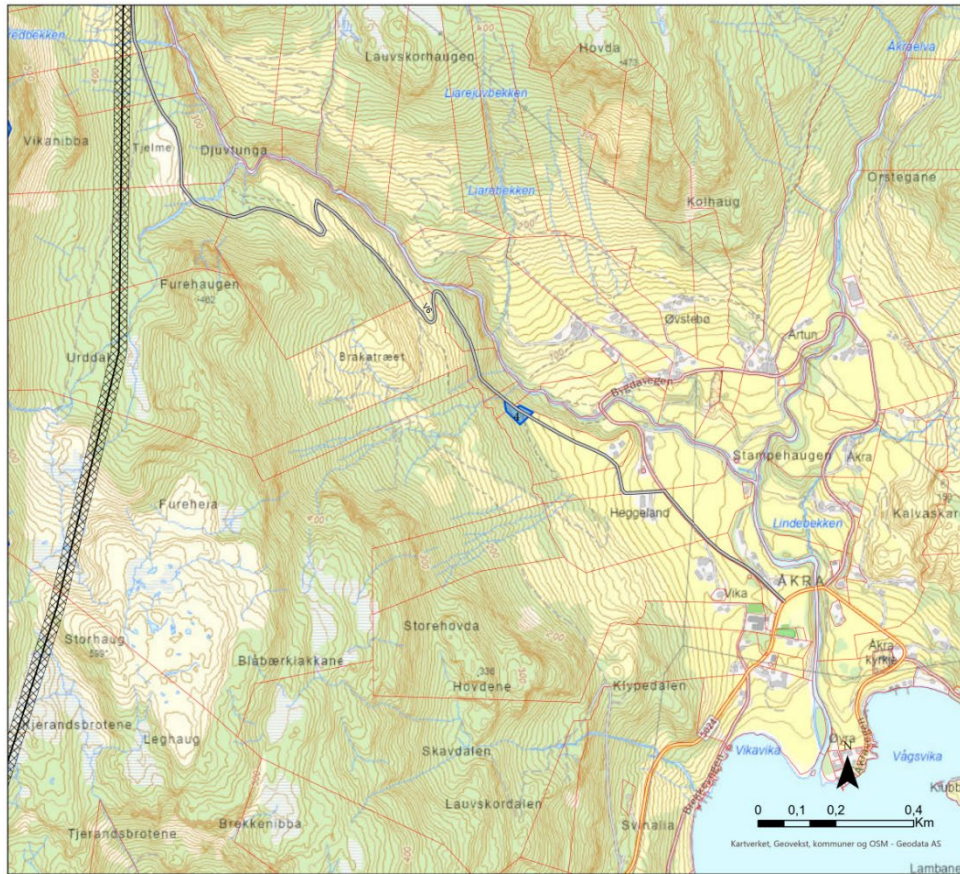
11. Detaljplan

Hvordan anlegget skal bygges skal inngå i vilkår gitt Statnett SF i konsesjon NVE ref. 201705405-496 punkt 9 og kgl. res 29. september 2023 pkt. 10 om å utarbeide en detaljplan som skal utarbeides av Statnett og godkjennes av NVE før anleggsstart.

Vedlegg 5 til kongelig resolusjon om tillatelser til Statnett SF og Fagne AS til å bygge, eie og drive ny 420 kV kraftledning mellom Blåfalli koblingsstasjon og Gismarvik transformatorstasjon, og ny Gismarvik transformatorstasjon mv. i Kvinnherad, Etne, Vindafjord og Tysvær kommuner

Kart over eiendommer med usikre eiendomsforhold i Etne, Kvinnherad, Tysvær og Vindafjord kommuner

Kart over eiendommer med usikre eiendomsforhold

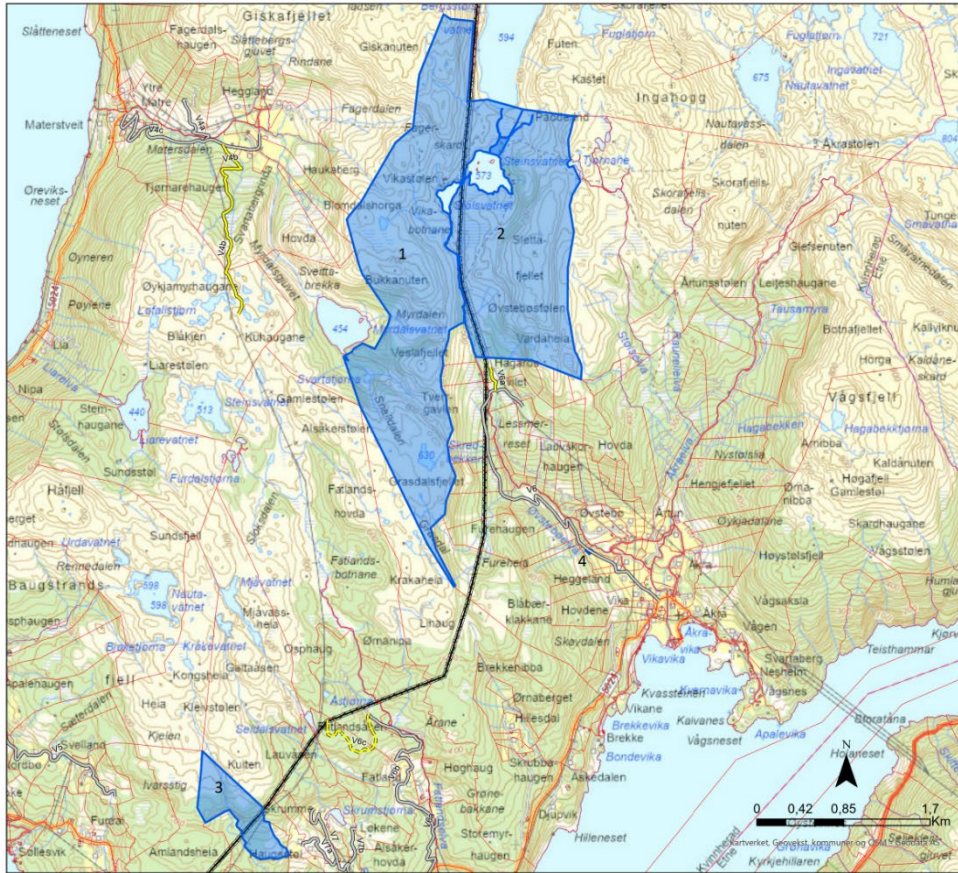
Kvinnherad kommune

Tegnforklaring

- Vel, eksisterende
- Umatrikulerte eiendommer
- Eiendomsgrænse
- Pri1_NVE
- ⊗ Klausuleringsbelte

Statnett

31.08.2023

Kart over eiendommer med usikre eiendomsforhold

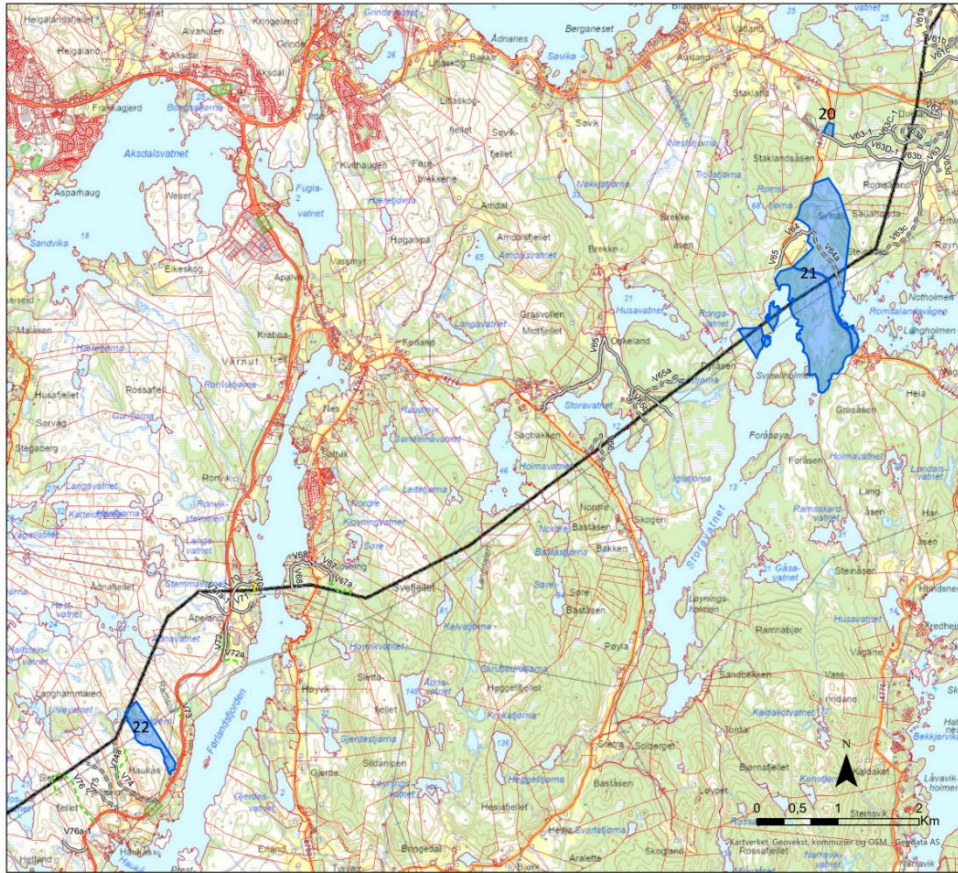
Kvinnherad kommune

Tegnforklaring

- Ve, eksisterende
- Ve, ny midlertidig
- Traktorvei, ny midlertidig
- Umatrikulerte eiendommer
- Eiendomsgranse
- Pri1_NVE
- ▨ Klausuleringsbelte

Statnett

31.08.2023

Kart over eiendommer med usikre eiendomsforhold

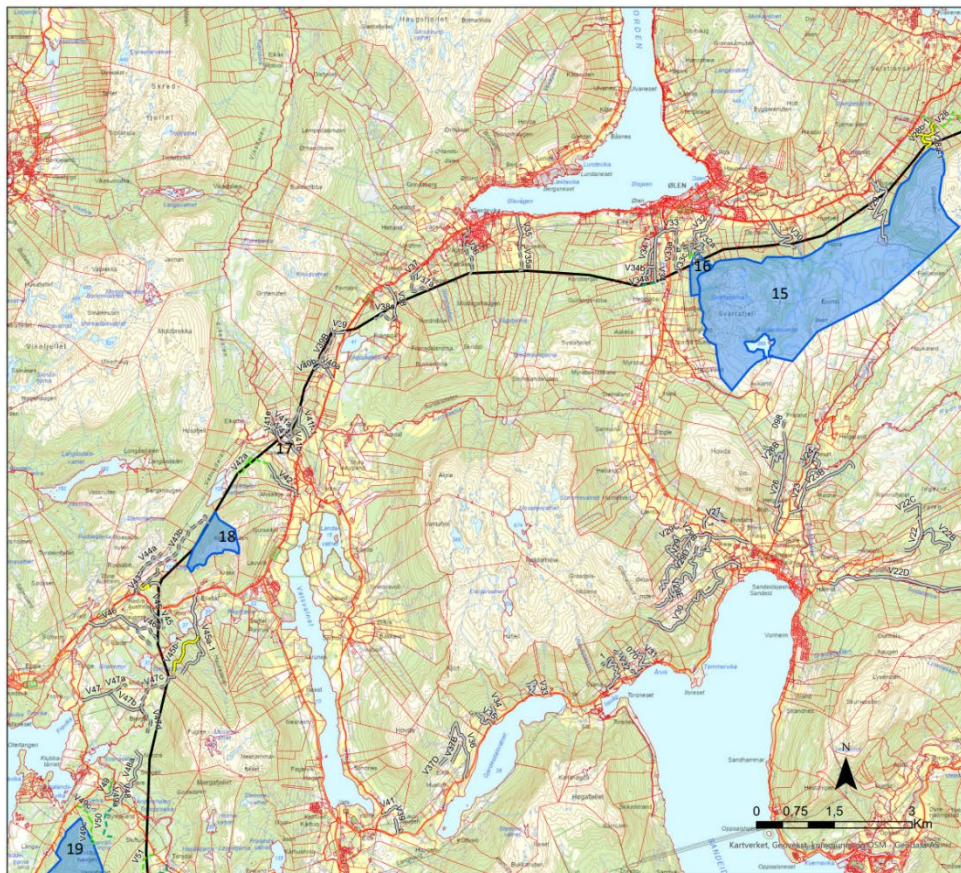
Tysvær kommune

Tegnforklaring

- Vei, eksisterende
- Vei, ny midlertidig
- == Traktorvei, eksisterende
- Terrenngrenske, ny
- Umatrikulerte eiendommer
- Eiendomsgrænse
- Pri1_NVE
- ⊗ Klausuleringsbelte

Statnett

31.08.2023

Kart over eiendommer med usikre eiendomsforhold

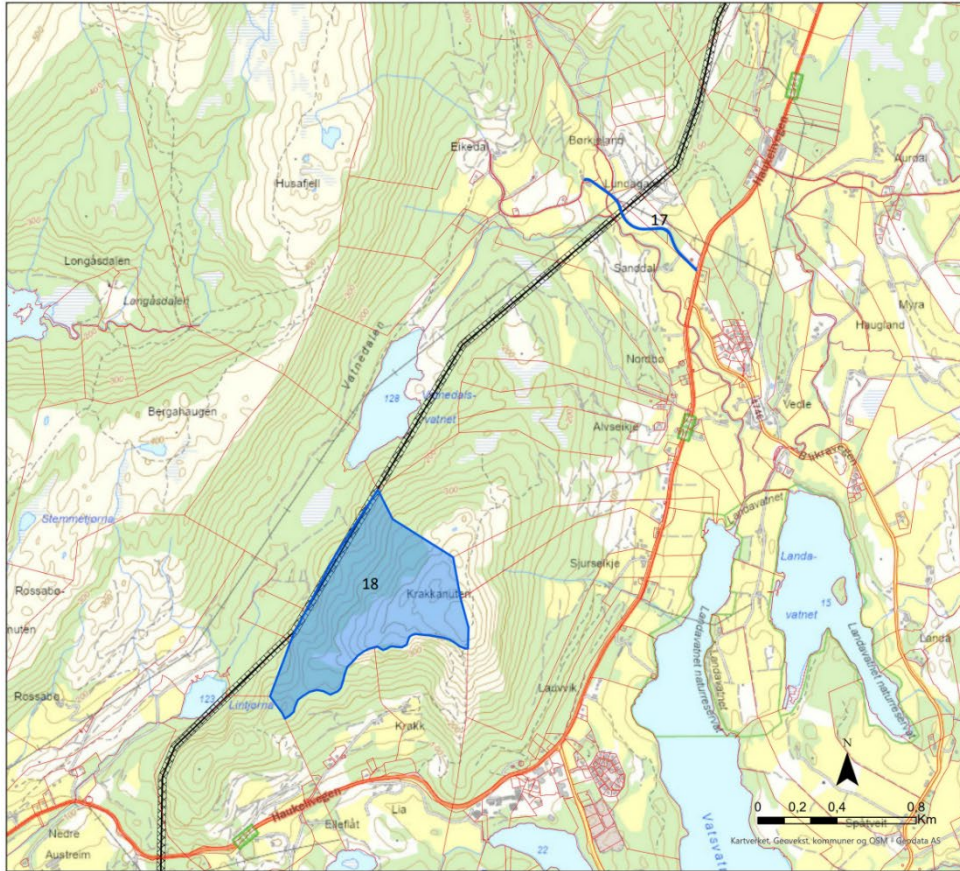
Vindafjord kommune

Tegnforklaring

- Veil, eksisterende
- Veil, ny midlertidig
- Traktorveil, eksisterende
- Traktorveil, ny midlertidig
- - - Terrenytransport, eksist.
- - - Terrenytransport, ny
- Umatrifulerte eiendommer
- Eiendomsgrense
- Pri1_NVE
- ⊗ Klausuleringsbelte

Statnett

31.08.2023

Kart over eiendommer med usikre eiendomsforhold

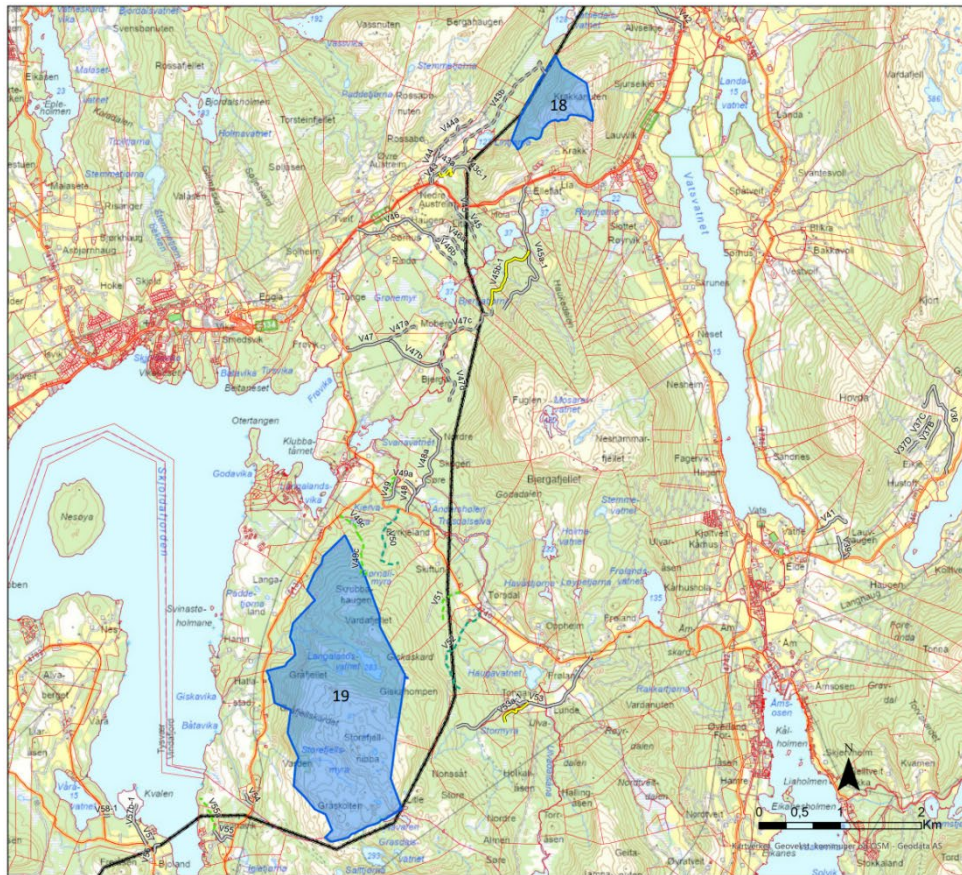
Vindafjord kommune

Tegnforklaring

- Umatrikulerte eiendommer
- Eiendomsgrænse
- Pri1_NVE
- Klausuleringsbelte

Statnett

31.08.2023

Kart over eiendommer med usikre eiendomsforhold

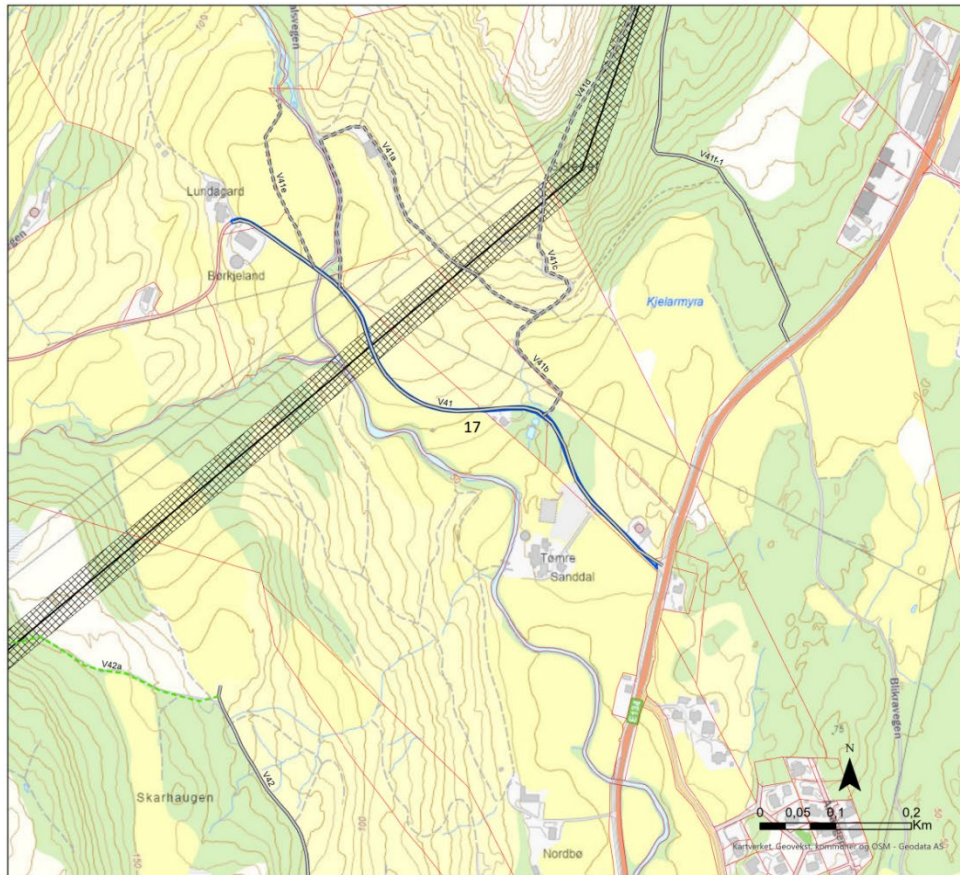
Vindafjord kommune

Tegnforklaring

- Vei, eksisterende
- Vei, ny midlertidig
- Traktorvei, eksisterende
- Traktorvei, ny midlertidig
- - - Terrenstransport, eksist.
- - - Terrenstransport, ny
- Umatrikulerte eiendommer
- Eiendomsgrense
- Pri1_NVE
- ⊗ Klausureringsbelte

Statnett

31.08.2023

Kart over eiendommer med usikre eiendomsforhold

Vindafjord kommune

Tegnforklaring

- Vei, eksisterende
- == Traktorvei, eksisterende
- - - Terrengetransport, ny
- Umatrikulerte eiendommer
- Eiendomsgrænse
- Pri1_NVE
- ▨ Klausuleringsbelte

Statnett

31.08.2023